

OVERZICHT VAN DE RECHTSPRAAK VAN HET HOF VAN JUSTITIE VAN DE EUROPESE GEMEENSCHAPPEN (MAART 1987 — JULI 1987)¹ (1e DEEL)

1. Inleiding

Het hiernavolgend overzicht van de rechtspraak van het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen heeft betrekking op de periode gaande van 10 maart 1987 tot 10 juli 1987, en omvat alle in de weekoverzichten van het Hof opgenomen uitspraken met uitzondering van die welke betrekking hebben op het EGKS-Verdrag. Bij het verwezenlijken van dit overzicht is uiteraard in de eerste plaats gebruik gemaakt van de weekoverzichten van het Hof maar, voor zover nodig en mogelijk, ook van de (beschikbare) gestencilde Nederlandstalige of Franstalige versie van de uitspraken van het Hof. Bij het groeperen van de rechtspraak naar onderwerpen werd zoveel mogelijk aansluiting gezocht bij de systematiek van de Europese Verdragen en in het bijzonder van het EEG-Verdrag.

2. Plan

Het plan van het overzicht is als volgt:

- Vrij goederenverkeer
- Vrij verkeer van personen en kapitaal
 - vrij verkeer van werknemers
 - vrijheid van vestiging en dienstverlening
- Mededinging
 - regels voor ondernemingen
 - art. 85
 - art. 86
 - Vo. van de Raad nr. 1017/68
 - steunmaatregelen
- Industriële en commerciële eigendom
- Fiscale bepalingen
- Landbouw en visserij
- Vervoerbeleid
- Gemeenschappelijke handelspolitiek en economische betrekkingen met de ontwikkelingslanden
 - anti-dumpingvoorschriften
 - algemene tariefpreferenties
 - voedselhulp
- Sociale politiek
 - gelijke behandeling van mannen en vrouwen
- Sociale zekerheid van migrerende werknemers
- Communautair milieubeleid
- Institutioneel recht
 - rechtstreekse werking en voorrang gemeenschapsrecht
 - uitvoering van richtlijnen

- motivering en rechtsgrondslag van gemeenschapshandelingen
- (impliciete) bevoegdheid van de Commissie en art. 118 EEG-Verdrag
- ambtenaren
- Rechtsbescherming
 - beroep wegens niet-nakoming van verdragsverplichtingen
 - beroep tot nietigverklaring
 - exceptie van onwettigheid
 - niet-contractuele aansprakelijkheid
 - prejudiciële procedure

3. Vrij verkeer van goederen

Op verzoek van de Commissie heeft het Hof overeenkomstig de procedure van art. 169 EEG-Verdrag in een arrest van 12 maart 1987 (zaak 178/84, Commissie t. Bondsrepubliek Duitsland) vastgesteld dat de Bondsrepubliek, door de verhandeling van in een andere lid-staat rechtmatig vervaardigd en in het verkeer gebracht bier te verbieden wanneer het niet voldoet aan de vereisten van de artt. 9 en 10 van het Biersteuergesetz («Reinheitsgebot»), de krachtens art. 30 EEG-Verdrag op haar rustende verplichtingen niet is nagekomen. Het Hof merkt als een maatregel van gelijke werking aan, die niet kan worden gerechtvaardigd met een beroep op dringende behoeften, verband houdend met de bescherming van de consumenten, de bepaling van art. 10 van de bierbelastingwet die zonder onderscheid op producten uit andere lid-staten en op binnenlands geproduceerde producten toepasselijk is, en volgens welke onder de benaming «Bier» alleen in de handel mogen worden gebracht gegiste dranken die voldoen aan de produktievoorschriften van art. 9 van dezelfde wet, die voorschrijven dat bij de productie van bier uitsluitend gerstemout, hop, gist en water mogen worden gebruikt. Het Hof overweegt o.m. dat in de andere lid-staten van de Gemeenschap de benamingen die overeenkomen met de Duitse benaming «Bier», een generiek karakter hebben, in die zin dat daarmee wordt aangeduid een gegiste drank op basis van gerstemout, ongeacht of alleen gerstemout wordt gebruikt dan wel ook rijst of maïs, en dat de Duitse benaming «Bier» en de overeenkomstige benamingen in de talen van de andere lid-staten dus niet bij uitsluiting kunnen worden voorbehouden aan bier dat volgens de in Duitsland geldende regels is geproduceerd. Cf. m.b.t. dit deel van het arrest ook het aijznarrest van 15 oktober 1985 (zaak 281/83, Commissie t. Italiaanse Republiek, *Jur.*, 1985, 3397; overzicht *R.W.*, 1986-87, 1236) en het jenever-arrest van 26 november 1985 (zaak 182/84, strafzaak t. Miro B.V., *Jur.*, 1985, 3731; overzicht *R.W.*, 1986-87, 1236). Het Hof beschouwt daarnaast eveneens als een onder art. 30 EEG-Verdrag vallende maatregel

¹ Dit overzicht werd verzorgd door prof. dr. P. EECKMAN en de assistenten J. STEENLANT en H. VANHEES van het Departement Rechten van de U.I.A. Het sluit aan bij de overzichten verschenen in de jaargang 1986-87, 1233, 1283 en 1413, en in de jaargang 1987-88, 449.

van gelijke werking die niet conform art. 36 EEG-Verdrag kan worden gerechtvaardigd uit hoofde van bescherming van de gezondheid van personen, het absolute verbod bier dat additieven bevat in de Bondsrepubliek in te voeren en in de handel te brengen, dat voortvloeit uit art. 11, lid 1, tweede alinea, van de levensmiddelenwet jo. art. 9 van de bierbelastingwet. Onder verwijzing naar zijn arresten van 14 juli 1983 (zaak 174/82, strafzaak t. Sandoz, *Jur.*, 1983, 2445), van 10 december 1985 (zaak 247/84, strafzaak t. Léon Motte, *Jur.*, 1985, 3887; overzicht *R.W.*, 1986-87, 1236) en van 6 mei 1986 (zaak 304/84, strafzaak t. C. Müller e.a., nog niet gepubliceerd: overzicht *R.W.*, 1986-87, 1238) herinnert het Hof eraan dat het uit het evenredigheidsbeginsel heeft afgeleid dat het verbod om produkten in de handel te brengen die additieven bevatten die in de producerende lid-staten zijn toegelaten doch verboden in de lid-staat van invoer, moet worden beperkt tot wat werkelijk noodzakelijk is ter vrijwaring van de volksgezondheid, en dat het gebruik van een bepaald additief dat in een andere lid-staat is toegelaten, door de invoerende lid-staat moet worden gedoogd wanneer, rekening houdend met het resultaat van het internationaal wetenschappelijk onderzoek (FAO en WHO) en met de eetgewoonten in de lid-staat van invoer, blijkt dat bedoeld additief de volksgezondheid niet bedreigt en beantwoordt aan een echte behoefte, met name van technologische aard. Het Hof herinnert er verder aan, onder verwijzing naar zijn bovengenoemd arrest van 6 mei 1986, dat het evenredigheidsbeginsel ook vereist dat ondernemingen via een gemakkelijk toegankelijke en binnen redelijke termijnen verlopende procedure erom kunnen verzoeken dat sommige additieven bij wege van een besluit van algemene strekking worden toegelaten, en het preciseert dat een ongerechtvaardigde weigering van toelating moet kunnen worden betwist door de ondernemingen in het kader van een jurisdictioneel beroep.

Op verzoek van de Commissie heeft het Hof overeenkomstig de procedure van art. 169 EEG-Verdrag in een arrest van 12 maart 1987 (zaak 176/84, Commissie t. Helense Republiek) vastgesteld dat Griekenland door het in de handel brengen te verbieden van in een andere lid-staat rechtmatig vervaardigd en op de markt gebracht bier wanneer dat bier niet conform is met de voorschriften van zijn wetgeving, de krachtens art. 30 EEG-Verdrag op hem rustende verplichtingen niet is nagekomen. Het Hof is van oordeel dat het verbod voortvloeiend uit de fiscale wetgeving, bier geproduceerd met andere grondstoffen dan gestemout in de handel te brengen, kan worden gerechtvaardigd noch door dringende eisen verband houdend met fiscale controle of bescherming van de consument, noch door overwegingen verband houdend met de bescherming van de gezondheid in de zin van art. 36 EEG-Verdrag. Op grond van overwegingen geheel gelijksoortig als die geformuleerd in het arrest Commissie t. Bondsrepubliek Duitsland van dezelfde datum, acht het Hof de toepassing van het algemeen verbod van additieven en van het gebruik van enzymen in de productie van bier op grond van overwegingen betreffende de volksgezondheid strijdig met het evenredigheidsbeginsel en bijgevolg niet gedekt door de uitzondering van art. 36 EEG-Verdrag.

Zie onder de rubriek «Industriële en Commerciële Eigendom» het arrest van 9 april 1987 (zaak 402/85, Y. Basset t. SACEM).

In antwoord op een prejudiciële vraag van het Tribunal de police te Reims, waarin opnieuw de verenigbaarheid van de Franse wetgeving inzake de vaste boekenprijs (en de problematiek van de omgekeerde discriminatie) aan de orde was, heeft het Hof in een arrest van 9 april 1987 (zaak 160/86, strafzaak t. Jacques Verbrugge) onder verwijzing naar de overwegingen van het arrest van 23 oktober 1986 (zaak 355/85, strafzaak t. Cognet (Centre Leclerc), overzicht *R.W.*, 1987-88, 449) het dictum van dat arrest herhaald. Cf. ook het arrest van 25 februari 1987 (zaak 168/86, strafzaak t. Y. Rousseau, overzicht *R.W.*, 1987-88, 450).

In antwoord op een prejudiciële vraag van het Tribunal de grande instance te Charleville-Mézières, heeft het Hof in een arrest van 11 juni 1987 (zaak 406/85, strafzaak t. D. Gofette en A. Gilliard) voor recht verklaard dat de artt. 30 en 36 EEG-Verdrag aldus moeten worden uitgelegd dat, bij de huidige stand van het gemeenschapsrecht, de instelling in een lid-staat van een stelsel voor de toelating van voertuigen die zijn ingevoerd uit een andere lid-staat waar zij al waren toegelaten of goedgekeurd, enkel strookt met het Verdrag indien:

- a) de controleprocedure niet met onredelijke kosten of onredelijk tijdverlies gepaard gaat en de overheid er zorg voor draagt dat deze voorwaarden ten volle worden nageleefd wanneer de fabrikant of zijn vertegenwoordigers met de noodzakelijke controles worden belast;
- b) het de importeur vrijstaat om, in plaats van de controle, documenten uit de invoerende lid-staat over te leggen, voor zover deze documenten de noodzakelijke gegevens op basis van reeds verrichte controle bevatten.

Wat het punt sub a betreft, verwijst het Hof naar zijn arresten van 20 mei 1976 (zaak 104/75, strafzaak t. de Peijper, *Jur.*, 1976, 613) en van 12 juni 1986 (zaak 50/85, B. Schloh t. P.V.B.A. Auto Controle Technique, nog niet gepubliceerd; overzicht *R.W.*, 1986-87, 1239). Wat het punt sub b betreft, verwijst het Hof naar zijn arrest van 17 december 1981 (zaak 272/80, strafgeding t. Frans-Nederlandse Maatschappij voor Biologische Producten B.V., *Jur.*, 1981, 3277).

In antwoord op een prejudiciële vraag van de Politie-rechtbank te Harelbeke, heeft het Hof in een arrest van 11 juni 1987 (zaak 241/86, strafzaak t. J. Bodin en Ets. Minguet & Thomas) voor recht verklaard dat de verdragsbepalingen betreffende het vrije verkeer van goederen, het vrij verlenen van diensten en het gemeenschappelijk vervoerbeleid aldus moeten worden uitgelegd, dat zij er niet aan in de weg staan dat op voertuigen die in een andere lid-staat zijn ingeschreven, een nationale regeling wordt toegepast die, in overeenstemming met richtlijn nr. 85/3 (betreffende de gewichten, de afmetingen en sommige andere technische kenmerken van bepaalde wegvoertuigen), een maximumhoogte van vier meter voorschrijft voor alle voertuigen of aanhangwagens die op het nationale grondgebied tot het wegverkeer zijn toegelaten, ofschoon dit maximum in de lid-staat van inschrijving niet wordt opgelegd. Cf. ook de rubriek «Vervoerbeleid».

Ingaand op het verzoek van de Commissie strekkende tot de vaststelling dat de Italiaanse Republiek de krachtens art. 30 EEG-Verdrag op haar rustende verplichtingen niet is nagekomen door zodanige formaliteiten voor te schrijven bij de registratie van ingevoerde motorrijtuigen dat parallelim-

porten uit andere lid-staten erdoor worden belemmerd, heeft het Hof overeenkomstig de procedure van art. 169 EEG-Verdrag in een arrest van 17 juni 1987 (zaak 154/85, Commissie t. Italiaanse Republiek) vastgesteld dat, door de vaststelling van, achtereenvolgens, de circulaires nrs. 66/84, 125/84 en 22/85, de Italiaanse Republiek de krachtens art. 30 EEG-Verdrag op haar rustende verplichtingen niet is nagekomen. Het Hof overweegt dat genoemde circulaires, die in de plaats waren gekomen van de vroegere circulaire nr. 104/83, de inschrijving van ingevoerde voertuigen ingewikkelder, tijdrovender en duurder hadden gemaakt zodat zij het intercommunautaire handelsverkeer in motorrijtuigen konden belemmeren, en bij art. 30 EEG-Verdrag verboden maatregelen van gelijke werking vormden. Volgens het Hof bleek uit niets dat de extra formaliteiten, zoals door de Italiaanse regering aangevoerd, noodzakelijk waren om de handel in gestolen voertuigen op het spoor te komen en te beteugelen en dat zij als zodanig gerechtvaardigd waren uit hoofde van de bescherming van de openbare orde in de zin van art. 36 EEG-Verdrag.

In antwoord op een prejudiciële vraag van de Cour d'appel te Parijs heeft het Hof in een arrest van 2 juli 1987 (zaak 188/86, strafgeding t. R. Lefèvre) voor recht verklaard dat een nationale regeling voor de controle op de kleinhandelsprijzen van rundvlees, ingevolge welke het de detailhandelaren verboden is hun produkten aan de gebruikers te verkopen tegen een prijs die hoger is dan de gemiddelde inkoop prijs vermeerderd met een vaste handelsmarge en een transportkostenforfait

— een maatregel van gelijke werking als een kwantitatieve beperking vormt en in strijd is met art. 30 EEG-Verdrag en art. 22 van Vo. nr. 805/68 van de Raad houdende een gemeenschappelijke ordening der markten in de sector rundvlees, wanneer de vaste handelsmarge en het bedrag van het transportkostenforfait onvoldoende rekening houden met de door de detailhandelaren werkelijk gemaakte invoerkosten;

— onverenigbaar is met Vo. nr. 805 van de Raad wanneer de transportkosten forfaitair worden bepaald op een wijze waardoor de door de detailhandelaren bij de bevoorrading op de nationale markt werkelijk gemaakte kosten niet worden gedekt en bijgevolg het distributienet voor rundvlees in bepaalde streken ongunstig wordt beïnvloed.

Het Hof verwijst in zijn overwegingen naar zijn eerdere jurisprudentie waarin het de draagwijdte niet alleen van art. 30 EEG-Verdrag maar ook van bepalingen van de gemeenschappelijke landbouwmarktordeningen heeft gepreciseerd t.a.v. nationale prijsmaatregelen. O.m. worden geciteerd de arresten van 6 november 1979 (zaak 16 tot 20/79, strafzaak t. J. Danis e.a., *Jur.*, 1979, 3327), van 17 januari 1980 (zaak 95 en 96/79, strafzaken t. Ch. Kefer en L. Delmelle, *Jur.*, 1980, 103) en van 5 juni 1985 (zaak 116/84, strafzaak t. H. Roelstraete, *Jur.*, 1985, 1705).

4. Vrij verkeer van personen en kapitaal

a. Vrij verkeer van werknemers

Het Hof heeft op verzoek van de Commissie, overeenkomstig art. 169 EEG-Verdrag, in een arrest van 16 juni 1987 (zaak 225/85, Commissie t. Italië) vastgesteld dat, door de onderdanen van de andere lid-staten, die als onder-

zoekers in dienst zijn van de Consiglio Nazionale delle Ricerche, m.b.t. hun aanstellings- en arbeidsvoorwaarden te behandelen op een wijze die hen discrimineert t.o.v. Italiaanse onderzoekers van de CNR, de Italiaanse Republiek de verplichtingen niet is nagekomen die op haar rusten krachtens art. 48 EEG-Verdrag en art. 7, leden 1 en 4, van Vo. nr. 1612/68 van de Raad betr. het vrij verkeer van werknemers binnen de Gemeenschap (*PB*, 1968, L257, 2). Daartoe herinnert het Hof o.m. aan het arrest Lauwrie-Blum van 3 juli 1986 (zaak 66/85, overzicht *R.W.*, 1986-87, 1242-1243), waarin bepaald werd dat de toegang tot bepaalde betrekkingen niet kan worden beperkt op grond dat in een lid-staat degenen die voor zulk een betrekking in aanmerking komen, bij aanstelling de hoedanigheid van ambtenaar verkrijgen en dat, zo men de toepassing van art. 48, lid 4, zou doen afhangen van het rechtskarakter van de verhouding tussen de werknemer en de administratie, de lid-staten naar believen zouden kunnen bepalen welke betrekkingen onder die afwijkingsbepaling vallen. Bovendien waren, aldus het Hof, de voorwaarden om te kunnen spreken van een betrekking in overheidsdienst (arrest Commissie t. België van 17 december 1980, zaak 149/79, *Jur.*, 1979, 3881) in casu niet vervuld, aangezien de enkele opsomming van de algemene bevoegdheden van het CNR en van de opdrachten waarmee alle wetenschappelijke medewerkers van dit orgaan zijn belast, niet volstaat om aan te tonen dat bedoelde medewerkers deelnemen aan de uitoefening van het overheidsgezag, dan wel als opdracht hebben de bescherming van de algemene belangen van de staat. Het Hof herinnert er tevens aan, onder verwijzing naar zijn arrest van 17 december 1980, dat de mogelijkheid om onderdanen van andere lid-staten uit te sluiten van het voordeel van bepaalde promoties of mutaties, niet tot gevolg kan hebben dat op een algemene wijze de toegang tot werkzaamheden die niet vallen onder een betrekking in overheidsdienst in de zin van art. 48, lid 4, EEG-Verdrag ontzegd wordt, waarbij het nog opmerkte dat, zelfs indien het zou gaan om betrekkingen in overheidsdienst in de zin van art. 48, lid 4, EEG-Verdrag, deze laatste bepaling niet zou kunnen rechtvaardigen dat bepaalde onderdanen van andere lid-staten, wanneer zij allemaal tot deze betrekkingen toegelaten zijn, gediscrimineerd zouden worden inzake loon- of andere arbeidsvoorwaarden (arrest Sotgiu van 12 februari 1974, zaak 152/73, *Jur.*, 1974, 162). Het Hof stelt dan ook vast dat in casu sprake is van een bij art. 48, lid 2, EEG-Verdrag verboden discriminatie op het vlak van de zekerheid van tewerkstelling, aangezien onderzoekers uit andere lid-staten slechts op een overeenkomst van bepaalde duur in dienst konden blijven bij de CNR en de verlenging ervan geenszins vaststond.

In antwoord op prejudiciële vragen van het Arbeidshof te Bergen heeft het Hof in een arrest van 18 juni 1987 (zaak 316/85, O.C.M.W. te Courcelles t. M.-C. Lebon) voor recht verklaard dat 1) de bloedverwanten in neergaande lijn die leven onder het dak van een werknemer-onderdaan van een lid-staat die op het grondgebied van een andere lid-staat een betrekking heeft vervuld en na het verkrijgen van een rustpensioen daar blijft wonen, geen recht op gelijke behandeling t.a.v. een door de wetgeving van de ontvangende lid-staat voorziene sociale uitkering welke op algemene wijze een bestaansminimum waarborgt, behouden, wanneer zij de leeftijd van 21 jaar hebben bereikt, niet meer ten

laste van de werknemer komen en zelf niet de hoedanigheid van werknemer bezitten; 2) de hoedanigheid van familielid ten laste, bedoeld in art. 10, leden 1 en 2, Vo. nr. 1612/68 betreffende het vrije verkeer van werknemers binnen de Gemeenschap, voortvloeit uit een feitelijke situatie — bijstand verleend door de werknemer — waarbij niet van belang is waarom op die bijstand een beroep wordt gedaan; 3) de gelijkheid van behandeling m.b.t. sociale en fiscale voordelen, bedoeld in art. 7, lid 2, Vo. nr. 1612/68, slechts toekomt aan werknemers en niet aan onderdanen van de lid-staten die zich verplaatsen om werk te zoeken.

Antwoordende op een prejudiciële vraag van het Tribunal des affaires de sécurité sociale te Nanterre heeft het Hof in een arrest van 9 juli 1987 (zaak 256/86, M. Frascogna t. Caisse des dépôts et consignations) voor recht verklaard dat de bloedverwanten in opgaande lijn die ten laste zijn van een migrerend werknemer, zich kunnen beroepen op het discriminatieverbod zoals neergelegd in art. 7, lid 2, Vo. nr. 1612/68 van de Raad betr. het vrije verkeer van werknemers binnen de Gemeenschap. Tevens verklaart het Hof, onder verwijzing naar zijn arrest van 6 juni 1985 in zaak 157/84 (M. Frascogna t. Caisse des dépôts et consignations, *Jur.*, 1985, 1739) voor recht dat de toekenning van de bijzondere ouderdomstoelage een sociaal voordeel is in de zin van Vo. nr. 1612/68.

b. Vrijheid van vestiging en dienstverlening

Het Hof heeft op verzoek van de Commissie, overeenkomstig art. 169 EEG-Verdrag, in een arrest van 10 maart 1987 (zaak 199/85, Commissie t. Italië) vastgesteld dat de Italiaanse Republiek de verplichtingen niet is nagekomen die op haar rusten krachtens richtlijn nr. 71/305 van de Raad van 26 juli 1971 betreffende de coördinatie van de procedures voor het plaatsen van overheidsopdrachten voor de uitvoering van werken, doordat de gemeente Milaan heeft besloten tot onderhandse aanbesteding van de bouw van een recycleerinstallatie voor vast stadsafval en geen bericht van aanbesteding heeft gepubliceerd in het Publikatieblad van de Europese Gemeenschappen. Het Hof overwoog daartoe dat de bepalingen die voor de sector openbare aanbestedingen van werken afwijkingen inhouden van de regels bedoeld om de door het Verdrag erkende rechten te vrijwaren, strikt moeten worden uitgelegd, en degene die zich erop beroept, het bewijs moet leveren van het bestaan van de uitzonderlijke omstandigheden die grond opleveren voor een afwijking; in casu is dit bewijs niet geleverd. Zie m.b.t. richtlijn 71/305 ook het arrest C.E.I. van 9 juli 1987 in de gev. zaken 27, 28 en 29/86, eveneens besproken in deze rubriek.

In een arrest van 7 april 1987 (zaak 166/85, strafzaak t. I. Bullo en F. Bonivento) heeft het Hof in antwoord op een prejudiciële vraag van de Corte d'appello te Venetië voor recht verklaard dat noch de bepalingen, noch de doelstelling van richtlijn nr. 77/780 van de Raad tot coördinatie van de wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen betreffende de toegang tot en de uitoefening van de werkzaamheden van kredietinstellingen (*PB*, 1977, L322, 30) zich ertegen verzetten dat met het oog op de toepassing van het strafrecht van een lid-staat aan personeelsleden van kredietinstellingen de hoedanigheid van «openbaar ambtenaar» of «persoon belast met een openbare dienst» wordt toege-

kend. Het Hof stelt o.m. vast dat de richtlijn de bevoegdheid van de lid-staten om de rechtspositie van de kredietinstellingen te regelen volkomen onverlet laat en hen met name niet verplicht de taken en bevoegdheden die de kredietinstelling aan haar personeelsleden geeft, een privaatrechtelijk karakter te verlenen. Het Hof wijst erop dat de richtlijn slechts een eerste etappe vormt op weg naar de verwezenlijking van een gemeenschappelijke markt voor kredietinstellingen, waarvan het einddoel met name erin bestaat het algehele toezicht op een kredietinstelling die in verschillende lid-staten werkzaam is, te vergemakkelijken, zodat in beginsel de lid-staten derhalve niet verplicht zijn om genoemde kredietinstellingen — en bijgevolg de personeelsleden daarvan — aan de toepassing van hun intern recht en met name van hun strafrecht te onttrekken, voor zover die bepalingen geen discriminatie van de kredietinstellingen van de andere lid-staten en geen beperking van de vrije toegang tot de uitoefening van de werkzaamheden van bankinstellingen inhouden. Aan deze laatste voorwaarde is, aldus het Hof, in casu voldaan.

Op verzoek van de Commissie, overeenkomstig art. 169 EEG-Verdrag, heeft het Hof in een arrest van 7 juli 1987 (zaak 49/86, Commissie t. Italië) vastgesteld dat de Italiaanse Republiek, door niet tijdig de nodige bepalingen vast te stellen om zich te voegen naar richtlijn nr. 82/76 (*PB*, 1982, L43, 21) van de Raad tot wijziging van richtlijn nr. 75/362 inzake de onderlinge erkenning van de diploma's, certificaten en andere titels van de arts, tevens houdende maatregelen tot vergemakkelijking van de daadwerkelijke uitoefening van het recht van vestiging en vrij verrichten van diensten, alsmede van richtlijn nr. 75/363 inzake de coördinatie van de wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen betr. de werkzaamheden van de arts, de krachtens het EEG-Verdrag op haar rustende verplichtingen niet is nagekomen.

Het Hof heeft in antwoord op prejudiciële vragen van de Belgische Raad van State in een arrest van 9 juli 1987 (gev. zaken 27, 28 en 29/86, S.A. Constructions et Entreprises Industrielles «CEI»; sp A. Bellini t. Société coopérative «Association Intercommunale pour les Autoroutes des Ardennes», Regie der Gebouwen, Belgische Staat) voor recht verklaard dat 1) de referenties voor de bepaling van de financiële en economische draagkracht van een aannemer niet limitatief zijn opgesomd in art. 25 van richtlijn nr. 71/305 van de Raad van 26 juli 1971 betr. de coördinatie van de procedures voor het plaatsen van overheidsopdrachten voor de uitvoering van werken (*PB*, 1971 L185, 5); 2) als afdoende referentie in de zin van art. 25 van richtlijn nr. 71/305 van de inschrijvers opgave kan worden gevraagd van de aan een onderneming opgedragen werken, en noch art. 25 noch enig andere bepaling van de richtlijn zich ertegen verzet dat een lid-staat bepaalt voor welk bedrag tegelijkertijd werken moeten worden uitgevoerd; 3) de artt. 25, 26, sub d, en 28 van richtlijn nr. 71/305 aldus moeten worden uitgelegd dat zij er zich niet tegen verzetten dat een aanbesteder van een in een andere lid-staat erkende aannemer het bewijs verlangt dat hij beschikt over het door de nationale wetgeving vereiste minimumbedrag aan eigen middelen en het minimumaantal werknemers en stafleden, zelfs indien die aannemer in de lid-staat van vestiging erkend is in een klasse welke overeenkomt met die welke wegens de omvang van de aan te besteden werken door be-

doelde nationale wetgeving wordt verlangd (zie ook het arrest Transporoute van 10 februari 1982, zaak 76/31, *Jur.*, 1982, 417, m.b.t. richtlijn 71/305).

5. Mededinging

a. Regels voor ondernemingen

Art. 85 EEG-Verdrag

In een arrest van 9 juli 1987 (zaak 43/85, *Associazione Nazionale Commercialisti Internazionali Dentali e Sanitari (ANCIDES)* t. Commissie) heeft het Hof een beroep tot nietigverklaring afgewezen gericht tegen de beschikking van de Commissie van 23 november 1984 waarbij zij de geldigheidsduur heeft verlengd tot 31 december 1993 van de vrijstelling ex art. 85, lid 3, EEG-Verdrag die zij tot en met 31 december 1983 in 1975 had verleend ten gunste van het besluit van de Unione Nazionale Industrie Dentarie Italiane (UNIDI) tot vaststelling van het tentoonstellingsreglement voor de «Expo Dental» (tentoonstellingen van tandheelkundig materiaal). De door ANCIDES aangevoerde grieven, nl. dat de Commissie bij het vaststellen van de beschikking het recht van verdediging zou hebben miskend onder schending van art. 19 van Vo. nr. 17 van de Raad en van bepalingen van Vo. nr. 99/63 van de Commissie en dat de Commissie een onjuiste toepassing zou hebben gemaakt van de artt. 85 en 86 EEG-Verdrag, worden door het Hof ongegrond bevonden. Wat dit laatste punt betreft overweegt het Hof m.b.t. de bewering van ANCIDES dat de beschikking van de Commissie UNIDI een voordeel zou bezorgen dat neerkomt op een machtspositie, dat ANCIDES niet heeft vermogen aan te tonen dat de «Expo Dental» door zijn belangrijkheid een zodanige concentratie op de markt teweeg heeft gebracht dat de voorwaarden voor een vrijstelling ex art. 85, lid 3, EEG-Verdrag, niet aanwezig zijn.

Art. 86 EEG-Verdrag

Zie onder de rubriek «Industriële en commerciële eigendom» het arrest van 9 april 1987 (zaak 402/85, *G. Basset t. SACEM*).

Verordening Raad nr. 1017/68 (toepassing van de mededingingsregels op het gebied van het vervoer per spoor, over de weg en over de binnenwateren)

In een arrest van 20 mei 1987 (zaak 272/85, *Association Nationale des Travailleurs Indépendants de la Batellerie (ANTIB)* t. Commissie) heeft het Hof een beroep tot nietigverklaring afgewezen, gericht tegen de beschikking van 10 juli 1985, waarbij de Commissie, voor het eerst bij beschikking toepassing makend van verordening van de Raad nr. 1017/68 houdende de toepassing van de mededingingsregels op het gebied van het vervoer per spoor, over de weg en over de binnenwateren, had vastgesteld dat een overeenkomst gesloten tussen een Franse organisatie van scheepseigenaren (ANTIB) en een Franse organisatie van vrachtmakelaars voor de binnenscheepvaart (*Chambre Syndicale Nationale des Courtiers fluviaux*) een inbreuk vormde op art. 2 van Vo. nr. 1017/68 en niet in aanmerking kwam voor de buitentoepassingverklaring van het verbod opgenomen in art. 5 van genoemde verordening. De Commissie was van oordeel dat de door de overeenkomst ingestelde

heffing op het vervoer voor export (door alle binnenschippers verschuldigd zonder onderscheid van nationaliteit maar waarvan de opbrengst hoofdzakelijk het binnenlands vervoer in Frankrijk ten goede was gekomen) en het systeem van selectieve terugbetaling van de heffing (buitenlandse binnenschippers kwamen er niet voor in aanmerking) discriminerend en concurrentiebeperkend werkten. De door ANTIB aangevoerde grieven o.m. van onvoldoende motivering van de beschikking werden door het Hof ongegrond bevonden.

b. Steunmaatregelen

In een arrest van 9 april 1987 (zaak 5/86, *Commissie t. België*) heeft het Hof op verzoek van de Commissie overeenkomstig art. 93, lid 2, alinea 2, EEG-Verdrag vastgesteld dat België een krachtens het verdrag op dit land rustende verplichting niet is nagekomen door niet binnen de gestelde termijn uitvoering te geven aan beschikking nr. 84/508 van 27 juni 1984, waarbij de Commissie vaststelde dat een overheidsdeelneming ten bedrage van 224 miljoen BF in het kapitaal van een door de grootste Belgische textiel- en tapijtgroep opgerichte dochteronderneming voor de bouw van een productiebedrijf voor polypropyleenvezel en -garen, een met de gemeenschappelijke markt onverenigbare steunmaatregel was in de zin van art. 92 van het verdrag, die derhalve moest worden opgeheven.

Dit arrest ligt geheel in de lijn van het arrest van 15 januari 1986 (zaak 52/84, *Commissie t. België, cf. R.W.*, 1986-87, 1294), waarin het Hof o.m. heeft overwogen dat het feit dat de overheid wegens de financiële toestand van de onderneming het ingebrachte bedrag niet kan terugkrijgen, niet inhoudt dat de uitvoering van de beschikking onmogelijk is, daar de nagestreefde opheffing van de steunmaatregel kan worden bereikt door de vereffening van de vennootschap die door de overheid in haar hoedanigheid van aandeelhouder of schuldeiser kan worden uitgelokt. In deze zaak was op het tijdstip van de uitspraak van het arrest van 9 april 1987 een overeenkomst bereikt voor de terugkoop door de meerderheidsaandeelhouders van de staatsparticipatie die voorwerp was van de Commissiebeschikking.

Op verzoek van de Commissie heeft het Hof overeenkomstig de procedure van art. 169 EEG-Verdrag in een arrest van 16 juni 1987 (zaak 118/85, *Commissie t. Italiaanse Republiek*) vastgesteld dat, door te weigeren de door de Commissie verlangde gegevens betreffende de *Amministrazione Autonoma dei Monopoli di Stato (AAMS)* over te leggen, de Italiaanse Republiek de verplichtingen niet is nagekomen die op haar rusten krachtens art. 5, lid 2, van de op basis van art. 90, lid 3, EEG-Verdrag vastgestelde richtlijn van de Commissie (nr. 80/723) betr. de doorzichtigheid in de financiële betrekkingen tussen lid-staten en openbare bedrijven. Onder verwijzing naar zijn arrest van 6 juli 1982 (zaak 188 tot 190/80, *Frankrijk, Italië en Verenigd Koninkrijk t. Commissie, Jur.*, 1982, 2545) herinnert het Hof eraan dat het essentiële doel van richtlijn nr. 80/723 is de doelmatige toepassing op openbare bedrijven te bevorderen van de bepalingen van de artt. 92 en 93 EEG-Verdrag betr. steunmaatregelen. Het middel van de Italiaanse Republiek als zou AAMS niet als openbaar bedrijf maar als overheid in de zin van art. 2 van de richtlijn dienen te worden be-

schouwd, wordt door het Hof van de hand gewezen. Het in de zesde overweging van de richtlijn gemaakte onderscheid tussen de staat als overheid en als eigenaar berust op de erkenning, aldus het Hof, van het feit dat de staat kan optreden hetzij als drager van het openbaar gezag hetzij door het voeren van economische activiteiten van industriële of commerciële aard die erin bestaan goederen en diensten op de markt aan te bieden. Het is onbetwist dat AAMS een economische activiteit uitoefent en in de sector tabaksfabrikanten goederen en diensten op de markt aanbiedt.

Het feit dat AAMS een integrerend deel uitmaakt van de staatsadministratie, staat er niet aan in de weg, aldus nog het Hof, dat zij als een openbaar bedrijf in de zin van richtlijn nr. 80/723 wordt beschouwd. Het is immers van geen belang dat de staat die economische activiteiten uitoefent door middel van een onderscheiden entiteit waarop hij rechtstreeks of onrechtstreeks een dominerende invloed kan uitoefenen volgens de criteria van art. 2 van de richtlijn of dat hij die activiteiten rechtstreeks uitoefent door middel van een orgaan dat deel uitmaakt van de staatsadministratie. Ook het middel van de Italiaanse regering dat de overheden slechts een dominerende invloed in de zin van art. 2 van de richtlijn kunnen uitoefenen op een openbaar bedrijf wanneer de overheid en het bedrijf twee onderscheiden rechtspersonen zijn, en het middel dat het begrip «financiële betrekkingen», waarvan de richtlijn de doorzichtigheid beoogt te verzekeren, veronderstelt dat het gaat over betrekkingen tussen onderscheiden rechtspersonen, wordt door het Hof van de hand gewezen.

6. Industriële en commerciële eigendom

On antwoord op twee prejudiciële vragen van de Cour d'appel van Versailles betr. enerzijds de artt. 30 en 36 en anderzijds art. 86 van het EEG-Verdrag heeft het Hof in een arrest van 9 april 1987 (zaak 402/85, G. Basset t. SA-CEM) voor recht verklaard dat

1° de artt. 30 en 36 EEG-Verdrag aldus moeten worden uitgelegd dat zij niet in de weg staan aan de toepassing van een nationale wettelijke regeling op grond waarvan een nationale maatschappij voor het beheer van auteursrechten een recht, voor de uitvoering in het openbaar met geluidsdragers, genaamd aanvullend recht voor mechanische verveelvoudiging, mag innen, ook al is in een dergelijk aanvullend recht niet voorzien in de lid-staat waar deze geluidsdragers op de markt zijn gebracht;

2° art. 86 EEG-Verdrag aldus moet worden uitgelegd dat de daarin vervatte verboden niet zonder meer gelden voor de handelwijze van een nationale maatschappij voor het beheer van auteursrechten, wanneer zij, voor de uitvoering in het openbaar met geluidsdragers, naast het recht van uitvoering een vergoeding, aanvullend recht voor mechanische verveelvoudiging genaamd, int, ook al is in een dergelijk aanvullend recht niet voorzien in de lid-staat waar deze geluidsdragers regelmatig op de markt zijn gebracht.

Het antwoord sub 1° berust in wezen op de overweging dat het Franse, zogenaamde «droit complémentaire de reproduction mécanique», ondanks zijn benaming moet worden gezien als deel uitmakend van de auteursrechtvergoeding voor de openbare uitvoering van het opgenomen muziekwerk. Anders dan wat het geval is voor het reproduktie-

tierecht (cf. arrest Musik-Vertrieb Membran GmbH en K-tel International t. GEMA (55 en 57/80) van 20 januari 1981, *Jur.*, 1981, 147), is de uitputtingsleer daarop niet toepasselijk (arrest Coditel t. Ciné Vog e.a. (62/79) van 18 maart 1980, *Jur.*, 1980, 881).

In de overwegingen betr. art. 86 EEG-Verdrag wijst het Hof erop dat het peil van de vergoeding of van de samengevoegde vergoedingen (recht van uitvoering + aanvullend recht voor mechanische reproductie) van die aard zou kunnen zijn dat art. 86 toepassing zou vinden, maar stelt het vast dat dit niet het voorwerp uitmaakt van de aan het Hof voorgelegde vragen.

7. Fiscale bepalingen

Op verzoek van de Commissie heeft het Hof overeenkomstig art. 169 EEG-Verdrag in een arrest van 26 maart 1987 (zaak 235/85, Commissie t. Koninkrijk der Nederlanden) vastgesteld dat Nederland, door de ambtelijke werkzaamheden die door notarissen en gerechtsdeurwaarders worden uitgeoefend, niet aan het stelsel van de BTW te onderwerpen, de verplichtingen niet is nagekomen die op hem rusten krachtens de bepalingen van art. 2 en art. 4, leden 1, 2 en 4, van richtlijn nr. 77/388 van de Raad van 17 mei 1977 betr. de harmonisatie van de wetgevingen der lidstaten inzake omzetbelasting — gemeenschappelijk stelsel van belasting over de toegevoegde waarde: uniforme grondslag. Het Hof overweegt eerst dat, gezien de ruim omschreven werkingssfeer van het begrip economische activiteiten, dat alle activiteiten van de vrije beroepen omvat zonder dat enig voorbehoud wordt gemaakt ten gunste van wettelijk geregelde beroepen, dient te worden vastgesteld dat notarissen en deurwaarders in Nederland, waar zij duurzaam en tegen vergoeding diensten verlenen aan particulieren, een economische activiteit in de zin van de zesde richtlijn verrichten. Het Hof overweegt vervolgens dat het feit dat notarissen en deurwaarders aan disciplinaire controle onder toezicht van de overheid zijn onderworpen, een situatie die ook bij andere wettelijk geregelde beroepen kan worden aangetroffen, alsook het feit dat hun vergoedingen wettelijk worden geregeld, geen voldoende grond zijn om hen aan te merken als personen die zich ten opzichte van een werkgever in een juridische verhouding van ondergeschiktheid bevinden, als bedoeld in art. 4, lid 4, van de richtlijn. Het Hof overweegt ten slotte, onder verwijzing naar zijn arrest van 11 juli 1985 (zaak 107/84, Commissie t. Bondsrepubliek Duitsland, *Jur.*, 1985, 2663; overzicht *R.W.*, 1986-87, 1296), dat gesteld al dat notarissen en gerechtsdeurwaarders bij het verrichten van hun ambtelijke werkzaamheden overheidsgezag uitoefenen op grond van een benoeming in een overheidsambt, daaruit dan nog niet volgt, dat zij aanspraak kunnen maken op de vrijstelling van art. 4, lid 5, van de richtlijn ten gunste van publiekrechtelijke lichamen voor de werkzaamheden of handelingen die zij als overheid verrichten, aangezien zij hun activiteiten uitoefenen in de vorm van een zelfstandige economische activiteit, die wordt uitgeoefend in het kader van een vrij beroep.

In een arrest van 7 april 1987 (zaak 196/85, Commissie t. Franse Republiek) heeft het Hof een door de Commissie overeenkomstig art. 169 EEG-Verdrag ingesteld beroep afgewezen dat ertoe strekte vast te stellen dat de Franse Re-

publiek, door voor bepaalde zogenoemde «natuurlijke zoe-
te wijnen» en likeurwijnen een differentiële belastingrege-
ling in te voeren en te handhaven, de krachtens art. 95
EEG-Verdrag op haar rustende verplichtingen niet was na-
gekomen. Het Hof herinnert eraan dat het gemeenschaps-
recht in de huidige stand van zijn ontwikkeling geen beper-
king inhoudt — zelfs gelijksoortige — produkten in de zin
van art. 95, eerste alinea, EEG-Verdrag te onderwerpen
aan een gedifferentieerde belastingregeling gebaseerd op
objectieve criteria, gelijk de aard van de gebruikte grond-
stoffen of de toegepaste produktieprocedures (cf. laatste ar-
rest van 4 maart 1986, zaak 106/84, Commissie t. Dene-
marken, nog niet gepubliceerd; overzicht *R.W.*, 1986-87,
1298) en dat dergelijke differentiaties verenigbaar zijn met
het gemeenschapsrecht, indien daarmee handelspolitieke
doeleinden worden nagestreefd die zelf ook verenigbaar
zijn met de eisen van het verdrag en het afgeleide recht, en
zij aldus worden toegepast dat iedere vorm van rechtstreek-
se of indirecte discriminatie ten aanzien van importen uit
andere lid-staten of bescherming van concurrerende natio-
nale produkten wordt vermeden. In het onderhavige geval,
aldus het Hof, is aan deze criteria voldaan. Het Hof is
verder van mening dat het de lid-staat van invoer vrijstaat
bewijsstukken te eisen aan de hand waarvan hij kan nagaan
of de ingevoerde produkten daadwerkelijk voldoen aan de
door zijn nationale regeling — die zonder onderscheid op
nationale en ingevoerde produkten van toepassing is —
gestelde criteria, maar dat, om verenigbaar te zijn met het
evenredigheidsbeginsel, een dergelijke regeling evenwel de
keuze van de controlemethode en van de instantie die met
het verrichten van de controles is belast, moet overlaten
aan de lid-staat van herkomst en de erkenning van de ge-
lijksoortigheid niet mag verbinden aan de voorafgaande
voorwaarde van een akkoord tussen de betrokken nationale
instanties.

Op verzoek van de Commissie heeft het Hof overeen-
komstig de procedure van art. 169 EEG-Verdrag in een ar-
rest van 7 mei 1987 (zaak 184/85, Commissie t. Italiaanse
Republiek) vastgesteld dat de Italiaanse Republiek, door
het instellen en handhaven van een belasting op het ver-
bruik van verse bananen van oorsprong uit andere lid-sta-
ten, met name uit de Franse overzeese departementen, de
krachtens art. 95 EEG-Verdrag op haar rustende verplich-
tingen niet is nagekomen. Het Hof overweegt eerst dat ba-
nanen niet dezelfde kenmerken hebben als de fruitsoorten
die typisch zijn voor de Italiaanse nationale produktie, en
dat deze twee categorieën produkten dus niet gelijksoortig
zijn in de zin van art. 95, tweede alinea, EEG-Verdrag.
Daarnaast moet echter worden onderzocht of toepassing
moet worden gemaakt van art. 95, tweede alinea, EEG-
Verdrag, dat gericht is tegen elke vorm van zijdelings fis-
caal protectionisme in het geval van produkten die, hoewel
niet gelijksoortig in de zin van de eerste alinea, toch —
zelfs gedeeltelijk, onrechtstreeks of potentieel — in een
concurrentieverhouding staan met sommige ingevoerde
produkten. Het Hof komt tot het besluit dat bananen ge-
deeltelijk in concurrentie staan met andere fruitsoorten,
terwijl de betrokken verbruiksbelasting niet de voor de
nationale produktie meest typische fruitsoorten treft, zodat
haar beschermend karakter duidelijk is.

In antwoord op prejudiciële vragen van het Tribunale di
Milano heeft het Hof in een arrest van 7 mei 1987 (zaak

193/85, Cooperative Co-Frutta srl t. Amministrazione delle
Finanze dello Stato) voor recht verklaard dat

1. een als verbruiksbelasting aangeduide belasting, die
zowel op ingevoerde als op binnenlandse produkten wordt
gelegd, maar die in feite nagenoeg uitsluitend de ingevoerde
produkten treft omdat er slechts een uiterst kleine binnen-
landse produktie bestaat, geen heffing is van gelijke wer-
king als een invoerrecht in de zin van de artt. 9 en 12 EEG-
Verdrag, indien zij deel uitmaakt van een algemeen stelsel
van binnenlandse heffingen die systematisch en volgens ob-
jectieve, oorsprongonafhankelijke criteria worden toege-
past op bepaalde produkten; zij is derhalve een binnen-
landse belasting in de zin van art. 95 EEG-Verdrag;

2. art. 95, tweede alinea, zich verzet tegen een verbruiks-
belasting op bepaalde soorten ingevoerd fruit, wanneer die
belasting dient ter bescherming van de binnenlandse fruit-
produktie;

3. art. 95 EEG-Verdrag alle produkten betreft die af-
komstig zijn uit de lid-staten, daaronder begrepen produk-
ten van oorsprong uit derde landen, die zich in de lid-staten
in het vrije verkeer bevinden.

Wat het punt sub 2 betreft, cf. het boven behandeld ar-
rest van dezelfde datum, Commissie t. Italiaanse Repu-
bliek, zaak 184/85.

In een arrest van 9 juli 1987 (zaak 356/85, Commissie,
ondersteund door de Franse Republiek t. Koninkrijk Bel-
gië) heeft het Hof een overeenkomstig art. 169 EEG-Ver-
drag door de Commissie ingesteld beroep afgewezen dat
strekke tot vaststelling dat België, door voor wijn van verse
druiven (een invoerprodukt) een hoger BTW-tarief in te
stellen en toe te passen dan voor bier (een binnenlands pro-
dukt), de krachtens art. 95 EEG-Verdrag op hem rustende
verplichtingen niet is nagekomen. Het Hof herinnert aan
zijn arresten van 27 februari 1980 en 12 juli 1983 (zaak
170/78, Commissie t. Verenigd Koninkrijk, *Jur.*, 1980,
417, en *Jur.*, 1983, 2265), waarin het verklaarde dat alleen
wijnen van courant gebruik, doorgaans goedkope wijnen,
voldoende kenmerken gemeen hebben met bier om vanuit
verbruikersoogpunt bier te kunnen vervangen en dus met
dat produkt te kunnen concurreren in de zin van art. 95,
tweede alinea, EEG-Verdrag. Het Hof overweegt vervol-
gens dat moet worden vastgesteld dat de Commissie niet
het bewijs heeft geleverd dat het prijsverschil voor bier en
wijn van vergelijkbare kwaliteit zo gering is dat het verschil
van 6% tussen de BTW-tarieven voor de twee produkten
het gedrag van de consument kan wijzigen en dat de Com-
missie dus niet heeft aangetoond dat het feit dat het bier
dat bestemd is om thuis te worden verbruikt, minder zwaar
wordt belast, een beschermende werking heeft ten voordele
van dit produkt.

8. Landbouw en visserij

In een arrest van 10 maart 1987 (zaak 386/85, Commissie
t. Italië) heeft het Hof op verzoek van de Commissie, over-
eenkomstig art. 169 EEG-Verdrag, vastgesteld dat de Itali-
aanse Republiek, door niet tijdig de nodige bepalingen vast
te stellen voor het volgen van richtlijn nr. 80/214 van de
Raad van 22 januari 1980, alsmede van de richtlijnen nrs.
80/1099 en 80/1100 van de Raad van 11 november 1980
betreffende het intracommunautaire handelsverkeer van
vers vlees en vleesprodukten, de krachtens het verdrag op

haar rustende verplichtingen niet is nagekomen.

Voor de arresten van 11 maart 1987 in de gev. zaken 279, 280, 285 en 286/84 (W. Rau Lebensmittelwerke e.a. t. Commissie), in de zaak 27/85 (Vandemoortele t. Commissie) en in de zaak 265/85 (Van den Bergh en Jurgens e.a. t. Commissie) wordt verwezen naar de samenvatting ervan in de rubriek «Niet-contractuele aansprakelijkheid».

In antwoord op prejudiciële vragen van het Bundesverwaltungsgericht betreffende de uitlegging en de geldigheid van art. 6 van Vo. nr. 1570/77 van de Commissie van 11 juli 1977 (PB, 1977, L174, 18) betreffende de bij interventie in de sector granen toe te passen toeslagen en kortingen, heeft het Hof in een arrest van 12 maart 1987 (zaak 215/85, BALM t. Firma Raiffeisen Hauptgenossenschaft) voor recht verklaard dat de term verstijfselingstemperatuur in art. 6, lid 1, vijfde streepje, van Vo. nr. 1570/77 aldus moet worden uitgelegd dat hij doelt op de temperatuur van ten minste 63° Celsius die wordt bereikt bij de maximale viscositeit van het deeg, en dat, door te bepalen dat een bijzondere toeslag uitsluitend kan worden toegekend aan producenten van rogge die aan de gestelde kwalitatieve criteria voldoet, art. 6, lid 1, vijfde streepje, van Vo. nr. 1570/77 geen inbreuk maakt op het gelijkheidsbeginsel.

Het Hof heeft in een arrest van 12 maart 1987 (gev. zaken 244 en 245/85, Cerealmangimi en Italgrani t. Commissie) een beroep van verzoeksters tot nietigverklaring van de beschikking van 22 maart 1985, waarbij de Commissie, beslissende op een verzoek van Italië krachtens art. 13 van Vo. nr. 1430/79 (PB, 1979, L175, 1) van de Raad betreffende terugbetaling of kwijtschelding van in- of uitvoerrechten, heeft vastgesteld dat kwijtschelding van monetaire compenserende bedragen (mcb's) in dat bepaald geval niet gerechtvaardigd was, verworpen. Het middel gebaseerd op de beweerdte onwettigheid van het besluit van de Italiaanse douane-autoriteiten waarbij van verzoeksters betaling van mcb's wordt verlangd, is volgens het Hof niet gegrond, aangezien art. 13, Vo. nr. 1430/79 slechts ertoe strekt toe te laten dat, in geval van bijzondere omstandigheden en in afwezigheid van nalatigheid of manipulatie, de economische operatoren vrijgesteld worden van het betalen van rechten wanneer zij deze verschuldigd zijn, en niet dat het principe zelf van de opeisbaarheid betwist wordt, zodat verzoeksters zich tot de bevoegde Italiaanse rechter moeten wenden inzake de beslissing van de Italiaanse douane-autoriteiten die hen aan die mcb's zou onderwerpen, indien zij van oordeel zijn dat deze onverenigbaar zou zijn met het gemeenschapsrecht. De nationale rechter kan hierbij steeds een prejudiciële vraag stellen. Verzoeksters kunnen aldus tegen het bestreden besluit slechts het bestaan van bijzondere omstandigheden evenals de afwezigheid van nalatigheid of manipulatie van hun kant invoeren en kunnen zich niet op de onwettigheid van het bestreden besluit beroepen, zelfs wanneer de Commissie op dit laatste aspect, en dat zonder enige pertinentie, in bijzonderheden is ingegaan. De andere middelen, steunende op de niet-inachtneming door de Commissie als buitengewone omstandigheden in de zin van art. 13, lid 1, Vo. nr. 1430/79 die kwijtschelding van rechten toelaten, van o.a. het feit dat ondernemingen in andere lid-staten gunstiger werden behandeld, en van de handelwijze van de Italiaanse douane en van de Commissie, werden door het Hof niet aanvaard. Zie, m.b.t. art. 13 Vo. nr. 1430/79, het arrest Orysomyli van 15 mei 1986 in

de zaak 160/84, overzicht *R.W.*, 1986-87, 1427, 1428, en het hiernavolgende arrest van 26 maart 1987 in de zaak 58/86.

Het Hof heeft in antwoord op prejudiciële vragen van het Tribunal d'instance te Saint-Denis (Ile de la Réunion) in een arrest van 26 maart 1987 (zaak 58/86, Coopérative Agricole d'Approvisionnement des Avirons t. Receveur des Douanes de Saint-Denis en Directeur régional des Douanes de la Réunion) voor recht verklaard dat 1) de heffing bij invoer, bedoeld in Vo. nr. 2727/75 van de Raad houdende een gemeenschappelijke ordening der markten in de sector granen, ook van toepassing is wanneer de werkelijke aankoop prijs niet overeenkomt met de fictieve referentieprijs, en niet enkel hoger is dan deze referentieprijs, maar ook hoger dan de gemeenschapsprijs; 2) de toepassing van de bij Vo. nr. 2727/75 ingestelde heffing op de invoer van voor het eiland Réunion bestemde maïs, geen schending vormt van het non-discriminatiebeginsel van art. 40, lid 3, tweede alinea, EEG-Verdrag; 3) de omstandigheden waaronder de invoer van maïs op het eiland Réunion plaatsvindt, geen «bijzondere omstandigheden» zijn in de zin van art. 13, eerste alinea, Vo. nr. 1430/79 van de Raad van 2 juli 1979, welke de terugbetaling van de op de invoer gelegde heffingen zouden rechtvaardigen.

Het Hof heeft in een arrest van 7 april 1987 (zaak 38/86, Firma Karl-Heinz Neumann t. Bundesanstalt für landwirtschaftliche Marktordnung (BALM)) in antwoord op een prejudiciële vraag van het Verwaltungsgericht Frankfurt am Main voor recht verklaard dat bij onderzoek van de gestelde vraag niet is gebleken van feiten of omstandigheden die de geldigheid kunnen aantasten van art. 16, lid 2, Vo. nr. 2173/79 van de Commissie inzake de afzet van rundvlees gekocht door de interventiebureaus en tot intrekking van Vo. nr. 216/69. Daartoe herinnert het Hof aan het arrest van 14 november 1985 (zaak 299/84, Neumann, zie overzicht *R.W.*, 1986-87, 142) in dezelfde zaak waarbij het ontkennend geantwoord heeft op de vraag naar het bestaan van een algemeen rechtsbeginsel van «objectieve onbillijkheid» in het gemeenschapsrecht, maar tegelijk, vanuit de vaststelling dat het Verwaltungsgericht dat beginsel uitdrukkelijk als een toepassing van het evenredigheidsbeginsel had gekwalificeerd, overwogen heeft dat «onder voorwaarden zoals in de verwijzingsbeschikking zijn beschreven, het in het gemeenschapsrecht erkende evenredigheidsbeginsel geen oplossing (kan) bieden in het voor de nationale rechter aanhangige geding». Het Hof diende dan ook in deze zaak enkel te onderzoeken of het Verwaltungsgericht in zijn nieuwe verwijzingsbeschikking melding had gemaakt van omstandigheden die het oordeel van het Hof in zijn arrest van 14 november 1985 konden wijzigen. Het Hof komt tot de conclusie dat de enige in dit verband relevante omstandigheid, nl. dat de nieuwe overeenkomsten die in de plaats van de niet-uitgevoerde overeenkomst zijn getreden, «in samenwerking met het interventiebureau» werden gesloten en volledig uitgevoerd, daartoe geen aanleiding gaf.

Het Hof heeft in een arrest van 9 april 1987 (zaak 363/85, Commissie t. Italië) het verzoek van de Commissie, overeenkomstig art. 169 EEG-Verdrag, vast te stellen dat de Italiaanse Republiek door niet binnen de gestelde termijn de nodige bepalingen te nemen om te voldoen aan richtlijn nr. 80/502 van de Raad houdende wijziging van

richtlijn nr. 74/63 tot vaststelling van maximumgehalten aan ongewenste stoffen en produkten in diervoeders, de krachtens het EEG-Verdrag op haar rustende verplichtingen niet is nagekomen, verworpen.

In antwoord op prejudiciële vragen van het Verwaltungsgericht te Frankfurt, opgeworpen in het kader van door margarineproducenten op 28 maart 1985 voor Duitse administratieve rechtbanken ingestelde beroepen ter verkrijging van een verbod aan de BALM de in de beschikking van de Commissie van 25 februari 1985 in het vooruitzicht gestelde «Butteraktion Berlin» ten uitvoer te leggen, heeft het Hof in een arrest van 21 mei 1987 (gev. zaken 133-136/85, W. Rau e.a. t. BALM- voor recht verklaard dat een beschikking zoals die van 25 februari 1985, waarbij de Commissie de gewraakte actie heeft gelast, niet in strijd is met de beginselen van vrije beroepsuitoefening, algemene handelsvrijheid en vrije mededinging (aan de orde was de «Butteraktion Berlin», die hierin bestond dat 900 ton boter uit openbare opslag gratis werd weggegeven in pakjes van 250 gr die telkens samen met een pakje van 250 gr *marktboter* werden verpakt; doel van deze actie was uit te maken in welke mate de boterprijs diende te dalen om enerzijds het totale verbruik maximaal te doen stijgen en anderzijds de uitgaven voor de interventieregeling tot een minimum te beperken). Na te hebben verwezen naar het arrest Eridania van 27 september 1979 (zaak 230/78, *Jur.*, 1979, 2749), waarin het Hof besliste dat een onderneming zich niet kan beroepen op een verworven recht tot behoud van een voordeel dat voor haar resulteert uit een marktorganisatie zoals deze bestaat op een bepaald ogenblik, en erop te hebben gewezen dat dit principe eveneens geldt voor de ondernemingen die niet onder de desbetreffende marktorganisatie vallen, overlegt het Hof dat, indien de Raad als gevolg van de resultaten van deze actie besloten had om de interventieprijs voor boter te doen dalen, de margarineproducenten zich niet hadden kunnen beroepen op een schending van hun fundamentele rechten. Het Hof is dan ook van oordeel dat, aangezien een wijziging van het prijsbeleid van de Raad geen inbreuk vormt op voornoemde grondrechten, er zeker geen sprake van inbreuk is wanneer het gaat over een beschikking waarbij een *proef*campagne wordt gelast, aan de hand waarvan moet worden uitgemaakt wat het beleid van de Raad dient in te houden, zodat het dan ook overbodig is na te gaan of, zoals de nationale rechter uiteenzet, een beschikking waarbij zulk een actie wordt gelast, tot gevolg heeft dat de boterproducenten worden bevoordeeld. Het Hof verklaart tevens dat de beschikking van 25 februari 1985 binnen het kader blijft van de opdracht waarmee de Raad in art. 4 Vo. nr. 1079/77 de Commissie heeft belast, en dat de beschikking van 25 februari 1985 strekt ter bereiking van het oogmerk van marktstabilisering als bedoeld in art. 39, lid 1, sub c, EEG-Verdrag. Bovendien verklaart het Hof dat art. 4 Vo. nr. 1079/77 van de Raad inzake een medeverantwoordelijkheidsheffing en maatregelen ter veruiming van de markten in de sector melk- en zuivelprodukten (*PB*, 1977, L131, 6) voldoet aan de vereisten van het wettelijkheidsbeginsel. Daartoe verwijst het Hof o.m. naar het arrest Rey Soda van 30 oktober 1975 (zaak 23/75, *Jur.*, 1975, 1279), waarin het Hof aanvaardde dat de uitvoeringsbevoegdheden die de Raad mag toekennen aan de Commissie, in de sector van het gemeenschappelijk landbouwbeleid, een ruime marge van appreciatie en actie

mogen inhouden. Ten slotte beslist het Hof dat bij onderzoek van de beschikking van 25 februari 1985 niet is gebleken van enige schending van het evenredigheidsbeginsel. Zie voor dit arrest ook de rubriek «Beroep tot nietigverklaring». Van dezelfde datum en m.b.t. dezelfde beschikking van de Commissie van 25 februari 1985, zijn de arresten in de zaak 249/85 (*ALBAKO t. BALM*) en in de zaak 97/85 (*Union Deutsche Lebensmittelwerke GmbH e.a. t. Commissie*), behandeld respectievelijk onder de rubrieken «Rechtstreekse werking en voorrang gemeenschapsrecht» en «Beroep tot nietigverklaring».

In een arrest van 16 juni 1987 (zaak 53/86, strafzaak tegen Romkes e.a.) heeft het Hof, in antwoord op prejudiciële vragen van de Arrondissementsrechtbank te Zwolle, voor recht verklaard dat 1) art. 20, lid 1, van Vo. nr. 171/83 houdende bepaalde technische maatregelen voor het behoud van de visbestanden (*PB*, 1983, L24, 14) aldus moet worden uitgelegd, dat de woorden «nationale maatregelen» doelen op alle nationale maatregelen, onverschillig op welke datum zij zijn vastgesteld; 2) een maatregel van een lid-staat, die het de vissers van die staat verbiedt om vis te vangen onder een bepaalde minimummaat, afwijkend van die welke in de overige lid-staten geldt, gedekt wordt door art. 20, lid 1, van Vo. nr. 171/83.

Eveneens in antwoord op een prejudiciële vraag van de Arrondissementsrechtbank te Zwolle heeft het Hof in een arrest van dezelfde datum (zaak 46/86, A. Romkes t. Officier van Justitie) voor recht verklaard dat bij onderzoek van de gestelde vraag niet is gebleken van feiten of omstandigheden die de geldigheid van Vo. nr. 1/85 van de Raad van 19 december 1984 inzake de vaststelling van de voor 1985 geldende voorlopige totaal toegestane vangsten voor bepaalde visbestanden of groepen visbestanden en bepaalde bij de visserij in het kader van de totaal toegestane vangsten in acht te nemen voorschriften (*PB*, 1985, L1, 1), kunnen aantasten. Onder verwijzing naar zijn arrest van 17 december 1970 (zaak 25/70, Köster, *Jur.*, 1970, 1161), herinnert het Hof eraan dat verordeningen betr. het gemeenschappelijk landbouwbeleid niet in al hun onderdelen door de Raad volgens de procedure van art. 43 EEG, behoren te worden vastgesteld, en aan dit voorschrift is voldaan zodra de hoofdzaken van de te regelen materie overeenkomstig de aldaar geregelde procedure zijn vastgelegd, en dat voorschriften ter uitvoering van basisverordeningen door de Raad volgens een andere procedure kunnen worden vastgesteld. Inzake het middel dat Vo. 1/85 onverenigbaar zou zijn met het in Vo. nr. 170/83 van de Raad betr. een communautaire regeling voor de instandhouding en beheer van de visbestanden (*PB*, 1983, L24, 1), vastgelegde beginsel van de relatieve stabiliteit, wijst het Hof erop dat dit beginsel inhoudt dat het beheer van de voor de Gemeenschap beschikbare hoeveelheid in geval van vangstbeperking dat plaatsvindt op basis van nationale quota, zodanig moet geschieden dat elke lid-staat bij die verdeling steeds een vast percentage krijgt. Hiervan uitgaande en vaststellende dat het V.K. in het kader van de in Vo. nr. 170/83 voorziene mogelijkheid tot uitwisseling van de toegekende quota een gedeelte van zijn scholquotum aan Nederland heeft overgedragen en het voor 1985 geldende scholquotum bovendien ver boven het biologisch verantwoorde niveau was vastgesteld ten einde met name het Nederlandse quotum te vergroten, is het Hof van oordeel dat onder deze omstandighe-

den aangenomen moet worden dat de Raad het in Vo. nr. 170/83 geformuleerde vereiste van relatieve stabiliteit niet heeft miskend door de lid-staten in Vo. nr. 1/85 hetzelfde aandeel in de voor de Gemeenschap beschikbare vangsten toe te kennen als in de Vo. nrs. 172/83, 3624/83 en 320/84. Inzake de beweerdde onverenigbaarheid van Vo. 1/85 met art. 30 EEG-Verdrag verwijst het Hof naar het arrest Kramer van 14 juli 1976 (gev. zaken 3, 4 en 6/76, *Jur.*, 1976, 1279).

Het Hof heeft op verzoek van de Commissie overeenkomstig art. 169 EEG-Verdrag, in een arrest van 17 juni 1987 (zaak 394/85, Commissie t. Italië) vastgesteld dat Italië door niet binnen de gestelde termijn maatregelen te treffen die zijn voorgeschreven bij de verordeningen nrs. 856/84 en 857/84 van de Raad van 31 maart 1984 (*PB*, 1984, L 90, 10 en 13) en Vo. nr. 1371/84 van de Commissie van 16 mei 1984 (*PB*, 1984, L132, 17) en die betrekking hebben op een extra-heffingenstelsel in de sector melk- en zuivelprodukten, de krachtens deze verordeningen op haar rustende verplichtingen niet is nagekomen.

In antwoord op prejudiciële vragen van het College van Beroep voor het Bedrijfsleven heeft het Hof in een arrest van 17 juni 1987 (gev. zaken 424 en 425/85, Noord-Nederland B.A. (Frico) en An Board Baine Ltd en J. Wijffels B.V. t. Voedselvoorzienings In- en Verkoopbureau) voor recht verklaard dat bij onderzoek van de gestelde vragen niet is gebleken van feiten of omstandigheden die de geldigheid van Vo. nr. 1746/84 van de Commissie van 21 juni 1984 (*PB*, 1984, L164, 32) betr. uitvoeringsbepalingen van de interventie maatregelen op de markt van boter en room, waarbij een differentiatie werd ingevoerd van de als steun voor de particuliere boteropslag toegekende vergoeding van de financieringskosten, kunnen aantasten. Het middel als zou de bestreden Vo. in strijd zijn met art. 10, lid 1, Vo. nr. 958/68 van de Raad houdende algemene voorschriften betr. de interventie maatregelen op de markt voor room en boter (*PB*, 1968, L169, 1) en met de beginselen van eenheid van prijzen en eenheid van de markt, wordt door het Hof verworpen. Het middel gebaseerd op de beweerdde strijdigheid van Vo. nr. 1746/84 met het in art. 40, lid 3, tweede alinea, EEG-Verdrag neergelegde beginsel van gelijke behandeling, wordt eveneens door het Hof verworpen. Ook de middelen als zou Vo. nr. 1746/84 strijdig zijn met art. 30 EEG-Verdrag en als zou de motivering van Vo. nr. 1746/84 materiële onjuistheden bevatten, werden door het Hof niet aanvaard. Ten slotte stelt het Hof vast dat het beginsel van de rechtszekerheid door de bestreden verordening niet werd geschonden, na o.m. te hebben herinnerd aan zijn vaste rechtspraak (o.m. arrest Edeka van 15 juli 1982 in de zaak 245/81, *Jur.*, 1982, 2745, en arrest Faust van 28 oktober 1982 in de zaak 52/81, *Jur.*, 1982, 3745) dat ondernemers geen gewettigd vertrouwen kunnen hebben in het voortbestaan van een situatie die door besluiten van de gemeenschapsinstellingen in het kader van hun beoordeelingsbevoegdheid kan worden gewijzigd.

Het Hof heeft in antwoord op prejudiciële vragen van het Tribunal administratif te Rijsel in een arrest van 30 juni 1987 (zaak 47/86, Roquette Frères S.A. t. ONIC) voor recht verklaard dat 1) Vo. nr. 1570/78 van de Commissie houdende uitvoeringsbepalingen van Vo. nr. 2742/75 van de Raad m.b.t. de restituties bij de produktie voor zetmeelhoudende produkten (*PB*, 1978, L185, 22), en bepalende

dat de restitutie bij de produktie uitsluitend wordt verleend in de vorm van voorschotten tegen waarborgstelling, geen inbreuk maakt op de bepalingen van art. 8 Vo. nr. 2742/75 van de Raad (*PB*, 1975, L281, 57); 2) art. 3, lid 3, sub a, tweede alinea, van Vo. nr. 1570/78 van de Commissie ongeldig is, voor zover het niet voorziet in vrijgave, naar evenredigheid van de daadwerkelijk verwerkte hoeveelheid basisprodukt, van het gedeelte van de waarborg dat overeenkomt met de opslag van 5%.

In een arrest van 1 juli 1987 (zaak 216/86, F. Antonini t. Prefetto di Milano) heeft het Hof, antwoordende op een prejudiciële vraag van de Corte Suprema di Cassazione, voor recht verklaard dat de verordeningen nrs. 121/67 en 805/68 van de Raad houdende een gemeenschappelijke ordening der markten in de sector varkensvlees respectievelijk de sector rundvlees (*PB*, 1967, 2283, en *PB*, 1968, L148, 24), aldus moeten worden uitgelegd dat zij de lid-staten verbieden een nationale regeling vast te stellen en te blijven toepassen waardoor de groothandelsprijzen van produkten vallende onder de bij de twee genoemde verordeningen ingestelde gemeenschappelijke marktordeningen worden bevroren, en dat dit niet anders is wanneer de nationale regeling slechts voor een bepaalde tijd geldt of wanneer zij een herzieningsclausule bevat ten einde de bevroren prijzen aan te passen aan die welke ingevolge de gemeenschapsverordeningen zijn bepaald. Het Hof verwijst daartoe o.m. naar zijn vaste rechtspraak, zoals samengevat in het arrest Kefer en Demelle van 17 januari 1980 (gev. zaken 95-96/79, *Jur.*, 1980, 103).

Het Hof heeft in een arrest van 2 juli 1987 (Maizena GmbH e.a. t. Hauptzollamt Hamburg-Jonas) in antwoord op prejudiciële vragen van het Bundesfinanzhof betr. de uitlegging van verschillende gemeenschapsverordeningen betr. de uitvoerrestituties voor sorbitol voor recht verklaard dat bij de berekening van het bedrag van de restitutie bij uitvoer van sorbitol van de posten 29.04C en 38.19T van het GDT, binnen het douanegebied van de Gemeenschap in augustus en september 1980 vervaardigd uit maïs van post 10.058 van het GDT en vervolgens uitgevoerd naar derde landen, rekening moest worden gehouden met het in de maand van uitvoer geldende bedrag van de restitutie bij de produktie, ook wanneer het bedrag van de restitutie bij uitvoer vooraf was vastgesteld aan de hand van het op 30 juli 1980 geldende bedrag.

In antwoord op prejudiciële vragen van het Amtsgericht te Keulen heeft het Hof in een arrest van 9 juli 1987 (zaak 182/85, A. Lutticke GmbH t. Denkavit Futtermittel GmbH) voor recht verklaard dat 1) de bepalingen van de verordeningen nrs. 804/68, 625/78 en 1725/79 (*PB*, 1968, L148, 13, *PB*, 1978, L84, 19, en *PB*, 1979, L199, 1) aldus moeten worden uitgelegd dat magere-melkpoeder dat aan de bij interventie te stellen voorwaarden inzake samenstelling en kwaliteit voldoet, geacht moet worden voor toepassing van de steunregeling in aanmerking te komen; 2) het feit dat toepassing van de in bijlage IV bij Vo. nr. 625/78 beschreven analysemethode, de daar bedoelde tolerantie in aanmerking genomen, de afwezigheid van wei aan het licht brengt, niet betekent dat het onderzochte magere-melkpoeder ook voor de toekenning van steun op grond van Vo. nr. 1725/79 moet worden geacht vrij te zijn van wei, indien het qua samenstelling en kwaliteit niet identiek is aan magere-melkpoeder dat voor interventie in aanmerking komt; 3) de

niet-toepasselijkheid van de in bijlage IV bij Vo. nr. 625/78 beschreven analysemethode op magere-melkpoeder dat qua samenstelling en kwaliteit niet identiek is aan voor interventie in aanmerking komend mager-melkpoeder, geen inbreuk maakt op het evenredigheidsbeginsel.

9. Vervoerbeleid

In een arrest van 12 maart 1987 (zaak 9/86, Commissie t. België) heeft het Hof op verzoek van de Commissie overeenkomstig art. 169 EEG-Verdrag, vastgesteld dat België, door niet binnen de gestelde termijn de nodige wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen vast te stellen voor het navolgen van richtlijn nr. 80/1263 (PB, 1980, L375, 1) van de Raad van 4 december 1980 betreffende de invoering van een Europees rijbewijs, de krachtens het EEG-Verdrag op hem rustende verplichtingen niet is nagekomen.

In een arrest van 7 mei 1987 (zaak 419/85, Commissie t. Italiaanse Republiek) heeft het Hof op verzoek van de Commissie, overeenkomstig art. 169 EEG-Verdrag, vastgesteld dat, door niet binnen de gestelde termijn de nodige wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen vast te stellen om zich te voegen naar art. 6, lid 1, sub a, van richtlijn nr. 80/1263 (PB, 1980, L 375, 1) van de Raad van 4 december 1980 betr. de invoering van een Europees rijbewijs, alsook naar de bijlagen II en III van die richtlijn, de Italiaanse Republiek de krachtens het EEG-Verdrag op haar rustende verplichtingen niet is nagekomen.

In antwoord op een prejudiciële vraag van de High Court of Judiciary te Edinburgh betreffende de uitlegging van sommige bepalingen van de gemeenschapsverordeningen inzake het wegvervoer, heeft het Hof in een arrest van 21 mei 1987 (zaak 79/86, strafzaak tegen J.S.W. Whitelock) voor recht verklaard dat met «voertuig dat speciaal is uitgerust voor reparaties en wegslepen» in de zin van art. 4, lid

9, van verordening nr. 543/69 van de Raad van 25 maart 1969 tot harmonisatie van bepaalde voorschriften van sociale aard voor het wegvervoer, wordt bedoeld een voertuig dat qua constructie, uitrusting of anderszins vaste kenmerken vertoont waardoor het in hoofdzaak geschikt is om voertuigen op te halen die pas bij een ongeval betrokken zijn geweest dan wel door een andere oorzaak onklaar zijn geraakt. Zulk een voertuig is vrijgesteld van het vereiste van art. 3, lid 1, van de verordening nr. 1463/70 van de Raad van 20 juli 1970 betreffende de invoering van een controle-apparaat bij het wegvervoer, ongeacht het gebruik dat de eigenaar er in feite van maakt.

Zie ook het arrest van 11 juni 1987 (zaak 241/86, J. Bodin en Ets. Minguet & Thomas) onder de rubriek «Vrij verkeer van goederen». De in dit arrest ter sprake komende richtlijn nr. 85/3 van 19 december 1984 (PB, 1985, L2, 14) betr. de gewichten, de afmetingen en sommige andere technische kenmerken van bepaalde wegvoertuigen, is vastgesteld op basis van art. 75 EEG-Verdrag.

Op verzoek van de Commissie heeft het Hof overeenkomstig de procedure van art. 169 EEG-Verdrag in een arrest van 7 juli 1987 (zaak 420/85, Commissie t. Italiaanse Republiek) vastgesteld dat de Italiaanse Republiek, door niet binnen de termijn gesteld in richtlijn nr. 82/603 van de Raad van 28 juli 1982 tot wijziging van richtlijn nr. 75/130 houdende vaststelling van gemeenschappelijke voorschriften voor bepaalde vormen van gecombineerd rail/wegvervoer van goederen tussen de lid-staten, te voorzien in de vermindering of terugbetaling van de verkeersbelastingen van bij gecombineerd vervoer gebruikte trekkers, ingeval niet enkel de aanhangwagen maar ook de trekker zelf op de trein wordt geladen, de op haar krachtens het EEG-Verdrag rustende verplichtingen niet is nagekomen.

(slot in volgend nummer)

RECHTSPRAAK

BENELUX-GERECHTSHOF

19 FEBRUARI 1988

President: de h. Janssens

Advocaat-generaal: de h. Lenaerts

Verzekering — Motorrijtuigen — Eigen recht van benadeelde — Excepties die niet kunnen worden tegengeworpen — Opzet.

Opzet van de verzekerde om schade te veroorzaken aan derden door middel van een motorrijtuig levert geen exceptie op die door de verzekeraar aan de benadeelde kan worden tegengeworpen.

N.V. D. t/ Van H. e.a.

Conclusie van de advocaat-generaal H. Lenaerts

In zijn arrest van 24 maart 1987 verzoekt het Hof van Cassatie van België «het Benelux-Gerechtshof artikel 11, § 1, van de Gemeenschappelijke Bepalingen behorende bij de Overeenkomst betreffende de verplichte aansprakelijkheidsverzekering inzake motorrijtuigen uit te leggen en meer bepaald nader toe te lichten of de aanwending van het motorrijtuig door de verzekeringnemer om rijtuigen van andere weggebruikers opzettelijk te beschadigen al dan niet een exceptie oplevert die door de verzekeraar aan de benadeelde tegengeworpen kan worden».

Het Hof van Cassatie stelt vast dat Van H. veroordeeld werd wegens het in artikel 521 van het Strafwetboek omschreven misdrijf «ter zake dat hij (...) door welk middel ook en met het oogmerk om te schaden, rijtuigen (...) die

aan een ander toebehoren geheel of gedeeltelijk vernield heeft of onbruikbaar heeft gemaakt, namelijk tien personenwagens».

Het Hof van Cassatie geeft geen nadere beschrijving van de feiten waarop de veroordeling steunt. Volgens het bestreden arrest van het hof van beroep heeft Van H. de tien beschadigde wagens opzettelijk aangereden op het parkeerterrein van het Academisch Ziekenhuis te Gent. Het preciseert daarbij dat de schade werd veroorzaakt door de rijbewegingen die de beklaagde uitvoerde met een motorrijtuig dat in het verkeer werd gebracht op een openbare plaats, «het karakter van een verkeersmiddel» had en beantwoordde aan de door de wet gestelde «objectieve vereisten» van een motorrijtuig.

De N.V. D. gaat in haar memorie dus uit van een verkeerde voorstelling van de feiten, wanneer zij het laat voorkomen alsof de wagen van Van H. niet kon worden beschouwd als een vervoermiddel of motorrijtuig, maar dat het was omgevormd tot een «destructiemiddel» of «een soort projectiel» en dat «de opzettelijke aanrijdingen niet gebeurden op of langs de openbare weg».

Terecht merkt het Gemeenschappelijk Waarborgfonds op dat het antwoord op de gestelde vraag kan worden afgeleid uit de Gemeenschappelijke Toelichting bij de Gemeenschappelijke Bepalingen.

In de commentaar bij artikel 3 wordt allereerst opgemerkt dat «de verzekering een zeer ruime strekking heeft»¹ en dat «het gebruik van het motorrijtuig door een bestuurder die zijn bevoegdheid overschrijdt, in de verzekering begrepen (is)»². Bovendien onderstreept de commentaar bij dit artikel: «Volgens de tekst van het ontwerp moet de verzekering ook dekking geven in geval van opzet van de verzekerde, aangezien de tekst geen enkele beperking bevat wat betreft de grond van diens aansprakelijkheid»³.

De commentaar bij artikel 11, waarvan in deze zaak om uitlegging wordt verzocht, verklaart de strekking van dit artikel als volgt: «De waarborgen die een wet op de verplichte verzekering aan verkeersslachtoffers biedt, zouden niet ten volle doel treffen indien de excepties, die de verzekeraar aan zijn verzekerde kan tegenwerpen, ook aan de slachtoffers zouden kunnen worden tegengeworpen»⁴.

Als voorbeelden van excepties die aan de benadeelden niet kunnen worden tegengeworpen, noemt de commentaar o.m. dat «het verzekerde motorrijtuig voor een ander doel is gebruikt dan in de overeenkomst was bepaald» en dat «het ongeval is veroorzaakt ten gevolge van dronkenschap van de bestuurder»⁵.

Voorts wordt onderstreept: «De in de wetten van de Verdragsluitende Staten op de overeenkomst van verzekering voorkomende bepaling, dat verlies of schade die door opzet of grove schuld van de verzekerde is veroorzaakt, niet ten laste van de verzekeraar zal komen (Belgische wet, artikel 16; Luxemburgse wet, artikel 15; vergelijk Nederlands

Wetboek van Koophandel, artikel 276) zal niet van toepassing zijn op de verhouding tussen de verzekeraar en de benadeelde»⁶.

De aangehaalde passages komen eveneens voor — en meestal letterlijk — in de Toelichting van de Benelux-Studiecommissie tot eenmaking van het recht, die een uniforme regeling betreffende de verplichte aansprakelijkheid van de automobilisten heeft ontworpen, waaruit de Gemeenschappelijke Bepalingen zijn ontstaan⁷.

De voorbereiding van de Gemeenschappelijke Bepalingen laat er kennelijk geen twijfel over bestaan dat in de opvatting van de opstellers ervan, de verzekeraar er ook toe verplicht is de benadeelde te vergoeden, wanneer de verzekeringnemer de schade opzettelijk heeft veroorzaakt. Dat werd immers tot tweemaal toe, zowel door de Benelux-Commissie als in de Gemeenschappelijke Toelichting, uitdrukkelijk bevestigd.

Deze interpretatie past overigens volkomen in de algemene opzet van de Gemeenschappelijke Bepalingen. De commentaar bij artikel 6 in de Gemeenschappelijke Toelichting onderstreept: «De verplichte verzekering tegen aansprakelijkheid van de automobilist heeft niet in de eerste plaats de bescherming van het vermogen van de verzekerde tot doel; zij is voor alles een maatregel ter bescherming van de benadeelden»⁸.

Daarom bepaalt artikel 6, § 1, dat de verzekering aan de benadeelde een eigen recht tegen de verzekeraar geeft. Dit eigen recht van de benadeelde krijgt precies zijn volle gewicht door de hier besproken bepaling van artikel 11, § 1, die de verzekeraar het recht ontzegt de excepties die hij tegen de verzekeringsnemer kan tegenwerpen, ook tegenover de benadeelde aan te voeren om hem schadevergoeding te weigeren.

Om zich tegen opzet en bedrog te weren kan de verzekeraar zich alleen tegen de verzekeringnemer of eventueel een andere verzekerde keren door het recht van verhaal uit te oefenen dat hij zich krachtens artikel 11, § 2, kan voorbehouden. Tegenover de benadeelde blijft hij in elk geval, binnen de grenzen van de aangegane verzekeringsovereenkomst⁹, tot vergoeding verplicht.

Tegen de verplichting van de verzekeraar om ook opzettelijk veroorzaakte schade te vergoeden kan worden aange-

⁶ *Ibid.*, blz. 48-49.

⁷ De Toelichting van de Benelux-Commissie is o.m. gepubliceerd in het Kamerverslag van 4 maart 1954 bij de Belgische wet van 1 juli 1956 betreffende de verplichte aansprakelijkheidsverzekering inzake motorrijtuigen (*Kamer*, 1953-1954, *Gedr. St.*, nr. 379). De met de citaten overeenstemmende passages vindt men op blz. 11, 12 en 21-22.

⁸ *Basisteksten*, deel 4/II, *Verzekering motorrijtuigen*, blz. 41. Dezelfde tekst komt voor in de Toelichting van de Benelux-Commissie (*Kamer*, 1953-1954, *Gedr. St.*, nr. 379, blz. 16).

⁹ Zie hieromtrent de constante rechtspraak van het Hof van Cassatie in verband met de draagwijdte van artikel 6 en de in artikel 11 bedoelde excepties: Cass., 9 mei 1984, AR 3473 (A.C., 1983-84, nr. 517), 26 nov. 1985, AR 9659 en 5 febr. 1986, AR 4480 (A.C., 1985-86, nrs. 207 en 360). Zie eveneens de bespreking van deze rechtspraak in de conclusie van advocaat-generaal Krings in de zaak A 86/2 — Openbaar Ministerie en A. t/ L.

¹ *Benelux-Basisteksten*, deel 4/II, *Verzekering motorrijtuigen*, blz. 37.

² *Ibid.*, blz. 38.

³ *Ibid.*, blz. 39.

⁴ *Ibid.*, blz. 48.

⁵ *Ibid.*, blz. 48.

voerd dat opzet en bedrog niet verzekeraar zijn, want in strijd met de openbare orde en de goede zeden¹⁰; het gaat hier om een toepassing van een meer algemene regel dat men zich contractueel niet geldig kan onttrekken aan de gevolgen van zijn opzettelijke fout, omdat zulke overeenkomst het toelaatbaar zou maken een ander vrijwillig schade toe te brengen¹¹.

Dit bezwaar verwerpt de Benelux-Commissie tot eenmaking van het recht op grond «dat de verzekering van opzettelijk toegebrachte schade niet noodzakelijkerwijs in strijd met de goede zeden is, aangezien de verzekering wordt gesloten ten voordele van een derde, die schuldeiser wordt van de verzekeraar (men vergelijk art. 6) en de verzekeraar luidens artikel 11 de schuldige verzekerde kan aanspreken. In de stukken van de totstandkoming van de Zwitserse Bondswet van 15 maart 1932 op het verkeer van motorrijtuigen en rijwielen kan men het volgende lezen: 'De aanspraken van de derde zouden slecht gewaarborgd zijn door de burgerlijke aansprakelijkheidsverzekering indien de opzettelijk door de houder veroorzaakte schade niet in de verzekering was inbegrepen' (Boodschap van de Bondsraad van 12 december 1930)»¹².

Het lijkt geen twijfel dat de Benelux-Commissie zich bij deze opvatting heeft aangesloten en aan artikel 11, § 1, dezelfde inhoud heeft willen geven als aan het overeenkomstige artikel 50 van de Zwitserse wet van 15 maart 1932, waarnaar zij in de toelichting bij artikel 11 verwijst¹³.

Conclusie: Ik meen dat artikel 11, § 1, van de Gemeenschappelijke Bepalingen behorende bij de Overeenkomst betreffende de verplichte aansprakelijkheidsverzekering inzake motorrijtuigen in die zin moet worden uitgelegd dat de aanwending van het motorrijtuig door de verzekeringnemer om rijtuigen van andere weggebruikers opzettelijk te beschadigen geen exceptie oplevert die door de verzekeraar aan de benadeelde kan worden tegengeworpen.

Arrest

Ten aanzien van de feiten

Overwegende dat de feiten, blijkens de gedingstukken, als volgt kunnen worden samengevat:

Van H. werd veroordeeld wegens het in artikel 521 van het Belgisch Strafwetboek omschreven misdrijf ter zake dat hij op 23 juni 1984 «door welk middel ook en met het oogmerk om te schaden, rijtuigen (...) die aan een ander toebehoren geheel of gedeeltelijk vernield heeft of onbruikbaar heeft gemaakt, namelijk tien personenwagens».

Die wagens had hij opzettelijk aangereden op het parkeerterrein van het Academisch Ziekenhuis te Gent.

Het voor het Hof van Cassatie bestreden arrest preciseert

dat het motorrijtuig waarmee Van H. de schade veroorzaakte in het verkeer was gebracht op een openbare plaats, «het karakter van een verkeersmiddel had» en beantwoordde aan het door de wet gestelde «objectieve vereiste» van een motorrijtuig.

De burgerrechtelijke aansprakelijkheid waartoe dit motorrijtuig aanleiding kon geven was gedekt door een verzekering bij de N.V. D.

(...)

Ten aanzien van het recht

Overwegende dat gelet op de strekking van de verplichte aansprakelijkheidsverzekering inzake motorrijtuigen de vraag als volgt kan worden geformuleerd: levert opzet van de verzekerde om schade te veroorzaken aan derden door middel van een motorrijtuig een exceptie op die door een verzekeraar aan een benadeelde kan worden tegengeworpen?

Overwegende dat artikel 11, § 1, van de in de vraag bedoelde Gemeenschappelijke Bepalingen bepaalt: «Geen uit de wet of de overeenkomst van verzekering voortvloeiende nietigheid, exceptie of verval kan door een verzekeraar aan een benadeelde worden tegengeworpen»;

Overwegende dat artikel 3 van de Gemeenschappelijke Bepalingen, dat de strekking van de verzekering bepaalt, geen enkele beperking bevat wat betreft de grond van de aansprakelijkheid van de verzekerde;

dat de verzekering ter bescherming van de benadeelde dient en hem, krachtens artikel 6 van voormelde bepalingen, een eigen recht tegen de verzekeraar geeft;

Overwegende dat de Gemeenschappelijke Toelichting bij die bepalingen, wat betreft artikel 11, erop wijst dat die bescherming niet ten volle doel zou treffen indien de excepties, die de verzekeraar aan zijn verzekerde kan tegenwerpen, ook aan de slachtoffers zouden kunnen worden tegengeworpen;

dat die Toelichting daarbij preciseert dat de in de wetten van de Verdragsluitende Staten op de overeenkomst van verzekering voorkomende bepaling dat verlies of schade die door opzet of grove schuld van de verzekerde is veroorzaakt, niet ten laste van de verzekeraar zal komen, niet van toepassing zal zijn op de verhouding tussen de verzekeraar en de benadeelde;

Overwegende dat artikel 11, § 2, overigens de verzekeraar toelaat zich een recht van verhaal tegen de verzekerde voor te behouden, voor zover hij volgens de wet of de overeenkomst gerechtigd mocht zijn de uitkering te weigeren of te verminderen;

dat de vraag van uitleg dus ontkennend moet worden beantwoord;

(...)

Uitspraak doende op de door het Hof van Cassatie van België bij arrest van 24 maart 1987 gestelde vraag;

Verklaart voor recht,

Artikel 11, § 1, van de Gemeenschappelijke Bepalingen behorende bij de Overeenkomst betreffende de verplichte aansprakelijkheidsverzekering inzake motorrijtuigen moet aldus worden uitgelegd dat opzet van de verzekerde om schade te veroorzaken aan derden door middel van een motorrijtuig geen exceptie oplevert die door de verzekeraar aan de benadeelde kan worden tegengeworpen.

¹⁰ Cass., 2 juni 1967 (A.C., 1967, 1206) met noot S. FREDERICQ in *Revue critique de Jurisprudence belge*, 1971, 13; PICARD en BESSON, *Les assurances terrestres*, I, *Le contrat d'assurance*, nr. 66; VANDEPUTTE, *Inleiding tot het verzekeringsrecht*, blz. 136.

¹¹ Conclusie advocaat-generaal P. MAHAUX bij Cass., 25 sept. 1959 (*Bull.*, en *Pas.*, 1959, I, 113, inzonderheid blz. 115). De conclusie verwijst naar Cass., 3 april 1959 (A.C., 1959, 592) en DE PAGE, *Traité élémentaire de droit civil belge*, II, nr. 1053.

¹² Toelichting bij artikel 3, *Kamer*, 1953-1954, *Gedr. St.*, nr. 379, blz. 12.

¹³ *Ibid.*, blz. 21.

HOF VAN CASSATIE

3e KAMER — 19 OKTOBER 1987

Eerste voorzitter: de h. Châtel

Raadsheer-rapporteur: de h. Marchal

Advocaat-generaal: de h. D'Hoore

Advocaten: mrs. De Gryse en Bützler

1. Misdrijf — Loon — Vakantiegeld — Niet-betaling — Aard — 2. Verjaring — Burgerlijke vordering uit misdrijf — Openbare orde — Berusting.

1. Het misdrijf omschreven als het verzuim loon te betalen of als het verzuim vakantiegeld te betalen is voltrokken door één enkel verzuim op het tijdstip waarop moet worden betaald. Die misdrijven zijn dus geen voortdurende misdrijven.

2. De verjaring van een burgerlijke vordering uit een misdrijf raakt de openbare orde. Berusting in een rechterlijke beslissing over zulke verjaring is nietig.

N.V. R. t/ V.

Gelet op het bestreden arrest, op 28 september 1983 door het Arbeidshof te Gent gewezen;

Over het eerste middel: schending van de artikelen 6, 1131 van het Burgerlijk Wetboek, 2 van het Strafwetboek, 26, 28 van de wet van 17 april 1878 houdende de voorafgaande titel van het Wetboek van Strafvordering, (...) 4, 9, 23, 42, 46 van de wet van 12 april 1965 betreffende de bescherming van het loon der werknemers, (...) 56, 61 van de wet van 5 december 1968 betreffende de collectieve arbeidsovereenkomsten en de paritaire comités, 1 tot 14 van de collectieve arbeidsovereenkomst van 15 oktober 1963 tot vaststelling van de bezoldigingsvoorwaarden der bedienden tewerkgesteld in de ondernemingen welke onder dit paritair comité vallen, gesloten in het Aanvullend Nationaal Paritair Comité voor de bedienden en algemeen verbindend verklaard bij koninklijk besluit van 18 februari 1964, (...) 1 tot en met 9 van de collectieve arbeidsovereenkomst van 30 maart 1973 met betrekking tot de arbeids- en beloningsvoorwaarden gesloten in hetzelfde nationaal paritair comité en algemeen verbindend verklaard bij koninklijk besluit van 19 juli 1974, (...) 9, 10, 13, 15, 16, 54, 60 van het koninklijk besluit van 28 juni 1971 houdende aanpassing en coördinatie van de wetbepalingen betreffende de jaarlijkse vakantie van de werknemers, 38 tot en met 45 van het koninklijk besluit van 30 maart 1967 tot bepaling van de algemene uitvoeringsmodaliteiten van de wetten betreffende de jaarlijkse vakantie der loonarbeiders,

doordat het arrest de verjaring van het deel van de vordering dat betrekking had op loonachterstallen van vóór 1974, onder meer uit hoofde van niet-indexering van het vast loon van (verweerder), uit hoofde van tekort aan commissieloan, uit hoofde van vakantiegeld en uit hoofde van oudejaarspremie, afwijst op grond dat (...)

Overwegende dat het arrest de beslissing laat steunen op de vaststelling dat eiseres in het beroepen vonnis berust in zoverre het beslist dat verweerders vordering tot betaling van achterstallig loon en vakantiegeld niet verjaard is, als-

mede op de redenen van dit vonnis waarbij het oordeelde dat die vordering niet verjaard is, nu zij volgt uit voortdurende misdrijven «gepleegd op onafgebroken wijze van 1954 tot 1978»;

Overwegende eensdeels dat de verjaring van een vordering uit een misdrijf de openbare orde raakt; dat het berusten in een beslissing over zulke verjaring nietig is;

Overwegende anderdeels dat blijkens de bewoordingen van de in het middel aangewezen bepalingen die de verplichting loon en vakantiegeld te betalen, omschrijven en het verzuimen van betalen strafbaar stellen, het misdrijf door één enkel verzuim op het ogenblik waarop moet worden betaald, voltrokken is;

Dat de misdrijven waaruit verweerders vordering volgt derhalve geen voortdurende misdrijven zijn;

(...)

NOOT—Vgl. Cass., 26 oktober 1970, *R.W.*, 1971-72, 755.

HOF VAN CASSATIE

2e KAMER — 3 NOVEMBER 1987

Voorzitter: de h. Boon

Raadsheer-rapporteur: de h. Holsters

Advocaat-generaal: de h. Declercq

Strafvordering — Vordering tot aanvulling van beslissing die in kracht van gewijsde is gegaan — Verbeurdverklaring.

De verbeurdverklaring van als overtuigingsstukken in beslag genomen voorwerpen is een bijkomende straf. Na de uitspraak over de strafvordering kan de strafrechter geen bijkomende straf meer opleggen.

Nu het K.B. nr. 260 van 24 maart 1936 in een procedure voorziet tot teruggave van de in strafzaken in beslag genomen zaken, waaromtrent de strafrechter niet heeft beslist, beslist de strafrechter wettig dat hij niet meer bevoegd is om uitspraak te doen over de vordering van het openbaar ministerie tot teruggave van in beslag genomen voorwerpen.

Procureur-generaal bij het Hof van Beroep te Gent t/
Van M. e.a.

Gelet op het bestreden arrest, op 5 mei 1987 door het Hof van Beroep te Gent gewezen;

Over het middel: schending van de artikelen 43 en 44 van het Strafwetboek, doordat het bestreden arrest het definitief arrest ten gronde van 23 juni 1986 beschouwt als het eindpunt van de strafvordering en vaststelt dat het hof van beroep derhalve niet meer bevoegd is om kennis te nemen van de (aanvullende) vordering betreffende de in beslag genomen stukken: het hof van beroep heeft immers, bij arrest van 23 juni 1986, een beslissing geveld over de strafvordering en de burgerlijke vordering, en impliciet de beschikking van de Correctionele Rechtbank te Brugge nopens de in beslag genomen stukken bevestigd; het hof van beroep heeft aldus geen beslissing genomen over een belangrijk ge-

deelte van de in beslag genomen stukken, die gediend hebben om het misdrijf te plegen; krachtens artikel 43 van het Strafwetboek moet de rechter ten gronde de bijzondere verbeurdverklaring steeds uitspreken in geval van misdaad of wanbedrijf; krachtens artikel 44 van het Strafwetboek wordt de veroordeling tot de bij de wet voorziene straffen steeds uitgesproken ongeacht de teruggave en schadevergoeding; dit artikel 44 is eveneens toepasselijk op de in beslag genomen stukken; het hof van beroep heeft, bij het vellen van zijn arrest van 23 juni 1986, zijn rechtsmacht niet volledig uitgeoefend, daar het niet voldaan heeft aan de gebiedende bepaling van artikel 43; niets belet dat het thans deze leemte zou aanvullen (zie Hof Brussel, 29 maart 1911, *Pas.*, 1911, 234); het feit dat dit arrest van 23 juni 1986 inmiddels in kracht van gewijsde is gegaan voor de elementen van de strafvordering en van de burgerlijke vordering waarover het beschikt heeft, kan niet als een wettelijk motief aangewend worden om de miskennning van de gebiedende bepaling van artikel 43 te rechtvaardigen; trouwens, het aangevoerde gezag van gewijsde kan de kwestie der in beslag genomen stukken niet dekken, daar er op dit gebied geen uitspraak gedaan werd; de thans bij arrest van 5 mei 1987 besliste onbevoegdheid om over de in beslag genomen stukken te statuëren, zou tot gevolg hebben dat niemand bevoegd is om in deze materie een beslissing te nemen en dat vrij belangrijke voorwerpen, waarvan bewezen is dat ze gediend hebben om het misdrijf te plegen, zouden moeten worden teruggegeven aan de veroordeelden, hetgeen zou indruisen tegen recht en billijkheid:

Overwegende, enerzijds, dat de door het openbaar ministerie gevorderde verbeurdverklaring van als overtuigingsstukken in beslag genomen voorwerpen een bijkomende straf is;

Overwegende dat de rechter, na uitspraak over de strafvordering, ten dezen door arrest van het Hof van Beroep te Gent van 23 juni 1986, geen bijkomende straf meer kan opleggen;

Overwegende, anderzijds, dat het hof van beroep, nu het koninklijk besluit nummer 260 van 24 maart 1936 in een procedure voorziet tot teruggave van de in strafzaken in beslag genomen zaken, waaromtrent de strafrechter niet heeft beslist, wettig beslist dat het niet meer bevoegd is om uitspraak te doen over de vordering van het openbaar ministerie tot teruggave van in beslag genomen voorwerpen;

Dat het middel faalt naar recht;

(...)

NOOT—De beslissing over de verbeurdverklaring

1. Bovenstaand cassatiearrest houdt de bevestiging in van een oudere rechtspraak, die weliswaar minder expliciet deze problematiek behandelde (zie voor verdere jurisprudentie: Hof Antwerpen, 23 oktober 1981, *R.W.*, 1982-83, 514, en de noot).

2. Traditioneel gaan heel wat parketmagistraten uit van de mening dat de strafrechter gehouden is uitspraak te doen over heel de strafzaak die bij hen aanhangig is: hoofdstraffen, bijkomende straffen, vervangende straffen, maatregelen, teruggave en schadevergoeding. Het behoort allemaal tot de taak van de strafrechter daarover uitspraak te doen. Ze hebben natuurlijk gelijk.

3. Ze hebben het echter verkeerd voor als ze van oordeel zijn dat, zolang de strafrechter niet over alle punten uitspraak heeft gedaan, de zaak nog ten dele bij hem aanhangig blijft en dat kan worden volstaan met de zaak opnieuw voor de rechter te brengen om van hem alsnog een beslissing te krijgen.

Immers, de beslissing over de straf mag niet worden gesplitst. Hetgeen de Fransen «*saucissonnage*» noemen, m.a.w. het spreiden van de beslissing over de straf in verschillende schijfjes, is niet geoorloofd.

4. Als de verbeurdverklaring een bijkomende straf is — hetgeen niet altijd het geval is — moet ze samen met de hoofdstraf worden opgelegd. Achteraf is de strafrechter niet meer bevoegd om zich hierover uit te spreken.

De vergetelheid van de strafrechter plaatst de parketmagistraten soms voor netelige problemen en het K.B. nr. 260 van 24 maart 1936 waarnaar het Hof verwijst lost niet alle moeilijkheden op. Het openbaar ministerie kan ook schriftelijke vorderingen nemen om te horen beslissen over de overtuigingsstukken en in bepaalde gevallen kan dit een uitkomst bieden.

A. Vandeplas

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER — 5 NOVEMBER 1987

Voorzitter-rapporteur: de h. Janssens

Advocaat-generaal: de h. D'Hoore

Advocaten: mrs. Houtekier en Nelissen Grade

Pacht — Opzegging door echtgenoten — Voor eigen gebruik — Exploitatie — Begrip.

Als echtgenoten samen opzegging hebben gedaan om het goed zelf te gebruiken, hoeft niet iedere echtgenoot bij machte te zijn om het goed te exploiteren in de zin van de artt. 9, 12.5 en 13.1 Pachtwet. Voldoende is dat de echtgenoten samen daartoe in staat zijn.

Van C.-B. t/ E.-B.

Gelet op het bestreden vonnis, op 23 mei 1986 in hoger beroep gewezen door de Rechtbank van Eerste Aanleg te Leuven;

Over het middel: schending van de artikelen 97 van de Grondwet, 7, 1°, 8, 9, 12.5, 13.1, van boek III, afdeling III, van hoofdstuk II, van titel VIII, van het Burgerlijk Wetboek, gewijzigd bij de wet van 4 november 1969 tot wijziging van de pachtwetgeving en van de wetgeving betreffende het recht van voorkoop ten gunste van huurders van landeigendommen,

(...)

Overwegende dat uit het bestreden vonnis blijkt dat de verweerders, die met elkaar gehuwd zijn, opzegging hebben gedaan om het «goed zelf te gebruiken»;

Wat het eerste en het tweede onderdeel betreft:

Overwegende dat de eisers in hun appelconclusie op de in

het middel aangeduide plaatsen niet hebben gesteld dat ook de echtgenote afzonderlijk bij machte moest zijn het goed te exploiteren; dat het onderdeel, in zoverre het schending van artikel 97 van de Grondwet aanvoert, feitelijke grondslag mist;

Overwegende dat de artikelen 9, 12.5 en 13.1 van de Pachtwet bepalen dat de exploitatie persoonlijk, werkelijk en minstens negen jaar voortgezet moet zijn;

Dat niet ieder echtgenoot afzonderlijk bij machte hoeft te zijn het goed aldus te exploiteren; dat het voldoende is dat de echtgenoten samen daartoe in staat zijn;

Dat in zoverre de onderdelen falen naar recht;

Wat het derde onderdeel betreft:

Overwegende dat het bestreden vonnis oordeelt «dat de bedoeling om het goed zelf te exploiteren werkelijk bestaat en oprecht is»; dat die beslissing hierop steunt: «dat blijkt uit door (de verweerders) overgelegde stukken dat (verweerder) reeds sedert zijn jeugd belangstelling had voor landbouw en er zich in bekwaamde; dat hij sedert 1959 telplichtige is op de landbouwtelling; dat hij verschillende landbouwgronden bezit, prijswaardige warmbloedpaarden en schapen; dat hij op 30 november 1984 65 jaar was en volgens een medisch attest van 21 maart 1986 nog in staat was een landbouwbedrijf te runnen»;

Dat de rechtbank door die redengeving het verweer van de eisers verwerpt en antwoordt op de met dat oordeel strijdige aanvoeringen;

Dat het Hof niet bevoegd is om de bewijswaarde te beoordelen van de door de rechtbank bijgetreden of afgewezen gegevens;

Dat het onderdeel niet kan worden aangenomen;

(...)

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER — 12 NOVEMBER 1987

Voorzitter-rapporteur: de h. Bosly

Advocaat-generaal: de h. Janssens de Bisthoven

Advocaat: mr. Simont

Vennootschap — Naamloze vennootschap - Organen — Handeling buiten het doel van de vennootschap

Als een handeling van een orgaan van een naamloze vennootschap niets te maken heeft met het doel van de vennootschap of dit doel overschrijdt, hebben de statutaire grenzen van de bevoegdheden van de organen die de bevoegdheid hebben om de vennootschap te vertegenwoordigen, in principe alleen maar een louter interne werking en kunnen ze niet door derden worden aangevoerd.

B.V.B.A. S. t/ N.V. S.

Gelet op het bestreden arrest, op 13 januari 1986 door het Hof van Beroep te Luik gewezen;

Over het middel: schending van de artikelen 2, 30, 2°, 63bis van de gecoördineerde wetten op de handelsvennootschappen en 97 van de Grondwet,

doordat het hof van beroep, op de conclusie waarin eiseres betoogde dat de rechtsvordering van verweerster niet ontvankelijk was omdat de litigieuze factuur gegrondd was op een handelsactiviteit die buiten haar doel lag, dat middel van eiseres verwerpt en de door verweerster tegen haar gerichte rechtsvordering inwilligt, op grond dat «sedert de wet van 6 maart 1973, die de belangen van derden heeft willen beschermen, de naamloze vennootschap waarvan de wettelijke organen een buiten haar doel liggende handeling hebben verricht, jegens hen (de derden) verbonden is en die derden die overschrijding niet te hunnen behoeve kunnen aanvoeren»;

terwijl een rechtspersoon, met name een naamloze vennootschap, slechts kan optreden via natuurlijke personen, haar organen; deze zich slechts vereenzelvigen met de rechtspersoon als ze binnen de grenzen van hun bevoegdheden zijn gebleven; de buiten het doel van de vennootschap liggende handeling van de natuurlijke personen in hun hoedanigheid van bestuurder van een naamloze vennootschap geen handeling van de vennootschap is en haar bijgevolg geen recht tegen de derde-medecontractant toekent; derden zich ten aanzien van een naamloze vennootschap kunnen beroepen op bedingen en wijzigingen in de oprichtingsakte van die vennootschap alsmede op overschrijdingen van haar doel; daaruit volgt dat het arrest, door te beslissen dat eiseres zich tegen verweerster niet kon beroepen op de overschrijding door deze laatste van haar doel, de in het middel aangewezen bepalingen schendt:

Overwegende dat het arrest vaststelt dat de vennootschap S. (thans eiseres) verweerster heeft belast met de leiding van en de controle op haar bezoldigde vertegenwoordigers en verweerster als vergoeding daarvoor, behalve de vergoeding voor het rechtstreeks door haar verkochte, 10 pct. ontving op hetgeen was verkocht door de vertegenwoordigers met wier leiding en controle zij was belast;

Overwegende dat eiseres in haar appelconclusie heeft aangevoerd dat de vordering tot betaling van de commissielonen niet ontvankelijk was, op grond dat het mondelinge akkoord, krachtens hetwelk die commissielonen werden gevorderd, was gesloten door natuurlijke personen die, hoewel zij volgens de statuten het recht hadden om de vennootschap te vertegenwoordigen, hun bevoegdheden hadden overschreden, daar dat akkoord betrekking had op een activiteit die niets te maken had met het doel van de vennootschap S. (verweerster);

Overwegende dat, krachtens artikel 63bis van de gecoördineerde wetten op de handelsvennootschappen, een naamloze vennootschap verbonden is door de handelingen van de raad van bestuur, van de bestuurders die de bevoegdheid hebben om haar te vertegenwoordigen of van de personen aan wie het dagelijks bestuur is opgedragen, zelfs indien die handelingen buiten haar doel liggen, tenzij de vennootschap bewijst dat de derde daarvan op de hoogte was of er, gezien de omstandigheden, niet onkundig van kon zijn;

Overwegende dat uit die wetsbepaling volgt dat, als de handeling niets te maken heeft met het doel van de vennootschap of dit doel overschrijdt, de statutaire grenzen van de bevoegdheden van de organen die de bevoegdheid hebben om de vennootschap te vertegenwoordigen, in principe, alleen maar een louter interne werking meer hebben en derhalve niet door derden kunnen worden aangevoerd;

Overwegende dat het arrest, door te oordelen dat in casu eiseres de overschrijding van het doel van de naamloze vennootschap S. niet te haren behoeve kon aanvoeren en dat zij haar de in het litigieuze akkoord bepaalde commissielonen moest betalen, zijn beslissing naar recht verantwoordt;

Dat het middel in zoverre niet kan worden aangenomen;

Overwegende dat, voor het overige, het middel, in zoverre het een schending van artikel 97 van de Grondwet aanvoert, niet ontvankelijk is, daar het niet zegt in welk opzicht die bepaling is geschonden;

(...)

HOF VAN CASSATIE

3e KAMER — 30 NOVEMBER 1987

Voorzitter: de h. Soetaert

Raadsheer-rapporteur: de h. Rauws

Advocaat-generaal: de h. Lenaerts

Advocaat: mr. Houtekier

Ziekte- en invaliditeitsverzekering — Revalidatie en herscholing — Programma's — Geneeskundige verstrekkingen — Vergoedingsvoorwaarden — Nomenclatuur.

M.b.t. de revalidatie- en herscholingsprogramma's waarover het Comité van Geneesheren-Directeurs beslist, slaan, in art. 19 Z.I.V.-wet, de termen «vergoedingsvoorwaarden» voor de verstrekkingen bedoeld in de nomenclatuur der geneeskundige verstrekkingen, op de voorwaarden waarvan die nomenclatuur de tegemoetkoming van de verzekering in het honorarium voor de verstrekkingen afhankelijk stelt.

R.I.Z.I.V. t/ B. en L.C.M.

Gelet op het bestreden arrest, op 10 juni 1982 door het Arbeidshof te Brussel gewezen;

Over het middel: schending van de artikelen 19, tweede lid, 24 van de wet van 9 augustus 1963 tot instelling en organisatie van een regeling voor de verplichte ziekte- en invaliditeitsverzekering, gewijzigd bij de wet van 8 april 1965 en bij het koninklijk besluit nr. 10 van 11 oktober 1978, 1 van het koninklijk besluit van 16 november 1973 tot vaststelling van de nomenclatuur van de geneeskundige verstrekkingen inzake verplichte ziekte- en invaliditeitsverzekering en 6, § 5, van de bijlage bij dit koninklijk besluit van 16 november 1973, gewijzigd bij het koninklijk besluit van 9 januari 1978,

doordat het arrest de aangevochten beslissing van 11 juli 1977 van het College van Geneesheren-Directeurs wijzigt en voor recht zegt dat eerste verweerder recht heeft in het kader van het hem toegewezen revalidatie- en herscholingsprogramma op een tegemoetkoming van zijn ziekenfonds voor de door hem aangevraagde tandprothese, op de volgende gronden: dat, volgens artikel 6, § 5, van de nomenclatuur, de verzekeringstegemoetkoming voor een tandprothese slechts verschuldigd is, indien de rechthebbende ten minste vijftig jaar oud is, of, indien hij deze leeftijd niet heeft bereikt, wanneer hij aan een van de opgesomde aan-

doeningen lijdt of zich in een van de opgesomde toestanden bevindt; dat deze bepalingen geen vergoedingsvoorwaarden zijn in de zin van artikel 19 van de wet, doch voorwaarden die moeten worden vervuld om een recht te openen op de beoogde verstrekking; dat, zoals verweerder terecht stelt, het College van Geneesheren-Directeurs in de gevallen bedoeld bij artikel 19, tweede lid, enkel rekening dient te houden met de vergoedingsvoorwaarden bepaald in de nomenclatuur en niet met de aldaar eventueel bepaalde toekenningsvoorwaarden; dat ten deze de noodzakelijkheid van de tandprothese voor zijn revalidatie en/of herscholing een voorwaarde van toekenning voor de tegemoetkoming is waaraan eerste verweerder voldeed, wat niet wordt betwist; dat ook de aanvraag kennelijk werd ingediend vóór de plaatsing van de prothese; dat, bij het bepalen van de mate van financiële tegemoetkoming, bedoeld college binnen de perken dient te blijven, als bepaald bij artikel 19, tweede lid, van de wet, van de vergoedingsvoorwaarden, zijnde ten deze bedoeld bij de artikelen 5 en 6, § 1 en § 2, van de bijlage van het koninklijk besluit van 16 november 1973; dat de aangevochten beslissing, aangezien zij de aangevraagde tussenkomst weigert op grond van voorwaarden andere dan de ten deze toepasselijke vergoedingsvoorwaarden, strijdig is met de wet,

(...)

Overwegende dat de voorwaarden waaronder de geneeskundige verstrekkingen, bedoeld in artikel 23 van de Ziekte- en Invaliditeitswet, aan de rechthebbenden worden toegekend, bepaald zijn in de artikelen 62 en volgende van bedoelde wet;

Overwegende dat de ten deze toepasselijke tekst van artikel 24, eerste en tweede lid, van dezelfde wet luidt: «De Koning stelt de nomenclatuur van de geneeskundige verstrekkingen vast. — Die nomenclatuur somt die verstrekkingen op, bepaalt hun betrekkelijke waarde en stelt met name haar toepassingsregelen vast alsmede de bekwaming vereist van de persoon die gemachtigd is om elk van die verstrekkingen te verrichten»;

Dat de hier toepasselijke nomenclatuur werd uitgevaardigd bij koninklijk besluit van 16 november 1973; dat artikel 6, § 5, van die nomenclatuur, met betrekking tot tandprothesen, voor zover van belang, bepaalt: «Verzekeringstegemoetkoming is slechts verschuldigd indien de rechthebbende ten minste vijftig jaar oud is, of, indien de rechthebbende deze leeftijd niet heeft bereikt, wanneer hij aan een van de volgende aandoeningen lijdt of zich in een van de volgende toestanden bevindt: (...)»;

Dat § 5 van artikel 6 van de nomenclatuur aldus niet de voorwaarden van de toekenning van tandprothesen bepaalt, maar de voorwaarden die moeten zijn vervuld opdat de tegemoetkoming van de verzekering in de prijs ervan verschuldigd is;

Overwegende dat de ten deze toepasselijke tekst van artikel 19, eerste en tweede lid, van de Ziekte- en Invaliditeitswet bepaalt: «Bij de Dienst voor geneeskundige verzorging wordt een College van geneesheren-directeurs van de verzekeringsinstellingen ingesteld, dat tot taak heeft voor elk geval te beslissen of de revalidatie- en herscholingsprogramma's ten bate van de rechthebbenden van de verzekering voor geneeskundige verzorging ten laste worden genomen door de verzekering. — Zo dat revalidatie- en herscho-

lingsprogramma in de nomenclatuur bedoelde verstrekkingen omvat, mag de tussenkomst van het College van geneesheren-directeurs voor die verstrekkingen geen andere vergoedingsvoorwaarden invoeren dan die welke in bovengenoemde nomenclatuur zijn bepaald»;

Dat de term «vergoedingsvoorwaarden» in artikel 19 betrekking heeft op de voorwaarden waarvan de nomenclatuur de tegemoetkoming van de verzekering in het honorarium voor de verstrekkingen afhankelijk stelt;

Dat het arrest, door dienaangaande anders te beslissen, voormeld artikel 19 schendt;

(...)

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER — 4 DECEMBER 1987

Voorzitter : de h. Soetaert

Raadsheer-rapporteur : de h. Rauws

Advocaat-generaal : de h. D'Hoore

Advocaat : mr. Lagae

Inkomstenbelastingen — Art. 260 W.I.B. — Voorziening voor het hof van beroep — Vaststelling van de belasting-schuld.

Art. 260 W.I.B. legt de administratie de verplichting op om, binnen de in dat artikel bepaalde termijnen, een niet met toepassing van een verjaringsregel nietig verklaarde aanslag te vervangen door een nieuwe aanslag ten name van dezelfde belastingplichtige en op grond van dezelfde belastingelementen of een gedeelte ervan.

Daaruit volgt dat het hof van beroep, bij een voorziening tegen een beslissing van de directeur, het bestaan en het bedrag van de belastingsschuld slechts vermag vast te stellen en de uit die vaststelling eventueel volgende teruggave van de gestorte bedrijfsvoorheffing slechts vermag te bevelen, voor zover de rechters aannemen dat de litigieuze aanslag, overeenkomstig de wettelijke vormen, regelmatig tot stand is gekomen.

Belgische Staat t/ G.

Gelet op het bestreden arrest, op 22 oktober 1985 door het Hof van Beroep te Brussel gewezen;

Over beide middelen samen :

het eerste middel : schending van de artikelen 97, 112 van de Grondwet, 2, 20, 2°, 26, 80, 180, 181, 182, 183, 184, 186, 303, 260, 203, 205 en 277, § 3 (alle als van toepassing voor het aanslagjaar 1979) van het Wetboek van de Inkomstenbelastingen, 15 en 23 van het Verdrag tot vermijding van dubbele belasting en van het ontgaan van belasting inzake belastingen naar het inkomen, gesloten tussen de Verenigde Staten van Amerika en het Koninkrijk België op 9 juli 1970, goedgekeurd door de wet van 14 augustus 1972 (Belgisch Staatsblad van 4 oktober 1972),

doordat het arrest de integrale terugbetaling beveelt van de ingehouden en gestorte bedrijfsvoorheffingen, op grond : dat, enerzijds, de aangevochten beslissing van de door de gewestelijke directeur te Leuven gedelegeerde amb-

tenaar niet ingaat op het bezwaar van verweerder nopens de belastbaarheid in België van zijn in de Verenigde Staten van Amerika verworven bezoldigingen en de terugbetaling van de door zijn Belgische werkgever ingehouden bedrijfsvoorheffingen, dit bezwaar daardoor impliciet afgewezen zijnde, en dat, anderzijds, door de beslissing van de directeur de bestreden aanslag reeds werd vernietigd zonder dat, overeenkomstig artikel 260 van het Wetboek van de Inkomstenbelastingen, een nieuwe aanslag werd vastgesteld voor het aanslagjaar 1979, terwijl in die beslissing evenmin de fiscale toestand van verweerder werd geregulariseerd op grond van artikel 277, § 3, van hetzelfde wetboek ; het arrest aldus impliciet maar zeker oordeelt dat de administratie voormelde bedrijfsvoorheffingen behield zonder wettige titel en die bedragen uit dien hoofde moet terugbetalen, ook al zou de belastingplichtige nog enkele weken einde 1978 tewerkgesteld zijn geweest in België,

terwijl, eerste onderdeel, wanneer er geen rechtsverval wegens verjaring is ten aanzien van de vaststelling van de belasting, de administratie met betrekking tot de, op zichzelf niet door een bezwaar aangevochten, bedrijfsvoorheffingen een wettige titel heeft om deze voorheffingen als dusdanig te behouden, ondanks de gehele nietigverklaring van de aanslag wegens een andere reden dan verjaring, nu door deze nietigverklaring, in samenhang met en krachtens artikel 260 van het Wetboek van de Inkomstenbelastingen, de administratie teruggedraagt wordt op de datum waarop de nietig verklaarde aanslag werd vastgesteld en dan over een bijkomende aanslagtermijn beschikt om een nieuwe aanslag vast te stellen op (een gedeelte van) de aanvankelijk belaste elementen, met verrekening, overeenkomstig de artikelen 186 en 203 van voormeld wetboek, van de ingehouden en gestorte bedrijfsvoorheffingen, die zij na de nietigverklaring opnieuw behoudt als voorschot op een later nog vast te stellen belasting, krachtens de artikelen 2 en 180 tot 184 van meervermeld wetboek, zodat het arrest, met miskenning van de artikelen 2, 180, 181, 182, 183, 184 en 303 juncto artikel 260 van het Wetboek van de Inkomstenbelastingen, waaruit de administratie de titel put om de ingehouden bedrijfsvoorheffing te innen en als dusdanig te behouden met het oog op de vaststelling van een vervangende aanslag, de integrale terugbetaling ervan beveelt en zodoende tevens deze bedragen onttrekt aan hun wettelijke bestemming, aangeduid in de artikelen 186 en 203 van voormeld wetboek (schending van deze wetsbepalingen);

(...)

derde onderdeel, nu de bestreden aanslag werd vastgesteld binnen de wettelijke aanslagtermijn en er derhalve geen rechtsverval is, de als bedrijfsvoorheffing geïnde bedragen slechts kunnen worden teruggedgeven voor zover zij het bedrag van de werkelijk verschuldigde belasting overtreffen ; ter zake personenbelasting en aanvullende gemeentebelasting verschuldigd is op de bezoldigingen die betrekking hebben op de arbeidsprestaties in loondienst die door verweerder werden geleverd in België, waarbij die belasting dient te worden berekend tegen het belastingtarief dat van toepassing zou zijn geweest op die inkomsten indien de in de Verenigde Staten van Amerika verworven bezoldigingen niet waren vrijgesteld, zodat de bevolen terugbetaling van het volledig bedrag van de gestorte bedrijfsvoorheffingen resulteert in een volledige vrijstelling van belasting, ook ter zake van de in België verworven bezoldigingen, met mis-

kenning van de artikelen 20, 2°, a, 26 en 80 (als van toepassing voor aanslagjaar 1979) van het Wetboek van de Inkomstenbelastingen en van de artikelen 15 en 23 van het Verdrag tot vermindering van dubbele belasting gesloten tussen de Verenigde Staten van Amerika en België, waarbij tevens met miskenning van de artikelen 205 (als van toepassing voor het aanslagjaar 1979) en 277, § 3, van voormeld wetboek, meer dan het wettelijk terugbetaalbaar saldo of overschot van voorheffingen wordt toegekend en, ten slotte, in strijd met artikel 112 van de Grondwet, aan verweerder een onwettelijke vrijstelling wordt verleend;

het tweede middel: (...)

Overwegende dat verweerder tegen de aanslag, kohierartikel 027568, aanslagjaar 1979, bezwaar indiende, op grond van: 1° een schending van artikel 251 van het Wetboek van de Inkomstenbelastingen, 2° een ten onrechte door zijn Belgische werkgever gedane storting van de bedrijfsvoorheffing en een schending van het Verdrag gesloten tussen België en de Verenigde Staten van Amerika ter vermindering van dubbele belasting; dat verweerder om de integrale teruggave verzocht van de gestorte bedrijfsvoorheffing vermeerderd met de moratoire rente;

Dat de directeur van de gewestelijke directie te Leuven, ingevolge verweerders bezwaar, op 24 november 1980 de betwiste aanslag nietig verklaarde wegens schending van artikel 251 van het Wetboek van de Inkomstenbelastingen, daar die aanslag was vastgesteld zonder dat een kennisgeving van wijziging van de door verweerder aangegeven inkomsten en andere gegevens was toegezonden; dat de beslissing van de directeur ook nog ontlasting verleende ten bedrage van 21.220 frank en vermeldde dat een vervangende aanslag kon worden vastgesteld met toepassing van artikel 260 van het wetboek;

Overwegende dat verweerder in zijn voorziening voor het hof van beroep de teruggave vorderde van de gestorte bedrijfsvoorheffing vermeerderd met de moratoire rente;

Dat het arrest beslist zoals in de middelen is weergegeven;

Wat het eerste en het derde onderdeel van het eerste middel betreft:

Overwegende dat het arrest oordeelt dat de litigieuze aanslag terecht nietig werd verklaard omdat hij was vastgesteld met miskenning van de vormen voorgeschreven door artikel 251 van het Wetboek van de Inkomstenbelastingen;

Overwegende dat artikel 260 van het Wetboek van de Inkomstenbelastingen de administratie de verplichting oplegt een niet met toepassing van een verjaringsregel nietig verklaarde aanslag te vervangen door een nieuwe aanslag ten name van dezelfde belastingplichtige en op grond van dezelfde belastingelementen of een gedeelte ervan, hetzij binnen drie maanden te rekenen van de datum waarop de beslissing van de directeur der belastingen niet meer vatbaar is voor een voorziening bij het hof van beroep, hetzij binnen zes maanden te rekenen van de datum waarop de rechterlijke beslissing niet meer vatbaar is voor een voorziening in cassatie;

Overwegende dat uit het voorgaande volgt dat het hof van beroep het bestaan en het bedrag van de belastingsschuld slechts vermag vast te stellen, en de uit die vaststelling eventueel volgende teruggave van de gestorte bedrijfsvoorheffing slechts vermag te bevelen, voor zover de rech-

ters aannemen dat de litigieuze aanslag als titel, overeenkomstig de wettelijke vormen, regelmatig tot stand is gekomen;

Overwegende dat het hof van beroep derhalve, nu het vaststelt dat de betwiste aanslag, wegens schending van artikel 251 van het Wetboek van de Inkomstenbelastingen, nietig is, en het niet uitsluit dat verweerder nog enige tijd in België was tewerkgesteld, niet zonder schending van de ten deze toepasselijke tekst van de artikelen 80, 186, 203, 205 en 260 van het wetboek de teruggave aan verweerder beveelt van de som van 303.276 frank, dit is het bedrag van de gestorte bedrijfsvoorheffing;

Dat het middel in zoverre gegrond is;

Wat het tweede middel betreft:

Overwegende dat de vernietiging van de beslissing tot teruggave van de som van 303.276 frank, de vernietiging meebrengt van eisers veroordeling tot betaling van moratoire interesten op dat bedrag;

(...)

HOF VAN CASSATIE

3e KAMER — 14 DECEMBER 1987

Voorzitter: de h. Soetaert

Raadsheer-rapporteur: de h. Caenepeel

Advocaat-generaal: de h. Lenaerts

Advocaat: mr. van Hecke

Minder-validen — Tegemoetkomingen — Toekenningsvoorwaarden — Te hoge bestaansmiddelen — Arbeidsongeschiktheidsgraad — Onderzoek.

Voor de toekenning van tegemoetkomingen aan minder-validen is vereist dat de minder-valide geen bestaansmiddelen heeft die de vastgestelde grenzen overschrijden. Dat brengt mee dat, wanneer de bestaansmiddelen, hoe hoog de graad van arbeidsongeschiktheid ook zij, boven de gestelde perken uitgaan, een deskundigenonderzoek naar de graad van arbeidsongeschiktheid geen reden van bestaan heeft.

Belgische Staat t/ J.

Gelet op het bestreden arrest, op 12 december 1985 door het Arbeidshof te Antwerpen gewezen;

(...)

Overwegende dat uit het arrest blijkt dat verweerders aanvraag om tegemoetkomingen bij administratieve beslissing werd afgewezen, met toepassing van artikel 4, 5°, van de wet van 27 juni 1969 wegens te hoge bestaansmiddelen wat de gewone tegemoetkoming voor een gehuwde met een arbeidsongeschiktheid van 65% betreft, en met toepassing van artikel 43bis van het koninklijk besluit van 17 november 1969 wat de tegemoetkoming voor hulp aan derden betreft; dat de eerste rechter een deskundige benoemde met opdracht de graad van arbeidsongeschiktheid te bepalen;

Overwegende dat het arbeidshof het verweer van eiser verworpt waarbij deze betoogde dat een deskundigenonderzoek geen reden van bestaan heeft omdat aan verweerder,

welke ook zijn arbeidsongeschiktheid moge zijn, gelet op zijn bestaansmiddelen geen tegemoetkomingen kunnen worden toegekend;

Overwegende dat, voor de toekenning van de litigieuze tegemoetkomingen, ingevolge artikel 4, 5°, van de wet van 27 juni 1969 vereist is dat de minder-valide geen bestaansmiddelen heeft waarvan het bedrag de perken overschrijdt welke door de Koning zijn vastgesteld; dat zulks meebrengt dat, wanneer de bestaansmiddelen, hoe hoog de graad van arbeidsongeschiktheid van de minder-valide ook zij, boven de gestelde perken uitgaan, een deskundigenonderzoek naar de graad van arbeidsongeschiktheid geen reden van bestaan heeft;

Dat het arrest, door het beroepen vonnis te bevestigen op grond dat, zelfs in de veronderstelling dat de bestaansmiddelen te hoog liggen, «aan de minder-valide het recht niet kan worden ontzegd om zijn arbeidsongeschiktheid ten aanzien van de Administratie te betwisten en aan de arbeidsgerechten om een geneesheer-deskundige aan te stellen», artikel 4 van de wet van 27 juni 1969 schendt;

(...)

HOF VAN CASSATIE

3e KAMER — 16 NOVEMBER 1987

Voorzitter: de h. Soetaert

Raadsheer-rapporteur: mevr. Baeté-Swinnen

Advocaat-generaal: de h. Lenaerts

Advocaten: mrs. Bützler en Simont

Taalgebruik — In gerechtszaken — Eentaligheid van de akte.

De woordelijke aanhaling van een bewijsstuk dat in een andere taal is gesteld, doet aan de eentaligheid van de akte niet af, wanneer de zakelijke inhoud van het bewijsstuk, voor zover die voor de regelmatigheid van de akte vereist is, in de akte is weergegeven in de taal van de rechtspleging.

C. t/ N.V. W.

Gelet op het bestreden arrest, op 4 november 1986 door het Arbeidshof te Brussel gewezen;

Over het middel van niet-ontvankelijkheid door verweerder tegen de voorziening opgeworpen en hieruit afgeleid dat zij nietig is ingevolge artikel 40, eerste lid, van de wet van 15 juni 1935 op het gebruik der talen in gerechtszaken, nu zij niet eentalig in het Nederlands is gesteld en de nietigheid van eisers conclusie, die evenmin eentalig in het Nederlands is gesteld, overneemt;

Overwegende dat artikel 27 van de wet van 15 juni 1935 bepaalt: «Indien de bestreden beslissing in het Nederlands of in het Frans werd gewezen, wordt de rechtspleging voor het Hof van Cassatie gevoerd in de taal van de beslissing»; dat derhalve, nu de bestreden beslissing in het Nederlands is gewezen, de voorziening geheel in het Nederlands moet zijn gesteld;

Overwegende evenwel dat een akte moet worden geacht geheel in de taal van de rechtspleging te zijn gesteld, wan-

neer alle vermeldingen vereist voor de processuele regelmatigheid van de akte in die taal zijn gesteld; dat de woordelijke aanhaling van een bewijsstuk dat in een andere taal is gesteld, aan de eentaligheid van de akte in de zin van de wet niet afdoet, wanneer de zakelijke inhoud van hetzelfde bewijsstuk, voor zover die voor de regelmatigheid van de akte vereist is, in de akte is weergegeven in de taal van de rechtspleging;

Overwegende dat de voorziening ten deze steunt op een schending van artikel 97 van de Grondwet, meer bepaald dat het arrest niet zou hebben geantwoord op eisers conclusie waarin hij aanvoerde dat de eenzijdige wijziging van essentiële bestanddelen van de arbeidsovereenkomst ook bestond in het ontnemen van bevoegdheden en machten, het niet verschaffen van werk en het wegnemen van de telefoon;

Overwegende dat het betwiste, in het Frans gestelde gedeelte van de voorziening alleen maar een woordelijke aanhaling is van een brief die eiser als bewijsstuk aanvoert en waarvan de zakelijke inhoud in het Nederlands is weergegeven;

Overwegende voor het overige dat de voorziening de beeerde nietigheid van eisers conclusie niet overneemt door de aanvoering dat het arbeidshof die conclusie niet beantwoordt;

Dat het middel van niet-ontvankelijkheid niet kan worden aangenomen;

(...)

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER — 19 NOVEMBER 1987

Voorzitter: de h. Mahillon

Raadsheer-rapporteur: de h. Poupart

Advocaat-generaal: de h. Piret

Advocaat: mr. Draps

Misbruik van recht — Bij uitoefening van eigendomsrecht.

Misbruik van recht kan niet alleen ontstaan door de uitoefening van een recht met de enkele bedoeling om te schaden, maar ook door de uitoefening van dat recht zonder redelijk en voldoende belang. Zulks is met name het geval wanneer de schade aan derden buiten alle verhouding staat tot het voordeel dat de houder van het recht nastreeft of krijgt.

D. t/ A. en C.

Gelet op het bestreden vonnis, op 9 april 1986 door de Rechtbank van Eerste Aanleg te Hoei in hoger beroep gewezen;

Over het middel: schending van de artikelen 1315 van het Burgerlijk Wetboek, 870 van het Gerechtelijk Wetboek houdende de regels inzake de bewijslast in burgerlijke zaken, 1382 en 1383 van het Burgerlijk Wetboek, en miskenning van het algemeen rechtsbeginsel inzake misbruik van recht,

doordat het bestreden vonnis, na te hebben vastgesteld dat eiser onlangs op zijn erf een bijgebouw in breuksteen tegen de puntgevel van het huis van de verweerders heeft opgericht, waardoor de onregelmatige lichtopeningen en uitzichten teniet werden gedaan die zij sedert meer dan dertig jaar op eisers eigendom bezaten, oordeelt dat eiser misbruik heeft gemaakt van zijn recht, op grond «dat dit bijgebouw slechts een beperkt nut heeft, dat in ieder geval buiten verhouding staat tot de nadelen die daaruit onbetwistbaar voor de (verweerders) voortvloeien; dat het niet ter zake doet dat het bouwen (eiser) veel heeft gekost, nu vaststaat dat hij door de (verweerders) reeds bij de aanvang van het werk werd gewaarschuwd; dat ten slotte niet is aangetoond dat dit gebouw niet op een andere plaats kon worden opgericht», en eiser derhalve veroordeelt om «de constructie af te breken die hij tegen de noordkant van het woonhuis (van de verweerders) heeft opgericht», en waarbij laatstgenoemden gemachtigd worden zelf tot afbraak over te gaan als eiser in gebreke blijft zulks te dien;

terwijl, eerste onderdeel, de houder van een recht daarvan slechts misbruik maakt wanneer het voordeel dat hij uit de uitoefening ervan haalt buiten verhouding staat tot de nadelen die daaruit voor derden voortvloeien; de rechter, wanneer vaststaat dat een partij haar recht niet uitoefent met het enkel oogmerk om te schaden, bij de beoordeling van de wanverhouding tussen voor- en nadelen van de uitoefening van het litigieuze recht, niet enkel rekening moet houden met die nadelen, maar ook met de last die de uitoefening van het recht voor zijn houder oplevert; het feit dat een partij werd gewaarschuwd de rechter niet ontslaat van dat onderzoek; daaruit volgt dat het bestreden vonnis, dat vaststelt dat eiser niet heeft gehandeld louter en alleen om de verweerders te benadelen, en dat niettemin beslist dat eiser misbruik heeft gemaakt van zijn recht om op zijn goed te bouwen, op de enkele grond dat de nadelen voor de verweerders buiten verhouding staan tot het voordeel dat eiser uit de uitoefening van zijn recht haalt, zonder te onderzoeken of rekening te houden met de kosten van de uitoefening van dat recht, het in het middel aangewezen algemeen rechtsbeginsel en het begrip fout in de zin van de artikelen 1382 en 1383 van het Burgerlijk Wetboek miskent en derhalve niet naar recht is verantwoord;

tweede onderdeel, de bewijslast bij misbruik van recht op degene rust die beweert door de uitoefening van dat recht te zijn geschaad; aldus de verweerders, nu eiser betoogde dat de constructie «was opgericht op de enige plaats waar ze nuttig en functioneel was», dienden aan te tonen dat ze op een andere plaats kon worden opgericht; daaruit volgt dat het bestreden vonnis, dat beslist dat eiser misbruik heeft gemaakt van zijn recht door op die plaats te bouwen, op grond dat hij niet aantoonde dat er geen andere plaats mogelijk was, de regels inzake de bewijslast miskent, en derhalve niet naar recht is verantwoord (schending van de artikelen 1315 van het Burgerlijk Wetboek en 870 van het Gerechtelijk Wetboek);

Wat het eerste onderdeel betreft:

Overwegende dat misbruik van recht niet alleen kan ontstaan door de uitoefening van een recht met de enkele bedoeling om te schaden, maar ook door de uitoefening van dat recht zonder redelijk en voldoende belang; dat zulks met name het geval is wanneer de schade aan derden buiten alle verhouding staat tot het voordeel dat de houder van het

recht nastreeft of krijgt;

Dat de rechter, bij de beoordeling van de in het geding zijnde belangen, met alle omstandigheden van de zaak rekening moet houden;

Overwegende dat het bestreden vonnis vaststelt dat de partijen eigenaar zijn van twee aan elkaar grenzende eigendommen en dat de noordgrens ervan de noordgevel is van het gebouw waar de verweerders wonen; dat niet wordt betwist dat die muur, met ramen en kelderramen die hun licht en lucht geven, sedert meer dan dertig jaar in die toestand bestaat;

Overwegende dat uit het proces-verbaal van de plaatsopneming blijkt dat eiser onlangs tegen de puntgevel van het huis van zijn burelen een bijgebouw in breuksteen heeft opgericht, zodat «drie van de ramen die uitgeven op de achtergevel van het gebouw van de (verweerders) helemaal geen licht meer doorlaten en dat de verluchting door de drie kelderramen is opgeheven»;

Overwegende dat het vonnis verder vaststelt dat het bijgebouw een overdekt terras vormt bij een volledig woonhuis met al het nodige comfort; dat het overweegt dat dit bijgebouw zo smal is dat het in die vorm enkel geschikt is voor een kortstondig verblijf, aangezien er geen leefruimte is voorzien;

Overwegende dat de appelrechters, op grond van die vaststellingen en vermeldingen, hebben kunnen oordelen dat het door eiser opgerichte bijgebouw «slechts een beperkt nut heeft, dat in ieder geval buiten verhouding staat tot de nadelen die daaruit onbetwistbaar voor de (verweerders) voortvloeien»; dat zij daaruit naar recht hebben afgeleid dat de wijze waarop eiser zijn eigendomsrecht heeft aangewend duidelijk de grenzen van de normale uitoefening ervan overschrijdt;

Wat het tweede onderdeel betreft:

Overwegende dat de appelrechters, na beoordeling van de door beide partijen aangevoerde omstandigheden en van de bij de plaatsopneming op tegenspraak ingewonnen feitelijke gegevens, oordelen dat «niet is aangetoond dat (het bijgebouw) niet op een andere plaats kon worden opgericht»;

Dat zij aldus de wettelijke regels inzake bewijsvoering in burgerlijke zaken niet miskennen;

Dat het middel niet kan worden aangenomen;

(...)

HOF VAN CASSATIE

3e KAMER — 28 DECEMBER 1987

Eerste voorzitter: de h. Châtel

Raadsheer-rapporteur: de h. Soetaert

Advocaat-generaal: de h. Lenaerts

Advocaat: mr. Bützler

1. Ondernemingsraad — Oprichting — Werknemers — Begrip — Uitzendkrachten — Personeelsregister — Inschrijving — 2. Collectieve arbeidsovereenkomst — Dwingende wets- of reglementsbepalingen — Strijdigheid — Nietigheid — Ondernemingsraad — Uitzendkrachten — Collectieve arbeidsovereenkomst — Dwingende wets- en reglementsbepaling — Strijdigheid — Nietigheid.

1. Nu de uitzendkrachten niet worden ingeschreven in het personeelsregister van de onderneming waar zij worden tewerkgesteld, kunnen zij, met betrekking tot de organisatie van een ondernemingsraad, niet worden begrepen in het werknemersbestand van die onderneming.

2. Art. 19 C.A.O. nr. 36 van 27 november 1981 dat het aantal uitzendkrachten in de onderneming van de gebruiker in aanmerking neemt m.b.t. de organen van overleg en vertegenwoordiging van de werknemers, is strijdig met de bepalingen van de Bedrijfsorganisatiewet en het K.B. van 31 juli 1986, en derhalve nietig.

N.V. P. t/ A.B.V.V.

Gelet op het bestreden arrest, op 1 april 1987 door het Arbeidshof te Gent, afdeling Brugge, gewezen;

Over het middel: schending van de artikelen 14, § 1, eerste lid en tweede lid, 2°, van de wet van 20 september 1948 houdende organisatie van het bedrijfsleven, gewijzigd door de wet van 28 januari 1963, het koninklijk besluit nr. 4 van 11 oktober 1978 en de wet van 22 januari 1985, 3, § 1, 4, § 1, van het koninklijk besluit van 31 juli 1986 betreffende de ondernemingsraden en de comités voor veiligheid, gezondheid en verfraaiing van de werkplaatsen, 9.1 en 51 van de wet van 5 december 1968 betreffende de collectieve arbeidsovereenkomsten en de paritaire comités, en voor zoveel nodig van de artikelen 1, § 4, b, 1, van de wet van 10 juni 1952 betreffende de veiligheid en gezondheid van de werknemers alsmede de salubriteit van het werk en van de werkplaatsen, en 19 van de collectieve arbeidsovereenkomst nr. 36 van 27 november 1981, houdende conservatoire maatregelen betreffende de tijdelijke arbeid, de uitzendarbeid en het ter beschikking stellen van werknemers ten behoeve van gebruikers, algemeen verbindend verklaard bij koninklijk besluit van 9 december 1981,

doordat het arbeidshof vaststelt dat de essentiële betwisting tussen partijen bestaat in de beoordeling omtrent het statuut dat uitzendkrachten genieten in de firma waar zij tewerkgesteld zijn, en hoofdzakelijk of deze uitzendkrachten als volwaardige werknemers moeten worden beschouwd bij de telling van het personeelsbestand dienstig voor de bepaling van de vereiste voorwaarden om sociale verkiezingen te organiseren voor de oprichting van een ondernemingsraad, en dat niet wordt betwist dat het personeelsbestand in 1986 gemiddeld 95,60 vaste werknemers en 16,34 uitzendkrachten bedroeg, zodat, wanneer de uitzendkrachten als meetellende werknemers moeten worden beschouwd, sociale verkiezingen tot oprichting van een ondernemingsraad zouden dienen te worden gehouden (...)

Overwegende dat uit artikel 14, § 1, tweede lid, 2°, van de wet van 20 september 1948 houdende organisatie van het bedrijfsleven en uit de artikelen 3 en 4, § 1, van het koninklijk besluit van 31 juli 1986 betreffende de ondernemingsraden en de comités voor veiligheid, gezondheid en verfraaiing van de werkplaatsen, welk laatstgenoemd artikel verwijst naar het koninklijk besluit nr. 5 van 23 oktober 1978 betreffende het bijhouden van sociale documenten, volgt dat, in een onderneming als eiseres, die verplicht is een personeelsregister bij te houden, voor de berekening van het aantal werknemers dat bepalend is voor de verplichting een ondernemingsraad op te richten, alleen die personen in

aanmerking komen die tewerkgesteld zijn krachtens een arbeids- of een leerovereenkomst en die in het personeelsregister ingeschreven zijn, niet personen die weliswaar zijn tewerkgesteld krachtens een arbeidsovereenkomst als uitzendkracht, maar alleen in het personeelsregister van het uitzendbureau zijn ingeschreven;

Overwegende dat derhalve, ingevolge artikel 9 van de wet van 5 december 1968 betreffende de collectieve arbeidsovereenkomsten en de paritaire comités, de andersluidende bepaling van artikel 19 van de collectieve arbeidsovereenkomst van 27 november 1981, gesloten in de Nationale Arbeidsraad, niet kan worden toegepast;

(...)

NOOT—Art. 19 van de C.A.O. nr. 36 van 27 november 1981 bepaalde: «Voor de toepassing van de wettelijke, reglementaire en conventionele bepalingen m.b.t. de ondernemingsraden, de comités voor veiligheid en gezondheid en de syndicale afvaardiging, komen de ter beschikking van een gebruikende onderneming gestelde uitzendkrachten eveneens in aanmerking voor de berekening van de personeelssterkte, tewerkgesteld door de onderneming. — Het eerste lid geldt niet voor de uitzendkrachten, die vaste werknemers vervangen, als bedoeld in artikel 2, § 2, 1°.»

Thans geldt evenwel artikel 25 van de wet van 24 juli 1987 betreffende de tijdelijke arbeid, de uitzendarbeid en het ter beschikking stellen van werknemers ten behoeve van gebruikers, dat luidt: «Voor de toepassing van de bepalingen van de wetten en verordeningen die steunen op het aantal werknemers dat door een onderneming wordt tewerkgesteld, komen de ter beschikking van een gebruikende onderneming gestelde uitzendkrachten eveneens in aanmerking voor de berekening van de personeelssterkte, tewerkgesteld door die onderneming. — Het eerste lid geldt niet voor de uitzendkrachten die vaste werknemers vervangen als bedoeld in artikel 1, § 2, 1°.» De laatstbedoelde vaste werknemers zijn zij wier arbeidsovereenkomst is geschorst, behalve wegens economische oorzaken of onwerkbaar weer.

HOF VAN CASSATIE

3e KAMER — 25 JANUARI 1988

Voorzitter: de h. Soetaert

Raadsheer-rapporteur: de h. Marchal

Advocaat-generaal: de h. Lenaerts

Advocaat: mr. Simont

Sluiting van ondernemingen — Sluiting — Begrip — Gelijktelling — Beslissing beheerscomité — Gevolgen — Rechthebbenden

Wanneer het beheerscomité van het Sluitingsfonds de verplaatsing van de exploitatiezetel, de fusie of de verkoop van een onderneming gelijktelt met de sluiting ervan, kunnen de gevolgen van die gelijktelling door het comité niet wettig worden beperkt tot bepaalde categorieën — bv. alleen maar de niet overgenomen — werknemers die recht hebben op de sluitingsvergoeding.

Sluitingsfonds t/ M.

Gelet op het bestreden arrest, op 5 januari 1987 door het Arbeidshof te Gent gewezen ;

Over het middel : schending van de artikelen 1319, 1320, 1322 van het Burgerlijk Wetboek, 2, 2bis, 4 en 9 van de wet van 28 juni 1966 betreffende de schadeloosstelling van de werknemers die ontslagen worden bij sluiting van ondernemingen, 14 van de wet van 20 september 1948 houdende organisatie van het bedrijfsleven en 97 van de Grondwet,

doordat het arrest, met bevestiging van het beroepen vonnis, eiser veroordeelt om aan verweerder de sluitingsvergoeding bepaald in de wet van 28 juni 1966 te betalen, op de volgende gronden :

«(...) Inzake (de) gelijkstelling mag met de eerste rechter gezegd worden (rekening houdend met de voorbereidende stukken van de wet) dat de gelijkstelling slaat op al de werknemers (in het Frans : 'pour l'ensemble des travailleurs concernés'). Niet alleen de werknemers die niet werden opgenomen door de nieuwe vennootschap, maar ook diegenen die wel werden overgenomen door de nieuwe vennootschap, zonder onderscheid of zij binnen zes maanden werden ontslagen of zij geen anciënniteitsjaren zagen toegekend worden»,

(...)

Overwegende dat, naar luid van artikel 2bis, eerste lid, van de wet van 28 juni 1966, het beheerscomité van eiser de verplaatsing van de exploitatiezetel, de fusie of de verkoop van de onderneming kan gelijkstellen met sluiting van de onderneming ;

Dat zich op die gelijkstelling kunnen beroepen alle werknemers van de betrokken onderneming die aanspraak hebben op de bij sluiting van onderneming door de wet bepaalde voordelen ;

Dat een beslissing waarbij de gevolgen van de gelijkstelling beperkt worden tot bepaalde categorieën van rechthebbenden, in de wet geen steun vindt ;

(...)

RAAD VAN STATE

7e KAMER — 25 OKTOBER 1987

Kamervoorzitter : de h. Tacq

Staatsraden : de hh. Verschooten (rapporteur) en De Brandere

Eerste auditeur : de h. De Coene

Advocaat : mr. Eraly

Vreemdelingen — Rechtspleging — Keuze van woonplaats.

Art. 2 van het K.B. van 22 juli 1981 bepaalt dat de vreemdeling die een beroep tot nietigverklaring of een verzoekschrift tot opschorting van de tenuitvoerlegging van een terugwijzings- of uitzettingsbesluit indient, in België woonplaats moet kiezen. Wanneer aan dat vereiste niet is voldaan, of wanneer blijkt dat de in het verzoekschrift uitdrukkelijk of impliciet gedane keuze van woonplaats niet

meer aan een realiteit beantwoordt, is een voorwaarde van ontvankelijkheid van het beroep niet meer vervuld.

L. t/ Belgische Staat (Minister van Justitie)

Arrest nr. 28.607

Gezien het verzoekschrift ingediend op 2 april 1987 namens L., van Britse nationaliteit (niet E.E.G.), door zijn raadsman, advocaat L. Eraly, om eensdeels de vernietiging te vorderen van het hem op 23 maart 1987 betekend bevel om het grondgebied van het Rijk te verlaten, anderdeels de opschorting van de tenuitvoerlegging van dat bevel te verkrijgen ;

Overwegende dat vooraf dient te worden beschikt op het verzoek tot opschorting ;

Overwegende dat de raadsman van verzoeker bij brief van 22 april 1987 laat weten dat verzoeker uitdrukkelijk keuze van woonplaats doet op het adres (...), zijnde het adres waar hij ook effectief is ingeschreven ;

Overwegende dat de aangetekende zending houdende bericht van de vaststelling van de terechtzitting door verzoeker niet werd afgehaald ; dat de burgemeester van Keerbergen, verzocht om dit bericht aan verzoeker te doen overhandigen, bij brief van 6 oktober 1987 laat weten dat verzoeker op het aangegeven adres niet is aan te treffen en hij op 17 september 1987 van ambtswege uit het vreemdelingenregister werd geschrapt ;

Overwegende dat artikel 2 van het koninklijk besluit van 22 juli 1981, tot regeling van de rechtspleging voor de afdeling administratie van de Raad van State in geval van beroep tegen de beslissingen bedoeld in de wet van 15 december 1980 betreffende de toegang tot het grondgebied, het verblijf, de vestiging en de verwijdering van vreemdelingen, bepaalt wat volgt : «De vreemdeling die een beroep tot nietigverklaring van een bij de wet voorziene akte of een verzoekschrift tot opschorting van de tenuitvoerlegging van een terugwijzings- of uitzettingsbesluit indient, moet in België woonplaats kiezen — Elke betekening wordt hem door de hoofdgriffier geldig gedaan aan de gekozen woonplaats» ;

Overwegende dat de reden en tevens het doel van dat artikel zijn dat de verzoeker-vreemdeling in alle omstandigheden op een door hem aangegeven adres in België beschikbaar is voor de betekening van de processtukken ;

Overwegende dat het artikel bijgevolg zo gelezen dient te worden dat de verzoeker, zo niet door een formele keuze van woonplaats in België dan alleszins door de vermelding van zijn woon- of verblijfplaats in België, te kennen moet geven waar de stukken van de rechtspleging hem in het land betekend kunnen worden ; dat krachtens artikel 6, 1°, van hetzelfde besluit die kennisgeving moet worden gedaan in het inleidende verzoekschrift ;

Overwegende dat, ingeval aan het aldus gestelde vereiste niet is voldaan, of wanneer blijkt dat de in het verzoekschrift uitdrukkelijk of impliciet gedane keuze van woonplaats niet meer aan een realiteit beantwoordt, een voorwaarde van ontvankelijkheid van het beroep tot nietigverklaring, en dientengevolge ook van het verzoek tot opschorting van tenuitvoerlegging niet, of niet meer vervuld is, dat het verzoek tot opschorting derhalve als niet-ontvankelijk dient te worden verworpen ;

(...)

NOOT—Keuze van woonplaats in vreemdelingenzaken

Tijdens de voorbije maanden heeft de Raad van State meerdere arresten gevelnd in zaken waarin de procedureakten niet konden worden betekend aan de woonplaats die werd gekozen op het tijdstip dat een beroep tot nietigverklaring, al dan niet vergezeld van een verzoek tot opschorting, bij de Raad van State werd ingediend.

Het hierboven afgedrukte arrest is het enige waarin de Raad van State de reden en het doel van art. 2 van het K.B. van 22 juli 1981 heeft aangegeven.

In verscheidene gevallen werden verzoekschriften ingediend zonder medewerking van een advocaat en werd ergens een woonplaats gekozen. Wanneer de procedureakten worden betekend, blijkt dan dat de vreemdelingen niet meer aan te treffen zijn op het aangegeven adres. Door gaans worden de inlichtingen daarover verstrekt door de politie (R.v.St., K. nr. 27.995, 21 mei 1987, en R.v.St., G. nr. 28.080, 11 juni 1987).

In meerdere zaken wordt in dat verband keuze van woonplaats gedaan bij de raadsman. Wanneer de raadslieden echter sinds geruime tijd niets van hun cliënt meer vernemen, moeten zij geacht worden zonder instructies van hun cliënt te zijn en volgens de deontologische gebruiken laten zij dat ook aan de Raad van State weten (R.v.St., B., nr. 27.987, 21 mei 1987; T., nr. 28.050 en 28.051, 4 juni 1987; G., nr. 28.080, 11 juni 1987; M., nr. 28.114, 18 juni 1987; L., nr. 28.338, 2 juli 1987).

W. Lambrechts

HOF VAN BEROEP TE ANTWERPEN

8e KAMER — 29 JANUARI 1988

Voorzitter : de h. Raymaekers

Raadsheren : de hh. Vandeplas (rapporteur) en Van de Velde

Advocaat-generaal : de h. De Swaef

Advocaten : mrs. Vandeurzen, Delahaye en Truyers

Stedebouw — Herstel in de vorige staat — Splitsing van de uitspraak.

Het herstel in de vorige staat behoort weliswaar tot de strafvordering, maar heeft niet het karakter van een eigenlijke straf. De strafrechter mag de maatregel zelfs bevelen ondanks de verjaring van de strafvordering. Deze maatregel, die losstaat van de eigenlijke strafvordering, mag bijgevolg zelfs bij afzonderlijke beslissing worden bevelen.

P.V.B.A. H. t/ H. e.a.

(...)

Overwegende dat ten laste van alle beklaagden blijkt dat de wederrechtelijk opgerichte gebouwen in stand werden gehouden ten minste van november 1984 tot 28 februari 1986, datum van de verwijzing door de raadkamer te Hasselt;

Overwegende dat in beide gevallen de bevoegde ambte-

naar het herstel van de plaats in de vorige staat heeft gevorderd;

Overwegende dat het herstel echter niet kan worden bevelen zonder dat wordt vastgesteld dat die maatregel nodig is om de gevolgen van het misdrijf te doen verdwijnen; dat ten deze niet met zekerheid kan worden uitgemaakt of die maatregel thans nog vereist is om de onrechtmatigheid te herstellen, daar enerzijds wordt beweerd dat een nieuw plan van aanleg werd goedgekeurd en dat nieuwe vergunningen werden afgeleverd en anderzijds uit het strafdossier niet blijkt of deze bouwwerken nog in een zelfde staat verkeren als toen de vaststellingen van de overtredingen werden gedaan;

Overwegende dat het herstel in de vorige staat weliswaar tot de strafvordering behoort, maar het niet het karakter van een eigenlijke straf heeft; dat de strafrechter de maatregel zelfs mag bevelen ondanks de verjaring van de strafvordering; dat die maatregel, die losstaat van de eigenlijke strafvordering, bijgevolg zelfs bij afzonderlijke beslissing mag worden bevelen zodra de aanvullende gegevens vergaard zijn;

Overwegende dat er aanleiding bestaat om de beslissing over de eis van de burgerlijke partij uit te stellen tot de gegevens over de herstelmaatregelen verzameld zijn;

(...)

NOOT—Zie Cass., 9 maart 1976, *Arr. Cass.*, 1976, met conclusie van de advocaat-generaal Lenaerts, *Pas.*, 1976, I, 749, en de verwijzingen in de noot. R. Declercq (*Strafvordering*, II, 8e druk, p. 138) leidt hieruit af dat de uitspraak over de straf en die over het herstel wegens overtreding van de wet van 29 maart 1962 op de stedebouw niet gesplitst mogen worden.

ARBEIDSHOF TE GENT AFDELING BRUGGE

4e KAMER — 12 JANUARI 1988

Voorzitter : de h. De Sutter

Raadsheer : de h. Ampe

Raadsheer in sociale zaken : de h. Speecke

Eerste advocaat-generaal : de h. Van der Steichel

Advocaten : mrs. Boute loco Priem en Windels

1. Verjaring — Dagvaarding — Stuiting — Duur — 2. Burgerlijke rechtspleging — Verstek — Geen betekening binnen het jaar — Gevolg

1. De dagvaarding stuit de verjaring voor de hele duur van de rechtspleging.

2. De rechtspleging voorafgaand aan een verstekvonnis dat bij gebrek aan betekening binnen het jaar als niet bestaande wordt beschouwd, kan door oproeping van de partijen overeenkomstig art. 803 Ger. W., worden voortgezet.

L. t/ V.Z.W. N.

De oorspronkelijke vordering strekte om verweerder te doen veroordelen tot betaling aan eiseres van de som van

12.819 frank verschuldigd krachtens het sociaal statuut der zelfstandigen, bestaande uit bijdragen betreffende het kalenderjaar 1967, verhogingen en kosten, som te verhogen met de wettelijke interesten vanaf 1 januari 1972 op de som van 12.819 frank tot de datum van de volledige betaling.

De eerste rechter heeft de vordering ontvankelijk en gegrond verklaard en verweerder veroordeeld in de kosten van het geding.

Eiser in hoger beroep stelt tegen dit vonnis hoger beroep in, en stelt dat, na de stuiting bij dagvaarding van 2 maart 1972, een nieuwe termijn van vijf jaar is ingegaan, terwijl pas op 18 september 1984 voor het eerst een stuk aan eiser in hoger beroep werd betekend sinds de dagvaarding, namelijk een gerechtsbrief, zodat toen de verjaring al lang was ingetreden.

Ingevolge artikel 16, § 2, van het koninklijk besluit nr. 38 van 27 juli 1967 houdende inrichting van het sociaal statuut der zelfstandigen verjaart de vordering van de in dat besluit bepaalde bijdragen na vijf jaar te rekenen vanaf de eerste januari die volgt op het jaar waarvoor zij verschuldigd zijn.

De gevorderde bijdragen hebben betrekking op het kalenderjaar 1967, zodat de verjaring in principe bereikt kon zijn op 1 januari 1973.

De verjaring wordt evenwel gestuit op de wijze bepaald in de artikelen 2244 en volgende van het Burgerlijk Wetboek (...)

Op 2 maart 1972, dit is binnen de verjaringstermijn, werd rechtsgeldig gedagvaard. Krachtens artikel 2244 van het Burgerlijk Wetboek werd de lopende verjaring hierdoor gestuit.

Wanneer de wet aan de dagvaarding stuiting van verjaring toekent, duurt die stuiting voort tijdens het aanhangig zijn van de zaak, zodat de nieuwe verjaringstermijn pas begint te lopen na het eindigen van de procedure (Cass., 24 januari 1964, *R.W.*, 1964-65, 580; Cass., 11 januari 1957, *Pas.*, 1957, I, 523; Cass., 2 oktober 1981, *Arr. Cass.*, 1981-82, 175).

Er is weliswaar een vonnis bij verstek gewezen, doch bij gebrek aan betekening van dat vonnis dient het als niet bestaande te worden geacht (artikel 806 Ger. W.).

Terecht heeft de eerste rechter dus beslist dat de rechtspleging welke aan het vervallen vonnis is voorafgegaan, geldig blijft bestaan, nu de zaak door eenvoudige oproeping van de partijen bij gerechtsbrief overeenkomstig artikel 803 van het Gerechtelijk Wetboek, opnieuw op rol kan worden gebracht.

De eis is derhalve niet verjaard.

(...)

CORRECTIONELE RECHTBANK TE TURNHOUT

5e KAMER — 14 DECEMBER 1987

Voorzitter: de h. Jacobs

Openbaar ministerie: de h. Van der Avort

Advocaat: mr. Segers

Vernieling — Afsluiting

Vernieling van landelijke of stedelijke afsluitingen dient

in ruime zin te worden geïnterpreteerd. Ze omvat elke handeling waardoor de afsluiting van het eigendom geheel of ten dele wordt weggenomen. Daaronder valt onder meer het uitboren van het deurslot zodat men zich toegang tot het pand kan verschaffen.

V.

Telastlegging: Vrijwillig geheel of ten dele landelijke of stedelijke afsluitingen uit welke materialen ook gemaakt, namelijk een Yaleslot, ten nadele van (...) te hebben vernield, met de omstandigheid dat de feiten gepleegd worden met het oog om een bezitsaanmatiging op een erf te plegen.

Overwegende dat uit de stukken, evenals het overtuigingsstuk blijkt, dat het slot vernield werd;

Overwegende dat het begrip afsluiting in de meest uitgebreide betekenis dient te worden geïnterpreteerd, nl. alle hindernissen voor het beschermen van eigendommen, zelfs wanneer ze onroerend werden door bestemming of incorporatie;

Overwegende dat gehele of ten dele vernieling omvat elke handeling waardoor de hindernis voor de toegang volledig of gedeeltelijk wordt weggenomen; dat men in casu door het uitboren van een slot zich toegang kan verschaffen tot het pand, zodat de telastlegging als vermeld in art. 545 van het Strafwetboek voldoende naar recht bewezen is;

Overwegende dat uit het verhoor van verdachte ter zitting, alsmede uit de stukken blijkt dat niet bewezen is dat verdachte de bedoeling had «bezitsaanmatiging op het erf te plegen» daar hij enkel zijn persoonlijke zaken wenste te recupereren;

Overwegende dat de telastlegging als volgt dient te worden gelezen: «vernielen van landelijke en stedelijke afsluiting»;

(...)

NOOT—*Vernielen van landelijke of stedelijke afsluitingen*

1. Een huurder die ingevolge een vonnis van de vrede-rechter uit zijn woning was gezet, had het nieuwe yaleslot van de eigenaar uitgeboord en wordt vervolgd wegens vernieling van een landelijke of stedelijke afsluiting (artikel 545 Sw.).

Dat het begrip «afsluiting» in de meest uitgebreide betekenis moet worden geïnterpreteerd, is in overeenstemming met de rechtspraak en rechtsleer; elk bouwwerk bestemd om de toegang te verhinderen tot een eigendom is een afsluiting (Cass., 12 mei 1930, *Pas.*, 1930, I, 207; J. Constant, *Manuel de droit pénal*, 1949, II, 330; A. De Nauw, *Inleiding tot het bijzonder strafrecht*, 1984, 163; J. Nijpels en J. Servais, *Le code pénal belge interprété*, 1899, IV, 336; M. Rigaux en P.E. Trousse, *Les codes de police*, 1938, 414; *R.P.D.B.*, tw. «Clôture (bris de)», Compl. IV, nr. 10). De «afsluiting» in penale zin heeft essentieel een beschermingsfunctie t.a.v. de eigendom; ze is geplaatst als bescherming tegen het onrechtmatig betreden of binnendringen in een gebouw, woning of op een erf. Strookt dit met het algemeen beginsel «in poenis strictissima est interpretatio»? Dupont merkt op dat er geen enkele rechtsregel bestaat die de rechter zou verplichten de strafwet beperkend te interpreteren: de strafwet mag uitgelegd worden

zoals wetteksten in andere rechtsgebieden, behoudens de ongeoorloofde analogische interpretatie (L. Dupont, *Beginselen van strafrecht*, 1983, 56; cf. J.C. Soyer, *Droit pénal et procédure pénale*, 1984, 77).

2. Gelet op de ruime betekenis van afsluiting heeft een nauwkeurige omschrijving van het «landelijk» of «stedelijk» karakter van een afsluiting niet veel zin (M. Rigaux en P.E. Trousse, *o.c.*, 414). De strafwetttekst maakt zelf geen onderscheid tussen inwendige en uitwendige afsluitingen; evenmin is vereist dat de afsluiting doorlopend is en de eigendom volledig omringt (J. Constant, *o.c.*, 330; J. Goedseels, *Commentaire du code pénal belge*, 1948, II, 381; J. Nijpels en J. Servais, *o.c.*, 337; G. Schuind en A. Vandeplas, *Traité pratique de droit criminel*, I, 483; A. Vitu, «Destructions, dégradations-dommages», *Encycl. Dalloz pénal*, nr. 98). Wel moet de afsluiting aan iemand anders toebehoren (Cass., 27 april 1931, *Pas.*, 1931, I, 156). Dat de eigenaar van een afsluiting deze mag vernielen geldt echter enkel wanneer de eigenaar een exclusief eigendomsrecht heeft op de afsluiting, zonder beperking van het ius utendi en abutendi, gepaard met een ongestoord genot (J. Nijpels en J. Servais, *o.c.*, 339; M. Rigaux en P.E. Trousse, *o.c.*, 418; *R.P.D.B.*, *l.c.*, nr. 14). Wanneer de beklaagde opwerpt dat het afgebroken gedeelte van de afsluiting zijn eigendom is daar het op zijn grond staat, moet de strafrechter hetzij de exceptie verwerpen indien blijkt dat ze niet steunt op een schijnbare titel of op bepaalde feiten van bezit die van die aard zijn dat zij aan het feit waarop de vervolging berust elk karakter van misdrijf ontnemen, hetzij de exceptie aannemen en de partijen naar de burgerlijke rechter verwijzen (art. 17 V.T. Sv.; Cass., 14 februari 1966, *R.W.*, 1966-67, 986).

3. Zo werd o.m. beschouwd als afsluiting: stenen, bestemd om het verkeer op de openbare weg te hinderen (Cass., 19 december 1955, *Arr. Cass.*, 1956, 309), een betonnen paal waarbij de rechter vaststelde dat deze paal een onroerende hindernis is, met dit doel geplaatst en daartoe geschikt (Cass., 2 december 1957, *Arr. Cass.*, 1958, 200), een ruit als bestanddeel van een dakbedekking (Gent, 22 november 1955, *R.W.*, 1955-56, 1922) of een celdeur (Corr. Brussel, 19 januari 1970, *R.W.*, 1970-71, 712, met nota van het O.M.). Ook sierboompjes of struiken die deel uitmaken van een haag of struikenrij, kunnen een afsluiting vormen in de zin van artikel 545 Sw. (zie P. Arnou, «Het vernielen van sierboompjes en struiken», *R.W.*, 1985-86, 2285, nr. 4).

4. Een afsluiting veronderstelt wel volgens bepaalde rechtsleer dat de hindernis onroerend is (E. Garçon, *Code pénal annoté*, 1959, 544; F. Goyet, *Droit pénal spécial*, 1972, 901; A. Marchal en J.P. Jaspard, *Droit criminel, Traité théorique et pratique*, 1965, I, 627; M. Rigaux en P.E. Trousse, *o.c.*, 415, met verwijzing naar noot 2 onder Cass., 12 mei 1930, *Pas.*, 1930, I, 207, waarin gesteld wordt dat de afsluiting vast en onveranderlijk dient te zijn; A. Vitu, *o.c.*, nr. 89). Het geannoteerde vonnis vermeldt dat de hindernis een afsluiting is, zelfs wanneer ze onroerend werd door bestemming of incorporatie (zie ook A. De Nauw, *o.c.*, 163). Een afsluiting in de zin van art. 545 Sw. moet m.i. niet steeds vast en onveranderlijk zijn, doch zal vaak in civilibus onroerend zijn door bestemming of incorporatie. Dit betekent niet dat de strafbepalingen nopens de vernieling van onroerend goed van toepassing zijn (zie A.

Vandeplas, noot bij Corr. Brussel, 24 november 1972, *R.W.*, 1972-73, 912, nr. 9). De civielrechtelijke fictie van de onroerende goederen door incorporatie of bestemming bindt nl. de strafrechter niet (Cass., 5 februari 1985, *Arr. Cass.*, 1984-85, nr. 333; Brussel, 14 mei 1973, *R.W.*, 1972-73, 1921; beide arresten betreffen artikel 559, 1°, Sw.).

5. Ten deze vermeldde de telastlegging een yaleslot als afsluiting. Ook het geannoteerd vonnis spreekt van een vernieling van het slot. Een deur van een privé-woning is uiteraard een afsluiting. Het slot van deze deur is één van de essentiële elementen van de afsluiting, zodat er minstens een gedeeltelijke vernieling is van de afsluiting (Cass. fr., 9 december 1969, *D.*, 1970, 52, met noot, *R.S.C.*, 1970, 400, met noot van P. Bouzat; cf. Cass. fr., 10 oktober 1956, *Bull. crim.*, 1956, 620). Het onbruikbaar maken van een slot vormt het misdrijf van artikel 545 Sw. (Krijgsr. Luik, 13 april 1960, *onuitg.*, aangehaald door A. Marchal en J.P. Jaspard, *o.c.*, 627). Gelet op de functie van bescherming kunnen we in casu bij de vernieling van het yaleslot terecht spreken van een vernieling van een afsluiting.

6. De materiële handeling zelf bestaat in het geheel of gedeeltelijk vernielen van de afsluiting, wat veronderstelt dat de hindernis voor de toegang geheel of gedeeltelijk verdwenen is (A. De Nauw, *o.c.*, 163; A. Marchal en J.P. Jaspard, *o.c.*, 627; R. Merle en A. Vitu, *Traité de droit criminel, Droit pénal spécial*, 1982, II, nr. 2518; *R.P.D.B.*, *l.c.*, nr. 8; M. Rigaux en P.E. Trousse, *o.c.*, 416). Deze materiële daad van vernieling hoeft niet gepaard te gaan met geweld tegen personen (Cass., 2 juli 1928, *Pas.*, 1928, I, 218, nr. 12). Het uitboren van een slot is een vernieling, doch ook het wegnemen ervan (cf. Cass. fr., 9 december 1969, *gecit.*, ongeacht of het nadien vervangen wordt door een nieuw slot); doch niet het louter opensteken van een slot (Corr. Chalon-sur-Saône, 17 februari 1950, *J.C.P.*, 1950, 5505, met noot van G. Levasseur; Corr. Romorantin, 21 november 1950, *Gaz.-Pal.*, 1951, I, 58).

7. Een gedeeltelijke vernieling vereist derhalve dat een deel van de afsluiting niet meer bestaat; als de afsluiting enkel verzwakt en aangetast is, doch blijft bestaan in haar elementen en met haar bestemming, staan we voor een beschadiging (J. Constant, *o.c.*, 332; L. Crahay, *Traité des contraventions de police*, 1887, 638; J. Nijpels en J. Servais, *o.c.*, 335; G. Schuind en A. Vandeplas, *o.c.*, 482). Het breken van een ruit is een vernieling; het barsten daarentegen een beschadiging. Een vernieling impliceert m.a.w. dat de afsluiting de essentiële beschermingsfunctie niet meer vervult. Een beschadiging van een afsluiting valt onder de opzettelijke overtreding van art. 563, 2°, Sw., als aanvulling van artikel 545 Sw.

8. Is er vernieling of beschadiging, doch kan het voorwerp niet gekwalificeerd worden als een afsluiting, dan is de restcategorie van art. 559, 1°, Sw. van toepassing. De opgelegde geldboete mag voor deze overtreding niet meer bedragen dan het wettelijk maximum van 20 fr. (Cass., 9 december 1974, *Arr. Cass.*, 1975, 417; Cass., 7 oktober 1975, *Arr. Cass.*, 1976, 163; Cass., 25 april 1978, *Arr. Cass.*, 1978, 984). Deze geldboete mag ook niet verdubbeld worden in geval van herhaling (art. 562, eerste lid, Sw.; Cass., 21 juni 1976, *Arr. Cass.*, 1976, 1187). De lage strafsanctie van art. 559, 1°, Sw. wordt in de rechtsleer bekritiseerd (zie bv. R. Tahan, «Réflexions sur la répression des destructions, dégradations et dommages», *J.T.*, 1955, 579).

9. Het vernielen van stedelijke of landelijke afsluitingen uit onachtzaamheid valt niet onder de misdrijfschrijving van art. 545 Sw. De vernieling moet opzettelijk gepleegd zijn, ongeacht echter de specifieke beweegreden van de dader (Cass., 16 oktober 1922, *Pas.*, 1923, I, 15; Cass., 16 oktober 1973, *Arr. Cass.*, 1974, 194; *R.W.*, 1973-74, 825). Het vernielen van een afsluiting omdat deze de uitoefening van een recht verhindert, blijft in principe een strafbare gedraging (Cass., 28 januari 1889, *Pas.*, 1889, I, 99; Cass., 27 april 1914, *Pas.*, 1914, I, 203 (tenzij de dader handelt uit noodzaak); Cass., 16 oktober 1922, *gecit.*). Hoewel de overtreding van art. 559, 1°, Sw. geen bijzonder of kwaadwillig opzet vereist, moet ook voor dit misdrijf de dader willens en wetens gehandeld hebben (Cass., 26 juni 1961, *Pas.*, 1961, I, 1175; Cass., 3 november 1981, *Arr. Cass.*, 1981-82, nr. 157).

12. De subjectieve verzwarende omstandigheid van art. 546 Sw. vereist echter een bijzonder opzet, nl. het oogmerk om een bezitsaanmatiging op een erf te plegen. Dit bijzonder opzet bestaat wanneer de dader het genot van het erf wenst te verkrijgen; de welomschreven intentie een eigendomsrecht te verwerven is niet vereist (J. Nijpels en J. Servais, *o.c.*, 343). Maar indien de handeling tot rechtstreeks doel heeft de oogst van het erf weg te nemen zonder enige bezitsaanmatiging van het erf zelf te willen, is de kwalificatie van diefstal van toepassing (G. Beltjens, *Encyclopédie du droit criminel Belge, Code pénal*, 1901, 716; G. Schuind en A. Vandeplas, *o.c.*, 483). In casu wenste de beklaagde enkel zijn persoonlijke zaken te recupereren. Het algemeen opzet, voldoende als moreel bestanddeel, blijft echter aanwezig.

Bart Spriet

ARBEIDSRECHTBANK TE ANTWERPEN

3e KAMER — 24 NOVEMBER 1987

Voorzitter: mevr. Van Hove

Rechters in sociale zaken: de hh. Putteneers en Naveau

Advocaten: mrs. Buysens en Debaene loco Lesthaeghe

Bescherming van het loon — Collectieve arbeidsovereenkomst — Regelingsloon — Niet-betaling — Misdrijf — Vordering ex delicto — Verjaring — Openbare orde — Voortgezet misdrijf — Begrip

Aangezien de niet-betaling van een regelingsloon een misdrijf is, kan de benadeelde werknemer naar keuze zijn vordering tot betaling instellen bij de burgerlijke rechter of bij de strafrechter bij wie het misdrijf aanhangig is. Bij de burgerlijke rechter kan de vordering worden ingeleid op contractuele of delictuele grondslag.

De verjaring van de burgerlijke vordering uit een misdrijf raakt de openbare orde.

Het aanhoudend niet-betalen van een regelingsloon is alleen dan een voortgezet misdrijf indien elke niet-betaling, die op zichzelf een misdrijf uitmaakt, met een zelfde misdadige opzet geschiedt.

S. t/ N.V. C.

Overwegende dat verweerster in eerste instantie de verjaring opwerpt van de achterstallige lonen gevorderd voor de periode die aan de datum van 15 december 1981 voorafgaat; dat zij dienaangaande steunt op artikel 15 van de wet van 3 juli 1978 op de arbeidsovereenkomsten;

Overwegende dat eiser stelt dat verweerster verkeerdelijk verwijst naar de contractuele verjaringstermijn, bepaald in artikel 15 van voormelde wet, terwijl, zoals in de dagvaarding aangegeven wordt, de ingeleide vordering steunt op het delict; dat, wanneer het niet-betalen van loon een misdrijf is, de werknemer zijn rechtsovereenkomst op dit misdrijf kan baseren ook al vormt het niet-betalen van dat loon tevens het niet-nakomen van een verbintenis die uit de arbeidsovereenkomst voortvloeit;

Overwegende dat opgemerkt zij dat het *in casu* gaat om de verjaring van een burgerlijke vordering voortvloeiend uit het misdrijf, die rechtstreeks de openbare orde raakt;

Overwegende dat de rechtbank dienaangaande oordeelt dat, door het strafbaar stellen van de «niet-betaling van het loon» door de artikelen 9, 11 en 42, 1°, van de wet van 12 april 1965 op de bescherming van het loon en artikel 56 van de wet betreffende de collectieve arbeidsovereenkomsten en de paritaire comités, ter zake artikel 26 van de wet van 17 april 1878 houdende de voorafgaande titel van het Wetboek van Strafvordering, als gewijzigd door de wet van 30 mei 1961, van toepassing is;

Overwegende dat als gevolg hiervan de werknemer de keuze heeft om zijn vordering in te stellen voor de burgerlijke rechter of voor de strafrechter bij wie het misdrijf aanhangig werd gemaakt; dat de werknemer de keuze bovendien nog verder kan doordrijven wanneer hem, uit hoofde van een overeenkomst of op basis van een desbetreffende wettelijke bepaling, een bedrag verschuldigd is aangezien — wanneer de niet-betaling een misdrijf uitmaakt — hij zijn vordering voor de burgerlijke rechter ofwel op basis van het contract ofwel op basis van het delict kan inleiden;

Overwegende dat eiser zijn vordering baseert op het delict en hij bovendien stelt dat het niet betalen van loon gedurende een ononderbroken periode, zoals *in casu* het geval zou zijn, een voortgezet misdrijf uitmaakt, zodat de verjaringstermijn van de burgerlijke vordering pas een aanvang neemt op de dag van het laatste feit;

Overwegende dat eiser evenwel verkeerdelijk stelt dat het Hof van Cassatie in het arrest van 27 oktober 1986 (*J.T.T.*, 1987, 301) beslist heeft dat het aanhoudend niet betalen van het gevorderde vakantiegeld tijdens een ononderbroken periode, wegens eenheid van opzet een voortgezet misdrijf uitmaakt; dat de kwestie of een misdrijf aflopend of voortdurend is een feitenkwestie uitmaakt die souverain door de rechter wordt vastgesteld, zonder dat het Hof van Cassatie hierover een controlerecht heeft of kan uitoefenen; dat het Hof van Cassatie in bedoeld arrest immers alleen maar vermeldt «wanneer de rechter vaststelt dat het aanhoudend niet betalen van vakantiegeld, wegens een eenheid van opzet, een voortgezet misdrijf is»; dat de rechtbank dienaangaande verwijst naar de beslissingen van het Hof van Cassatie van 8 november 1965 en 6 december 1965 (*Pas.*, 1966, I, 317 en 453) waarin uitdrukkelijk gezegd wordt: «De feitenrechter apprecieert op onaantastbare wijze of verschil-

lende misdrijven al dan niet voortvloeien uit een zelfde misdadige opzet»;

Overwegende dat eiser nu stelt, om te benadrukken dat zijn vordering niet verjaard is, dat het niet-betalen van het baremaloon door verweerster een voortgezet misdrijf is, wegens de eenheid van opzet waardoor de verjaringstermijn van de burgerlijke vordering pas begint te lopen op de dag van het laatste feit;

Overwegende dat eiser zijn vordering pas ingesteld heeft nadat de arbeidsovereenkomst beëindigd was;

Overwegende dat een voortgezet misdrijf gevormd wordt door verschillende gedragingen die elk op zichzelf een misdrijf uitmaken, doch die geacht worden slechts één misdrijf te vormen daar zij met een zelfde misdadige opzet zijn gepleegd (Vanhoudt en Calewaert, *Belg. Strafrecht*, II, 625);

Overwegende dat dienaangaande nochtans dient te worden benadrukt dat het voortgezet misdrijf een constructie is van de rechtsleer en de rechtspraak, die toegepast wordt in het strafrecht en waarvan een zekere strekking bijna een automatisch gebruik wil maken in het arbeidsrecht om de verjaring te vermijden van achterstallige lonen, niet betaalde minimalen, nieuwjaarspremies en vakantiegelden;

Overwegende dat eenheid van misdadig opzet een feitenkwestie is die afgeleid wordt uit de omstandigheden van de zaak; dat de eenheid van opzet één en dezelfde doorgegreven wil veronderstelt die door elk van de strafbare daden deelsgewijs wordt uitgevoerd en dat vanaf de eerste strafbare daad de wil aanwezig is om iedere en alle daden te stellen die noodzakelijk zijn voor de verwezenlijking van het opzet (zie J. Kuyl, «Over de eenheid van misdadig opzet», openingsrede 1 september 1978, *R.W.*, 1978-79, nr. 580-581);

Overwegende dat eiser in casu in elk geval het bewijs niet levert van het bestaan van het door hem ingeroepen voortgezet misdrijf en hij bovendien evenmin bewijst dat de verschillende daden, die elk op zichzelf een misdrijf uitmaken, met een zelfde misdadige opzet zijn gepleegd; dat het bewijs van een dergelijke misdadige opzet *in casu* niet geleverd wordt;

Overwegende dat beslissen dat in het arbeidsrecht het voortdurend niet-betalen van het baremaloon een voortgezet misdrijf uitmaakt wegens eenheid van opzet, de billijkheid aantast en bovendien schadelijk gaat inwerken op de rechtsbedeling; dat op die wijze de verjaring uitgehold wordt aangezien elke verjaring van strafbare verzuimen aldus vanaf het begin van de tewerkstelling onmogelijk en ongedaan wordt gemaakt; dat zulks een miskennis en schending van de wet inhoudt en bovendien totaal indruist tegen de geest van de wet, aangezien de verjaring een rechtsfiguur is die tot doel heeft de rechtszekerheid te versterken, namelijk te vermijden dat partijen al te lange tijd in het ongewisse zouden blijven wat hun rechten betreft, en bovendien te zorgen voor het behoud van de sociale vrede en het voorkomen van geschillen;

Overwegende dat bovendien, ten overvloede en voor zoveel nodig, opgemerkt zij dat het vermijden van de verjaring in het arbeidsrecht de rechtstreekse oorzaak zou kunnen betekenen van het faillissement van kleine ondernemingen, wat de tewerkstelling dan ten zeerste zou benadelen;

Overwegende dat de rechtbank van oordeel is dat het niet-betalen van loon op gezette tijden, zoals dient te gebeuren en uitdrukkelijk is bepaald in artikel 9 van de wet

van 12 april 1965 betreffende de bescherming van het loon der werknemers, een ogenblikkelijk of aflopend misdrijf is; dat dit misdrijf immers voltooid is zodra het tijdstip of de dag, waarop het loon betaald diende te worden — maar niet betaald werd — voorbij is;

Overwegende dat ontegenzeggelijk uit de artikelen 9 en 42 van de wet van 12 april 1965 volgt dat het misdrijf, dat in deze wetteksten omschreven wordt, niet een ononderbroken toestand strafbaar stelt maar wel het loutere feit, namelijk dat het loon niet tijdig betaald werd; dat aldus de constitutieve elementen van het misdrijf dadelijk voorhanden zijn op de wettelijk bepaalde dag van de betaling van het loon, zodat de strafbare gedraging op dat ogenblik voltooid is, ongeacht de omstandigheid of de gevolgen ervan gedurende een lange tijd en zelfs permanent kunnen blijven voortduren;

Overwegende dat er *in casu* bijgevolg geen eenheid van misdadig opzet aanwezig is tussen de verschillende strafbare handelingen, daar door het maandelijks niet betalen van het gevorderde baremaloon telkens een enkelvoudig en aflopend misdrijf bedreven wordt, dat ontstaat door het stellen van een bepaalde daad op een bepaald ogenblik, namelijk het niet-betalen van het baremaloon op de dag waarop dit diende te worden betaald;

Overwegende dat luidens artikel 26 van de wet van 17 april 1878 houdende de voorafgaande titel van het Wetboek van Strafvordering, als gewijzigd door de wet van 30 mei 1961, de uit een misdrijf voortspruitende civielrechtelijke vordering verjaart door verloop van vijf jaar te rekenen vanaf de dag waarop het misdrijf gepleegd is; dat de vordering door eiser ingeleid werd bij dagvaarding van 24 januari 1986, waaruit volgt dat de vorderingen over de periode gelegen vóór 15 december 1981 verjaard zijn;

(...)

VREDEGERECHT TE SINT-KWINTENS-LENNIK

22 OKTOBER 1984

Rechter : de h. Lievens

Advocaten : mrs. Botté loco De Wachter, Panis loco Carre en D'Hollander

Onrechtmatige daad — Aansprakelijkheid — Dieren — Eigenaar of bewaarder — Vervoer van dier

De vervoerder van een dier heeft het toezicht zodra het dier aan hem overhandigd is en hij zelfstandig kan optreden zonder inmenging van de eigenaar. Dat meesterschap over het dier neemt een einde wanneer de eigenaar, bij de aankomst te zijnen huize, de leiding van het afladen op zich neemt. Zelfs wanneer de eigenaar en de vervoerder samen het afladen en overbrengen naar de stal uitvoeren, kan er geen cumulatieve aansprakelijkheid worden aangenomen.

N.V. V. t/ Van de V. en Van V.

Theophiel Van de V. had op de markt te Neufchâteau een vaars aangekocht. Hij belaste Martin Van V. met het vervoer van deze vaars van Neufchâteau naar Schepdaal.

Dit vervoer werd uitgevoerd op 9 maart 1983. Op die dag, rond 22 uur, komt Van V. met het dier te Schepdaal aan. Van de V. wil de koe in de stal onderbrengen en gaat daartoe licht maken in de stal. Ondertussen haalde Van V. de koe van de transportwagen en begaf er zich mee in de richting van de stal. Op een bepaald ogenblik rukte de vaars zich los. Het dier werd wild en woest en kon niet meer gevangen worden. Het beschadigde de personenwagen VW-Golf, eigendom van de N.V. V. Deze stelt een vordering in ten laste van zowel de eigenaar als de vervoerder en vordert de veroordeling in solidum van 37.899 frank.

a. Ten aanzien van art. 1385 B.W.

De eigenaar van een dier, of, terwijl hij het in gebruik heeft, degene die zich ervan bedient, is aansprakelijk voor de schade die door het dier is veroorzaakt.

Het gaat hier om een afwisselende of alternatieve aansprakelijkheid, niet over een cumulatieve, zoals wel degelijk uit de tekst van artikel 1385 BW blijkt. De vervoerder van een dier heeft het toezicht zodra het dier aan hem overhandigd wordt en hij zelfstandig kan optreden zonder inmenging van de eigenaar.

Op welk tijdstip neemt het meesterschap van de vervoerder over het dier een einde?

Het Hof van Beroep te Brussel oordeelt dat de aansprakelijkheid van de vervoerder slechts blijft bestaan tot op het tijdstip dat het dier ter bestemming is. De ontvanger wordt aansprakelijk vanaf het ogenblik dat hij het dier onder zijn hoede heeft, zelfs indien hij nog geen materiële detentie erop uitoefent (Brussel, 2 juli 1965, *J.T.*, 1966, 190).

Hoewel ook in casu de vervoerder zijn hulp verleende bij het uitladen van het dier, had de eigenaar, vanaf de aankomst van de vervoerder te zijnen huize, de leiding van die verrichting op zich genomen. Zelfs indien men zou aannemen dat eigenaar en vervoerder samen het afladen en overbrengen naar de stal uitvoerden, kan er op grond van de hierboven vermelde principes geen cumulatieve aansprakelijkheid toegepast worden.

In navolging van voormelde rechtspraak van het Hof van Beroep te Brussel dient de eigenaar aansprakelijk te worden gesteld op grond van art. 1385 B.W.

b. Ten aanzien van art. 1382 B.W.

Noch de vervoerder, noch de eigenaar hebben een fout begaan op basis van art. 1382 B.W. De vervoerder had de nodige voorzorgen genomen om de koe af te laden. Hij had zelfs een supplementaire koord gebruikt. Hij kan het niet verhelpen dat het dier woest werd en ontsnapte.

Nadien werd het nodige gedaan om te pogen het dier te vangen, hetgeen onmogelijk bleek. Het is niet bewezen dat de vervoerder niet zou hebben meegeholpen te pogen het dier in de stal te brengen. Hij was gerechtigd zijn tussenkomst te staken toen het dier op een weide gedreven was.

(...)

NOOT—Bovenstaand vonnis werd bevestigd bij vonnis van Rb. Brussel, 12e Kamer B, 26 mei 1986 (onuitgegeven).

WETGEVING IN KORT BESTEK

Onder de zorg van het Departement Rechten U.I.A.

Aan het nazien van het Belgisch Staatsblad van november 1987 verleenden hun medewerking: W. Lambrechts, S. Gysen, P. Humblet en R. Janvier.

Verklaring tot herziening van de Grondwet

In een speciale uitgave van het Belgisch Staatsblad van 9 november 1987 werd de verklaring tot herziening van de Grondwet gepubliceerd. Hiervoor komen 77 artikelen in aanmerking. Naast het wetsontwerp besprak de Senaat negen wetsvoorstellen; de Kamer telde tien voorstellen naast het ontwerp dat werd overgezonden door de Senaat.

Bij de aanvang van de besprekingen in de senaatscommissie deelde de minister van Institutionele Hervormingen mee dat onze Grondwet in het verleden gedurende vier periodes werd herzien: in 1892-1893, in 1919-1921, in 1967-1971 en 1978-1981. Daarbij is duidelijk de vijfde periode 1981-1985 uit het oog verloren. Immers, op 31 juli 1984 werden de artikelen 39, 84, 122 en 133 gewijzigd of opgeheven (zie *R.W.*, 1984-85, 2435) en op 3 juni 1985 werd artikel 56bis betreffende de voorschriften om tot senator te kunnen worden gekozen buiten de voorwaarden die in artikel 56 zijn opgenomen, opgeheven (zie *R.W.*, 1985-86, 2376).

Met toevoeging van meerdere artikelen ligt de verklaring in het verlengde van de in 1981 beoogde herziening.

De nieuwe verklaring bevat vier grote onderdelen:

1. Een reeks artikelen beoogt de actualisering en de aanvulling van de grondwettelijke bepalingen i.v.m. de rechten en de vrijheden.

2. Andere artikelen hebben betrekking op de hervorming van de instellingen, nl. de bevoegdheden van de Staat, de Gemeenschappen en de Gewesten, de hervorming van het tweekamerstelsel, de invoering van het referendum, de verdeling van de bevoegdheden van de wetgevende en de uitvoerende macht, de uitbreiding van de bevoegdheden van het Arbitragehof, de vaststelling van een grens aan de fiscale en parafiscale druk, de herziening van de budgettaire werkmethodes en de hervorming van het Rekenhof.

3. Vormaanpassingen zijn noodzakelijk met inbegrip van de mogelijkheid tot herstructurering van de Grondwet.

4. Ten slotte zijn er artikelen van diverse aard, o.m. de officiële Duitstalige tekst van de Grondwet en de verhouding tussen de normen van het interne recht en de normen van het internationaal en supranationaal recht.

W.L.

Financiewet

De wet van 7 november 1987 waarbij voorlopige kredieten worden geopend voor de begrotingsjaren 1987 en 1988 en houdende financiële en diverse bepalingen (*B.S.*, 17 november 1987) is een vlag die een zeer verscheiden lading dekt. De belangrijkste daarin vervatte maatregelen kunnen rond vijf items worden gegroepeerd.

Fiscaal recht

Deze Financieringswet bevat, buiten de verlenging van de belastingwetgeving met een jaar, in de eerste plaats een bekrachtiging van het K.B. van 22 december 1986 dat het pensioensparen invoerde. I.v.m. deze regeling werd nader gepreciseerd dat tijdens de opbouwfase geen uitvoerend beslag kan worden gelegd op de activa van een pensioenspaarrekening of -polis.

Sociale zekerheid

Op de grens met het fiscaal recht dient melding te worden gemaakt van de verlenging met één jaar van de parafiscale bijzondere bijdrage voor sociale zekerheid op zeer hoge inkomsten (3.187.000 fr.). De aanvullende bijdrage voor sociale zekerheid op de hoge bezoldigingen ten laste van een publiekrechtelijke werkgever werd daarentegen niet verlengd. Tegelijkertijd worden de percentages van de nalatigheids- en de moratoire interesten i.v.m. deze heffing verlaagd.

De verstrekkingen van klinische biologie worden voortaan voor de in een ziekenhuis opgenomen rechthebbenden vergoed op basis van een forfait per verpleegdag.

Een eerste stap wordt gezet om het minimumpensioen voor de zelfstandigen op het niveau te brengen van het gewaarborgd inkomen voor bejaarden.

Ook werd de aanzet gegeven om het bedrag van het bestaansminimum voor alleenstaanden met kinderlast op te trekken tot de schaal voor de gezinnen.

Overheidspersoneel

In het kader van een «besparingsmaatregel» die alleen een budgettaire verschuiving inhoudt, worden voortaan de overheidspensioenen van december uitbetaald in januari; die pensioenachterstallen worden uitgesloten van het voordelige belastingstelsel voor achterstallige bedrijfsinkomsten.

Ter uitvoering van het protocol met betrekking tot de sociale programmatie 1987-1988 werd de solidariteitsbijdrage ten laste van de ambtenaren, met inbegrip van het analoge systeem voor het personeel van de openbare kredietinstellingen, gehalveerd.

De Rijksdienst voor Sociale Zekerheid van de provinciale en de plaatselijke overheidsdiensten (R.S.Z.P.P.O.) wordt belast met de betaling van de tussenkomsten in het kader van het Interdepartementaal Begrotingsfonds die zullen worden terugbetaald door de minister van Tewerkstelling en Arbeid.

Het K.B. nr. 259 van 31 december 1983 dat de duur van de prestaties van het personeel in sommige overheidsdiensten tijdens het eerste jaar na de indienstneming beperkte tot 80% van de normale werktijd, werd met ingang van 1 januari 1988 opgeheven.

Er werd voorzien in de toekenning van een vakbondspremie aan de in de publieke sector tewerkgestelde werklozen.

Tewerkstellingsmaatregelen

Onder de noemer «tewerkstellingsmaatregelen» worden de toepassing van een aantal bestaande regelingen met één jaar verlengd:

- toekenning van een herintegratiepremie voor langdurig werkloze immigranten;
- vrijstelling van de werkgeversbijdragen voor de sociale

zekerheid bij indienstneming van een huisbediende;

- vermindering van de sociale-zekerheidsbijdrage van de werkgever bij tewerkstelling van jongeren en langdurige werklozen en bij aanwerving van een jongere in het kader van een overeenkomst tewerkstelling-opleiding.

Arbeidsrecht

Artikel 37 van de wet van 3 juli 1978 betreffende de arbeidsovereenkomsten, dat de opzegging van arbeidsovereenkomsten gesloten voor onbepaalde tijd regelt, wordt gewijzigd.

Voor de werknemers blijft de oude regeling behouden: zij kunnen nog steeds opzeggen d.m.v. een aangetekende brief, een deurwaardersexploot of door afgifte van een geschrift aan de andere partij.

Voor werkgevers geldt een nieuwe regeling. Indien de opzegging van de werkgever uitgaat, kan de kennisgeving, op straffe van nietigheid, enkel nog geschieden hetzij bij een ter post aangetekende brief die uitwerking heeft de derde werkdag na de datum van verzending, hetzij bij een gerechtsdeurwaardersexploot. De werknemer kan de nietigheid niet dekken en de rechter zal ze van ambtswege moeten vaststellen.

Deze wetswijziging heeft tot doel het antidateren van ontslagen te verhinderen. Dergelijke praktijken die aanleiding geven tot een vervroegde toetreding tot de werkloosheid, kosten de schatkist immers jaarlijks ettelijke miljoenen (zie *Gedr. St., Kamer*, 1987-88, nr. 1025/5, 24-25).

Om zeker te zijn dat die verplichting door de werkgever daadwerkelijk is nageleefd, is het noodzakelijk dat, in geval van ontslag met inachtneming van een opzeggingstermijn, de kennisgeving van die opzegging van een vaste datum voorzien wordt (*Gedr. St., Kamer*, 1987-88, nr. 1025/1, 14).

Er dient op te worden gewezen dat alleen artikel 37 W.A.O. is gewijzigd. Zo mag bijvoorbeeld in geval van beëindiging van de overeenkomst om een dringende reden (artikel 35 W.A.O.) nog steeds een geschrift worden overhandigd (voor meer details over de nieuwe regeling, zie Wantiez, C., «Les nouvelles modalités de notification du préavis de licenciement», *J.T.T.*, 1987, 489-491).

S.G., P.H. en R.J.

Ambulante handel

Te zijner tijd werd commentaar geleverd op de wet van 13 augustus 1986 betreffende de uitoefening van de ambulante activiteiten (*R.W.*, 1986-87, 1714).

Verscheidene koninklijke besluiten, die alle werden gepubliceerd in het Belgisch Staatsblad van 20 november 1987, voeren die wet uit. Het K.B. van 29 oktober 1987 stelt de datum van inwerkingtreding vast op 1 december 1987. In andere besluiten worden de voorwaarden bepaald waaronder de ambulante activiteiten kunnen worden uitgeoefend. Zij geven onder meer de koopwaar aan die niet het voorwerp van een ambulante activiteit mag zijn, zoals farmaceutische producten en geestrijke dranken, of die niet van huis tot huis en op de openbare weg mag worden verkocht, zoals elektrische toestellen, textielproducten en rookartikelen.

De voorwaarden en beperkingen inzake de uitoefening van de ambulante activiteiten worden vastgelegd en de ambtenaren worden aangeduid die bevoegd zijn voor het opsporen en het vaststellen van de overtredingen. De besluiten bevatten ook de bepalingen betreffende de afwijkingen op het verbod om bepaalde ambulante activiteiten uit te oefenen, zoals de verkoop van bloemen in restaurants, en bepalen onder welke voorwaarden menslievende manifestaties geoorloofd zijn. De voorwaarden en formaliteiten die moeten worden vervuld om een machtiging te krijgen, zijn eveneens opgesomd.

W.L.

Gemeenschappelijke regeling voor alle speciale bijdragen ten laste van de zelfstandigen

De wet van 12 november 1987 (*B.S.*, 25 november 1987) omvat een aantal, nogal technische, bepalingen die voornamelijk tot doel hebben een zekere eenvormigheid te bewerkstelligen op het vlak van de inning van de solidariteits-, de matigings- en bijzondere bijdrage ten laste van de zelfstandigen.

Allereerst wordt de verjaring geregeld: een uniforme verjaringstermijn van vijf jaar wordt ingevoerd, die begint te lopen vanaf 1 januari van het derde jaar volgend op dat waarvoor de bijdragen verschuldigd zijn.

Voorts werd het R.S.V.Z. in de mogelijkheid gesteld om van de betaling van de nalatigheidsinteressen af te zien. Van de andere kant is het Rijksinstituut op haar beurt evenmin moratoire interessen verschuldigd indien het gaat om een te verwaarlozen bedrag. In welke gevallen zulks verantwoord voorkomt, wordt nader gespecificeerd in het K.B. van 8 januari 1988 (*B.S.*, 23 januari 1988).

Wanneer de bijzondere bijdragen ten laste van alleenstaanden en kinderloze gezinnen niet tijdig kunnen worden ingevorderd door de nalatigheid van een sociaal verzekeringsfonds, zullen de verschuldigde sommen in mindering worden gebracht van de opbrengst van de betrokken bijdragen bestemd om de inningskosten van het fonds in kwestie te dekken.

Ten slotte werd, om een dubbele matiging te vermijden, expliciet bepaald dat de tantièmes moeten worden afgetrokken van de bedrijfsinkomsten op basis waarvan de verschuldigde matigingsbijdrage wordt berekend.

R.J.

Art. 76 Gemeentewet

De wet van 6 november 1987 tot wijziging van art. 76 van de Gemeentewet (*B.S.*, 28 november 1987) heeft tot doel het tweede en het derde lid van het 7° van art. 76 van de Gemeentewet, die door de wet van 3 december 1984 tot wijziging van de bepalingen betreffende het toezicht op de handelingen van de gemeentelijke overheden, bij onoplettendheid, werden opgeheven, opnieuw in de Gemeentewet op te nemen.

Door de genoemde wet van 3 december 1984 werd nl. aan het Rijk elke juridische basis ontnomen voor de over-

gave en overname van wegen die door de steden en door de aangebouwde gedeelten van de plattelandsgemeenten lopen.

W. L.

BOEKEN

S. VERBOGT, **Hoofdstukken over gezondheidsrecht**, tweede herziene druk, Gouda Quint B.V., Arnhem, 1988

In dit boek wordt informatie verstrekt over een aantal juridische aspecten van de gezondheidszorg. Het is bedoeld voor iedereen die belangstelling heeft voor de gezondheidszorg en in het bijzonder voor diegenen die werken in de gezondheidszorg of daartoe worden opgeleid. Het is dus geen uitgewerkte verhandeling over de juridische problemen die zich in de hedendaagse gezondheidszorg voordoen, maar kan wel beschouwd worden als een inleiding daartoe.

Het boek is overigens ook opgebouwd als een inleiding. Na korte beschouwingen over het recht in het algemeen, de grondrechten en het gezondheidsrecht, volgt een hoofdstuk over «Beroepen in de gezondheidszorg». Vervolgens wordt de «Aansprakelijkheid en gezondheidszorg» behandeld. «De wet-BIG» (BIG staat voor beroepen in de individuele gezondheidszorg, die door de bedoelde wet — thans nog wetsontwerp — omvattend zullen worden geregeld) en het «Beroepsgeheim en gezondheidszorg». De drie volgende hoofdstukken (5, 6 en 7) houden alle verband met de rechtspositie van de patiënt in het algemeen of van sommige categorieën patiënten. In de hoofdstukken 8, 9 en 10 komen juridische problemen in relatie tot het begin en het einde van het leven aan bod. De laatste twee hoofdstukken schetsen het wettelijk kader van de gezondheidszorg en de sociale wetgeving die hiermee verband houdt. Ieder hoofdstuk wordt afgesloten met een literatuuropgave, en een trefwoordenregister vereenvoudigt het raadplegen van dit boek.

H. Nys

A. TIBERGHIE, **Adagia fiscalia**, Antwerpen, Kluwer, 1987, 200 p.

Het is niet de eerste maal dat van de hand van Albert Tiberghien een boek verschijnt dat zowel naar de vorm als naar het behandelde onderwerp of de inhoud hoogst origineel kan worden genoemd. Zo publiceerde hij enkele jaren geleden een fiscaal brevier waarin de hoofdbeginselen van het Belgisch fiscaal recht, met het oog op dagelijkse meditatie, netjes op een rij waren gezet. Nu is er een boek over fiscale rechtspreuken, gestoken in een ouderwets aandoende, maar ongetwijfeld zeer kostbare kaft. Dat het boek van de hand van Tiberghien is, moet men letterlijk opnemen: het is inderdaad in handschrift gesteld. Zeer sierlijk en perfect leesbaar.

Op basis van het grondwettelijk legaliteitsbeginsel zou men in fiscale zaken geneigd kunnen zijn even de schouders op te halen wanneer het gaat over rechtspreuken. Die spreuken vertonen in het fiscaal recht ongetwijfeld grote gevaren, waarop de auteur trouwens terecht de aandacht vestigt. Maar rechtspreuken komen tegemoet aan de behoefte om complexe waarheden samen te vatten in korte wijsheden. Zij maken het de ingewijden mogelijk zeer snel en op eenvoudige wijze te situeren waarover zij het willen hebben.

De auteur brengt in zijn boek een groot aantal Romeinse, Germaanse, Oudfranse, Angelsaksische, hedendaagse en ook zelf uitgevonden rechtspreuken samen, waarbij hij dan telkens hun aanvaardbaarheid en merites becommentarieert. De indeling sluit enigszins aan bij zijn eerder, in de klassieke vorm gepubliceerde *Inleiding tot het Belgisch fiscaal recht*. De spreuken worden logisch gegroepeerd rond een aantal bekende thema's: het ontstaan van het fiscaal recht, de grondwettelijke en andere grote en kleine basisbeginselen, soms enkel streefbeginselen, de interpretatie van de

fiscale wet en van de akten, de fiscale geschillen en de fiscale politiek.

Op wetenschappelijk vlak biedt dit boek weinig nieuws. De auteur herhaalt eenvoudig, in een andere en originele context, de opvattingen die hij reeds in zijn *Inleiding tot het Belgisch fiscaal recht* heeft ontwikkeld. Het boek lijkt uiteindelijk vooral voor juridische en fiscale bibliofielen bestemd te zijn.

S. Van Crombrugge

MEDEDELINGEN

Voorzorgskas voor advocaten en gerechtsdeurwaarders - Uitnodiging

De Raad van Beheer van de Voorzorgskas voor Advocaten en Gerechtsdeurwaarders nodigt U uit tot het bijwonen van de Gewone Algemene Vergadering die zal gehouden worden op donderdag 21 april 1988 om 15 uur, in de administratieve zetel, Stoofstraat 12 te 1000 BRUSSEL (ingang Violetstraat 5).

Agenda

1. Goedkeuring van het proces-verbaal van de gewone Algemene Vergadering van 7 mei 1987,
2. Verslag van de Raad van Beheer,
3. Goedkeuring van de rekeningen van het dienstjaar 1987 en voorstelling van de begroting voor het komende dienstjaar,
4. Ontlasting van de beheerders,
5. Statutaire benoemingen,
6. Allerlei.

Belangrijke herinnering

De leden van de vereniging, die verhinderd zouden zijn de vergadering bij te wonen en die wensen zich te laten vertegenwoordigen, kunnen daartoe een volmacht verlenen aan een ander lid. Deze volmacht moet geen bijzondere vorm hebben en kan afgegeven worden aan het bureau van de vergadering.

Het aantal stemmen waarover de mandataris kan beschikken is beperkt tot tien (art. 32 van de Statuten).

Wij rekenen op uw aanwezigheid en verzoeken U te aanvaarden, Geacht Lid, de betuiging van onze gevoelens van hoogachting.

Voor de Raad van Beheer, De Voorzitter, L. Gielen.

Wijziging van de Advocatenwet in Nederland

Onder verantwoordelijkheid van de minister van Justitie, mr. F. Korthals Altes, is op 11 maart 1988 bij de Tweede Kamer ingediend een wetsvoorstel tot wijziging van de Advocatenwet.

In de eerste plaats bevat het voorstel een verduidelijking en aanvulling van de vereisten, waaraan moet worden voldaan om te kunnen worden ingeschreven als advocaat of procureur.

Voorgesteld wordt in de Advocatenwet expliciet te vermelden dat ook examens in het strafprocesrecht, het burgerlijk procesrecht en het administratief procesrecht moeten zijn afgelegd.

Verder wordt voorgesteld om de raden van discipline facultatief uit te breiden en de samenstelling van het hof van discipline te wijzigen.

De raden van discipline kunnen worden uitgebreid met nog één plaatsvervangend voorzitter (een met rechtspraak belast lid van de rechterlijke macht), alsmede met ten hoogste zes plaatsvervangende leden-advocaten. Bij het hof van discipline wordt de mogelijkheid geschapen een tweede plaatsvervangend voorzitter deel te laten uitmaken van dit hof. Deze laatste voorstellen zijn ingegeven door de op de desbetreffende tuchtcolleges drukkende werklast als gevolg van de in 1986 ingevoerde nieuwe regeling van de tuchtrechtspraak voor advocaten.

BERICHTEN

Studiedagen computerrecht te Gent

De Vlerick School voor Management organiseert op 20, 25 en 26 april 1988 studiedagen over computerrecht (computercontracten, aansprakelijkheid, rechten op software).

Inlichtingen en inschrijvingen: Instituut voor Managementontwikkeling, mevr. A. Serbruyns, Sint-Pietersnieuwstraat 184, 9000 Gent (tel. 091/23.06.09, fax. 091/25.14.20).

TIJDSCHRIFTEN

Nederlands juristenblad, 1987

nr. 17, 25 april

Valkenburg, W.E.C.A., Legitimatiebewijs: vergeet het maar!; Schoordijk, H.C.F., Wie tooien wij met de doctorschoed?; De Bruijn-Lückers, M.L.C.C., De mensenrechtelijke positie van het minderjarige kind in het wetsvoorstel ouderlijke zorg; Van Sint-Truiden, P. Ph., Het wel en wee van het vinden van zaken; Hoefler-Van Dongen, P., Asielzoekers en mensenrechten (verslag van de NJCM-ledenvergadering op 28 maart 1987); Rechtspraak Hof van Justitie EEG en Hoge Raad; X., Wetgeving; X., Nieuws: Computerkraken; Misbruik van voorwetenschap; Vierde EG-richtlijn gelijke behandeling mannen en vrouwen. Leeftijdscriminatie; Budgetrecht Tweede Kamer uitgehold; X., Kamervragen: Luchtvaartmaatschappijen en asielzoekers.

nr. 18, 2 mei

Dommering, E.J., Rectificatie of wederwoord; Steyger, E., De Arbeidsomstandighedenwet en het stakingsrecht; De Winter, R., Een motivering voor motivering; Keijser, J.A.M.P., Pensioenverrekening bij scheiding: fiscale consequenties; Jansen, R.H.M., Het Raio-congres te Veldhoven; Rechtspraak Hoge Raad en kort geding; X., Wetgeving; X., Nieuws: Drugvrije detentie; Benedengrens voor structuurvennootschappen verhoogd; Private leefvormen, publieke gevolgen; Tijdschema Invoeringswetgeving Nieuw B.W.; Verdrag tegen foltering; De nieuwe Fenex-condities 1987; Zeeverontreiniging; Emancipatieraad wil winkelsluiting om 6 uur.

nr. 19, 9 mei

Holtmaat, R., Seks en geld en rock and roll; Polak, J.M., Noord-Scharwoude, de overbelaste democratie en de deregulering; Versteeg, A.J.H.W.M., Administratieve rechter en burgerlijke rechter. Over volgorde en de betekenis van volgorde; Van Veen, Th. W., Gedenken van Jonkers: her-denken over de vrijheidsstraf; Rechtspraak Hoge Raad en Centrale Raad van Beroep; X., Wetgeving; X., Nieuws: Jaarverslag Raad van State; Exploitant kerninstallatie aansprakelijk voor schade door kernongeval als gevolg van natuurramp; Straftaatsregelen bijstandsfraude is zaak voor rechter; X., Kamervragen: Gewetensbezaarden defensiebelasting.

nr. 21, 23 mei

Wetzinga, W., Straftaatsstelling van bijstandsfraude; Simons, P., Toegang van niet-ingezetenen tot Duitse milieuprocedures; jessurum d'Oliveira, H.U., Kromme rectificaties; Hammerstein, E., Het Rotterdams garantieformulier 1985. De betekenis van de bepaling «ingevolge wettige arbitrale beslissing»; Heldeweg, M., Eens grensoverschrijdend verdrag?; Polak, J.M., Een studiedag in Alden-Biesen. De onafhankelijkheid van de rechterlijke macht tegenover de overheid in België en Nederland; Cohen Jehoram, H., Een andere appreciatie van het «klein octrooi»; Rechtspraak Hoge Raad en Centrale Raad van Beroep; X., Wetgeving; X., Nieuws: Motivering in arresten Hoge Raad; Percentage beleidssepots gedaald, duur strafzaak toegenomen; Uitbreiding politietransacties; Sociaal-fiscaal nummer; Colportage; X., Kamervragen: art. 13 Wet Justitiële Documentatie.